

ПЕРІОДИЧНЕ СЯЙВО

АЛЬМАНАХ

IV

СЛАВУТА

1969

МЕЦЕНАТИ "ПІВНІЧНОГО СЯЙВА", IV

Василь і Наталка Духній, Едмонтон
Тарас і Маріяна Мельничуки, Келгари
Йосифіна Стрільчук, Едмонтон
Неназвана меценатка, Едмонтон

ПАТРОНИ

Українська книгарня, 10205 - 97 вул., Едмонтон
Українська книгарня "Арка", 10615 - 97 вул., Едмонтон
Адам Калавський, Едмонтон
Ганна Купченко, Едмонтон
Емма Верхомина, Едмонтон
Д-р М. Небелок, Саскатун
Юрій Шульга, Ірі, Пенсильванія, США
Т. Матвієнко, Торонто
Д-р С. Чорний, Рочестер, США
Володимир Шарко, Саскатун
Д-р Марія Якимечко, Едмонтон
Неназваний ресторан в Едмонтоні
Трифон Федорук, Едмонтон
К. Магера, Едмонтон
Дан Пилипів, Едмонтон
М. Горішний, Нью-Джерсі, США
Дан Мур, Едмонтон
Іван Білич, Едмонтон
Д-р І. Решетар, Сістл, Вашингтон, США
І. Кмета-Ічнянський, Філадельфія, Пеннсильванія, США
Український Народний Дім в Едмонтоні
Учасники вечірки для упорядника альманаху
Дарія Могилянка, Едмонтон
Марта Тарнавська, Філадельфія, Пенн., США
Юрій Буряківець, Нью-Йорк, США
Слухачі доповіді Яра Славутича, Едмонтон
Іван і Марія Кейвани, Едмонтон
Володимир Біляїв, Філадельфія, Пенн., США
Іван Боднарчук, Торонто
Д-р Олег Зусвський, Едмонтон
Стефанія Пауш, Едмонтон
Богдан Мазепа, Едмонтон

(Продовження на 3 стор. обкладинки)

Dr. Cusby
Budapest

ПІВНІЧНЕ СЯЙВО, IV

28. XII. 69

Denker

ЄВГЕН МАЛАНЮК
(1897 - 1968)

ПЕРВІЧНЕ СЯЙВО

АЛЬМАНАХ

IV

Упорядкував Яр Славутич

СЛАВУТА

ЕДМОНТОН

1969

NORTHERN LIGHTS

IV

An Almanac in Ukrainian

Compiled and Edited

by

Yar Slavutych

Обкладинка роботи мистця І. Кейвана

Надруковано 500 примірників
у друкарні "Українських вістей"

**Slavuta Publishers, 72 Westbrook Drive,
Edmonton, Alberta, Canada**

Printed in Canada

Дан МУР

ДУХ УКРАЇНИ

Він спрагою слави і подвигів голодом
Гартує норманів у фйордах морів,
П'є воду із Дону золоченим шоломом
І жузелить жар царгородських країв.

Мечів густим лісом росте перед ордами,
Карбує священні кордони земель,
Регоче дніпровими синіми водами —
Варшава дрижить від каральних шабель!

Не гнеться, не плаче у лузі калиною,
Багнетами їжиться січовиків,
Гримить буревіями над Україною,
Настаює дзвонами Київ і Львів.

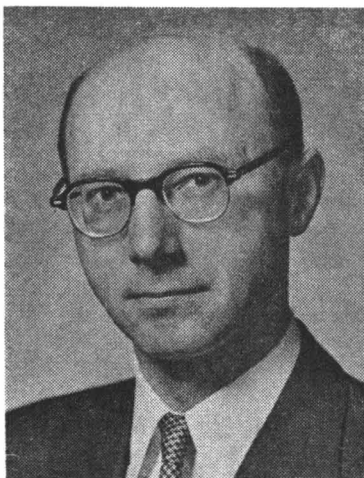
Спартанською славою вставши під Крутами,
Він сяє поривом біблійним стовпа;
Це він біля Бродів борцями невгнутими
Героїть безсмертно в легенді УПА.

Ні звірським Кінгіром, ні злою Воркутою,
Ні виючим холодом, гниллю в'язниць,
Ні смертю в Парижі, ні в Мюнхені трутою
Не вбити його віковичних криниць!

Він гніву і помсти кипить переливами!
І в мить невідкличну, жадану, нову,
Воскресне, сплахнувши, і атомів зривами
Грибів мегатонних — розчавить Москву!

П'ЯТДЕСЯТРИЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ *

Двадцятье сторіччя відзначається поширенням принципу самовизначення. Виникають незалежні національні держави Європи, Азії та Африки. Протягом останніх десятиріч могутня сила націоналізму показує себе у великій частині комуністичного світу. На цьому тлі аномальна ситуація України надається для цікавих дослідів. Перед нами країна розміру Франції; економічно дорівнює вона найпередовішим західньо-європейським державам. Тимчасом ця країна не змогла утримати свою незалежність після революції 1917 - 1920 років.

Події різних періодів української революції досить відомі — вони не потребують надто детального переліку. Центральна Рада й проголошена нею Українська Народна Республіка (УНР) трималися дуже короткий час після Берест-Литовської угоди, підписаної центральними державами 9 лютого 1918 р. У квітні 1918 р. за допомогою німецьких окупаційних сил виникла Українська Держава на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським, що був скинутий колишніми провідниками Центральної Ради в листопаді 1918 р. Директорія, під проводом Симона Петлюри, дала відновленій УНР колегіальну форму виконавчої влади. Малозрозуміла й неоцінена на заході, УНР була змушена провадити жорстоку боротьбу проти більшовицької окупації, в якій зазнала багато втрат.

Комуністична влада, відома під назвою Українська Радянська Соціалістична Республіка, спромоглася встановитися тільки наприкінці 1919 р., але в травні та червні 1920 р. змушена була знову відступати перед натиском українських і польських сил. Перша радянська республіка в Україні була проголошена в Харкові у грудні 1917 р., але незабаром змушена була шукати притулку в Москві. Друга українська радянська республіка виникла в листопаді 1918 р. знову ж таки як наслідок російської збройної інтервенції, однак в серпні 1919 р. мусила ще раз відступати. Тільки після третьої спроби та завдяки деяким змінам більшовицької політики щодо українського національного руху й селянства вдалося російській радянській владі Леніна наприкінці

* Скорочений текст доповіді проф. І. Решетаря, що він зробив в Альбертському університеті у березні 1968 р. Доповіді влаштовують щороку за фінансовою допомогою едмонтонського Клубу професіоналістів і підприємців.

1919 р. накинута своє правління Україні. Ці зміни у владі віддзеркалювали удар між корінними внутрішніми силами та різними зовнішніми впливами.

Мета цієї статті — проаналізувати причини, що спрямували течію Української Революції та її наслідки в 1920 й пізніших роках. Причини були численні й різноманітні, тому тут може бути зроблена лише спроба щодо оцінки відповідних впливів.

Питання наслідків Української Революції менше суперечливе і буде простудійоване нижче. Тут не буде намагання робити описовий або хронологічний звіт подій революції — лише дослідження її значення та впливу на події пізніших років.

Нагода, яку українці використали 1917 р., була спричинена розпадом російського царського ладу. Українські вимоги мали нерішучий характер і віддзеркалювали непевність, що характеризувала національний рух у цей історично-критичний момент. Спочатку українські представники були задоволені автономією з федеральним устроєм між Росією та неросійськими країнами колишньої імперії. Внаслідок відмови російським тимчасовим урядом ухвалити ці перші скромні українські вимоги, Центральна Рада проголосила автономію своїм Першим Універсалом 23 червня 1917 р. Тимчасом українські провідники ще вірили в химеру федералізму навіть тоді коли ця політика вже більше не надавалася до здійснення. Рада Третім Універсалом від 20 листопада 1917 р., проголошеним тільки після захоплення влади більшовиками, продовжувала ілюзорно вірити в “федерацію вільних та рівноправних народів”, включаючи й росіян. Проголошення Радою української незалежності 22 січня 1918 р. було відповіддю на збройний напад більшовиків на Україну. Отже українські рішення та дії були скоріше реакціями на сліпу впертість російського тимчасового уряду або на вивертливість Леніна, а не виявом чисто української ініціативи. Внутрішні конфлікти в рядах українських провідників були впливовими чинниками на наслідки революції, вони сприяли більшовицькій розкольніцькій тактиці. У значній мірі цей стан речей був викликаний тодішньою популярністю різних соціалістичних переконань, що послабили національну доляльність у той критичний період. Це був часто невиразний, погано визначений соціалізм, “інтернаціоналістичні ідеї” якого мали підкопуючий вплив під національну справу. Так, наприклад, ідея “інтернаціоналізму” привела Володимира Винниченка до шукання спільної мови з урядом Леніна, зокрема в січні 1919 р. Також бажання бути революційним довело до розділу між українськими соціал-демократами та соціал-революціонерами.

Ліві соціалісти наївно думали, що більшовизмові можна протиставити радянську форму влади замість демократичної парламентарної системи. Ліві соц. революціонери (боротьбисти) виступали проти УНР, але одночасно організували селянські повстання проти другої української радянської республіки. Крім внутрішніх ударів у партіях ще існувало гірке особисте суперництво між їхніми провідниками, наприклад, між Винниченком

і Петлюрою. Існував також конфлікт між націоналістами та урядом гетьмана Скоропадського. Було також тертя між західними українцями та УНР. Для галичан головним ворогом була Польща, коли для УНР таким був більшовизм і білогвардійщина. Завдяки цьому, втомлені галицькі війська з'єдналися з військом Денікіна восени 1919 р., а Петлюра підписав договір із Польщею 21 квітня 1920 р., в якому визнав польську окупацію Західної України.

Тимчасом більша загроза Україні була від більшовиків, ніж від Польщі. Маючи базу в центральній Росії, а також революційну ідеологію, що була європейською за походженням, росіяни хотіли себе зобразити “визволителями всього людства”. Так влада Леніна змогла поширитися на Україну. Більшовицька партія була дуже слабою на Україні, особливо поміж самими українцями (організована була вона в Москві). Між соціалістами в майже зрусіфікованих містах України меншовики та жидівські бундисти користувалися більшою популярністю, ніж більшовики. Такі українські більшовики, як Григорій Петровський, Володимир Затонський та Микола Скрипник, були відчуженими від українського національного руху і взагалі ізольовані. Зрештою, таким “білим воронам” більшовики не дуже довіряли. Перша та друга радянські республіки в Україні були створені росіянами та іншими чужинцями, як Євгенія Бош, Христіян Ражовський, Ф. А. Сергеев (Артем), В. Аусем, Я. Мартянов, К. Ворошилов, Ю. П'ятаков, Е. І. Квірінг та В. Межлаук. Навіть Сталін був обраний членом ЦК КП (б) У в жовтні 1918 р. Молотов був першим секретарем КП (б) У від листопада 1920 до березня 1921 р.

Перша й друга радянські республіки в Україні кінчилися невдачею, завдяки тому що більшовики настроїли проти себе селянство, коли skonфіскували зерно та зневажили українські права, мову тощо. Більшовики, хоч і контролювали більші міста, не були спроможні затримати свою владу на селі. Крах більшовицької влади в серпні 1919 р. був спричинений селянськими повстаннями завдяки більшовицькому встановленню “єдиної неділімої”. Нарешті Ленін був примушений змінити свою політику і визнати українську мову, щоб прихилити українських селян.

У декларації прав народів з 15 листопада 1917 р. Ленін, на папері, визнав право на самовизначення українців та інших народів (включаючи відокремлення від Росії), але, на практиці, об'явив війну проти Центральної Ради. Ленін уживав різних заходів, щоб перешкодити визнанню УНР центральними державами підчас мирних переговорів у Бересті Литовському. Коли уряд Леніна був примушений підписати мирний договір із центральними державами (3 березня 1918 р.), він мусив визнати УНР та уряд Центральної Ради; згодом Москва визнала уряд гетьмана Скоропадського і вела з ним дипломатичні переговори. Тим часом, при першій можливості, Москва скасувала визнання української незалежності та почала військові акції проти УНР.

Існує багато причин щодо української неспроможности відштовхнути більшовицький натиск. Між ними — відмова Антанти дати Україні військову поміч та дипломатичне визнання *de jure*. 1919 р. Україна потребувала правдоподібно тільки малої частини тієї економічної та військової допомоги, яку Америка примушена була дати після другої світової війни для стримування розвитку комуністичного імперіялізму Москви. Недостатнє розуміння української справи на заході перешкодило постачанню навіть такої малої допомоги. Напр., історичні твори проф. М. Грушевського не були перекладені на західні мови, увага не була звернена на його глибоку критику головних засад російської націоналістичної історіографії.

Українці були змушені воювати на три фронти — проти російського уряду Леніна, проти російських білогвардійців та проти Польщі. Більшовики користувалися більш розвиненою промисловістю та більшою кількістю військової сили. Білогвардійці діставали поміч від Англії та Франції, тимчасом українці не могли дістати ні зброї, ні ліків від західних держав. Відсутність в Україні природних географічних кордонів стратегічного характеру ускладнювала захист країни від російської навали.

Географічне розташування України — той факт, що українці мають росіян як сусідів — мало великий вплив на розвиток Української Революції. Лібералізм російських лібералів не включав визнання українських прав. Ні одна з російських політичних партій не підтримувала справи української державности. Російська меншість в Україні відіграла важливу роль в заснуванні там радянської влади. Жидівська меншість в Україні значною мірою йшла з пануючими росіянами і тільки обмежено підтримувала українські вимоги. Самі українці були також винні — селянство відіграло велику роль, часто тримаючи баланс між більшовиками та УНР. Селянство, ізольоване від великих міст, у яких відбувалися важливі події, часто думало тільки про набування землі. Завдяки своєму вузькому світоглядові воно легко йшло за такими демагогами, як анархіст Махно та лівий есер Григор'їв. Тут, мабуть, також відіграв роль національний характер не тільки українців, але й росіян і поляків. Таке явище, як отаманщина, правдоподібно відзеркалювало український національний характер, що виробився за довгі роки чужого панування на Україні.

Українські уряди революційної доби не тільки боролися за своє існування, але й мали внутрішні проблеми — організація нових дисциплінованих збройних сил, реорганізація державної служби, розвиток українських навчальних закладів та здійснення аграрної реформи. Всі ці проблеми могли бути розв'язані, якщо б Україна мала декілька років спокою для свого вільного розвитку без чужого втручання. Значно менше розвиненим та менше чисельним народам, яким була дана незалежність після другої світової війни, вдалося збудувати національні держави при відсутності чужого втручання. Можливо, що українці були б більше щасливі, якби мали менш привабливу територію,

якої сусідні народи не так би ждали. Можливо, що Ісландія щасливіша за Україну — завдяки своєму острівному та ізольованому розташуванню, незважаючи на її північну позицію, нечисленність населення та залежність від рибної промисловости.

Хоч аналогії ніколи не є точними, варто порівняти фінську боротьбу за незалежність у 1917-18 роках з Українською Революцією. Наступні фактори дещо пояснюють успіх фінів і невдачу українців: фіни діяли більш рішуче, проголошуючи свою самостійність у грудні 1917 р.; громадянська війна в Фінляндії була відносно короткою (січень - квітень 1918); генерал Маннергайм вживав суворі заходи проти комуністів після своєї перемоги; фіни мали досвід з автономією та з соціалізмом під царатом, будучи частиною Російської Імперії; Фінляндія була під російським пануванням відносно короткий час (108 років), а царська русифікаторська політика тривала значно коротший час у Фінляндії, ніж в Україні.

Фінляндія менш приваблювала росіян, правдоподібно завдяки її північному розташуванню та менш сприятливим фізично-економічним умовам, тим часом як Україна притягала росіян своїм багатством. Фінляндія мала значно менш економічної та стратегічної вартости для більшовицької Росії, ніж Україна. Завдяки цьому Ленін відступив на фінському фронті і двічі в 1919 р. кидав свої війська проти України; очевидно українська житниця мала для нього більше значення, ніж фінські ліси та озера.

Фінляндія одержала допомогу від Німеччини, фінські ж комуністи не дістали того від Леніна. Україна також не мала свого Маннергайма, хоч гетьман Скоропадський, можливо, міг би виконати таку роль. Фіни не були послаблені отаманщиною, не були примушені воювати на три фронти проти чужих ворогів. Фіни не мали проблеми національних меншин, що існувала в Україні; у Фінляндії мешкало відносно мало росіян та не було проблеми жидівських погромів, інспірованих російськими чорносотенцями. Меншість, яка вживала шведську мову в Фінляндії (внаслідок понад шости сторіч шведського панування), не була приваблена Росією.

Правдоподібно мовне відокремлення фінів, хоч і важливе, не було фундаментальною причиною фінського успіху. Такі народи як вірмени, грузини, латиші, азербайджанці, узбеки та баски мають дуже відмінні або навіть унікальні мови, але не мають самостійних держав. З іншого боку австрійці, бельгійці, голляндці, норвежці та болгари здобули незалежні національні держави, не зважаючи на мовні подібності у відношенні до народів сусідніх держав.

Українці, хоч і не здобули фінського успіху, всежтаки мали досягнення. Кожна революція, не виключаючи української, є важливим поворотним пунктом в історичному розвитку певного народу. Українська Революція, хоч відбулася в деяких видах під впливом російської, з часом набрала свого власного характеру і дуже відрізнялася від російської в її наслідках. Найважливіші наслідки, мабуть, такі:

1. Український національний рух став політичним явищем. Українці, здобувши, хоч і тимчасово, незалежну державність, повели дальшу діяльність неминуче в сторону політичного характеру; старе культурне українофільство вже не знаходило собі місця. Обстоявши своє право на державну незалежність під час революції, українці створили важливий прецедент для свого державного розвитку.

2. Український національний рух показав себе значно міцнішим, упертішим та більш рішучим, ніж перед революцією. УНР не могла б вести довгу боротьбу, при відсутності чужої допомоги, без підтримки з боку національно-свідомих українських сил.

3. Завдяки революції росіяни вже не могли вважати Україну за "юг Росії" та українську мову за "російський діалект". Москва була змушена вживати більш рафіновані методи для стримування українських аспірацій та українського культурного розвитку.

4. Завдяки Українській Революції більшовики були змушені створити Українську РСР. Якщо б не було Української Народної Республіки, то, мабуть, не існувала б і Українська РСР.

5. Завдяки революції Україна здобула певне дипломатичне визнання. Заснувавши міністерства закордонних справ, антикомуністичні українські уряди створили прецедент для дальших дипломатичних акцій, проведених уже під іменем Української РСР.

6. Українська Революція активізувала сили, що залишилися діючими до сьогодні. Вона уможливила культурний розквіт у двадцятих та на початку тридцятих років, причинилася до виникнення українського національного комунізму та поширення національного спротиву під час і після другої світової війни. Українська Революція знайшла вираз у молодих сучасних радянських поетах та у вимогах тих діячів, що протидіють кремлівській русифікаторській політиці.

Надхненні шевченківським окресленням життя в Україні — "на нашій, не своїй землі" — та його закликом "боріться — поборете!", творці Української Революції досягнули багато в дуже складних умовах. Продовження цієї довгої й тяжкої боротьби їхніми спадкоємцями свідчить про все те, що було досягнене.

ПРЕМ'ЄР ТРУДО ПРИВІТАВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

З нагоди Дев'ятого Конгресу Українців Канади у Вінніпезі прем'єр Трудо 11 жовтня 1968 р. надіслав привітальну телеграму українською мовою — поруч англійського тексту. Дослівний текст телеграми:

„Мені справляє велику приємність переслати свій привіт і свої побажання Конгресові Українців Канади, які цим Дев'ятим Конгресом відзначають вклад культурний, який українські громадяни вложили для радості і приємності всіх канадців”.

Пане Прем'єре, поздоровляємо з успіхом у вивченні ще однієї мови!

КРЕДО УКРАЇНЦЯ В РОЗПОРОШЕННІ

1. Я — громадянин країни мого поселення через натуралізацію чи народження. Я буду шанувати її демократичні вольності. На випадок небезпеки ззовні я буду захищати її своїм життям і майном. Я буду користуватися всіма правами й привілеями, що їх дає моя країна своїм громадянам, пам'ятаючи одночасно, що ті права й привілеї накладають на мене певний обов'язок. Я братиму участь у її багатогранному житті: політиці, економіці, шкільництві, освіті та всіх ділянках її життя.

2. Крім громадянства моєї країни, я маю ще своє окреме духове громадянство. Це моя "святая святих". Я — українець, і моєї української духовості я ніколи не зречуся. Я не можу зректися мого українства тому, що не можу зректися своїх батьків і сказати, що їх у мене ніколи не було. Я можу змінити своє державне громадянство, переїхавши з однієї країни в іншу, прийняти нове громадянство, але я не можу змінити свого національного роду.

3. Я визнаю величезну й незаступну роль церкви в житті народу і буду завжди морально й матеріально її підтримувати. Від моєї Української Церкви я буду сподіватися душевного й національного піднесення. Я сподіваюся, що Церква завжди буде сторожем і захисником національних цінностей мого народу. Церква з народом і нарід із Церквою — це необхідна передумова сили нації та збереження українського розсіяння (діяспори).

4. Як українець і християнин, я ніколи не примирюся з комунізмом чи з будь-якою іншою тоталітарною системою чи ідеологією. Я буду твердо стояти на позиціях демократизму, бо тільки справжній демократичний лад дає найкращі можливості на вільний розвиток людини й народу.

5. Як громадянинові українського народу, доля країни моїх предків лежить мені на серці. Тому я робитиму все, що в моїх силах, із позиції мого державного громадянства, щоб допомогти українському народові визволитися й відновити свою незалежну соборну державу.

6. Я буду підтримувати творчість наших науковців, письменників і мистців, що вносять свій вклад в українську науку, літературу й мистецтво, чого не можуть вільно робити українці в поневоленій Україні.

7. Я буду дбати про збереження української мови в моєму домі, установі та церкві. Я підтримуватиму українські школи, нашу пресу, наші видавництва та плекатиму пошану до українського друкованого слова.

8. Я буду вести себе так, щоб піднести і скріпити добру думку про українців серед свого довкілля; я буду поширювати серед моїх співгромадян об'єктивні відомості про Україну, здобувати для неї приятелів, уважаючи це одним із засобів моєї допомоги українському народові.

9. Я буду стояти за правопорядок у житті українського розсіяння. Я плекатиму соборницький дух і змагатиму до того, щоб загально-українські інтереси завжди мали перевагу над інтересами окремої групи чи партії.

10. У 50-річчя початку Української Національної Революції я прирікаю бути вірним ідеалам мого народу, що знайшли були своє завершення у створенні Незалежної і Соборної Української Держави.

У цьому, Боже, допоможи мені!

(З промови на Першому Світовому Конгресі Вільних Українців у Нью-Йорку, 1967 р.)

Примітка. І. Г. Сирник народився в Етельберті (Манітоба). Середню освіту здобув там же і в Вінніпезі, після чого вступив до Саскачеванського університету. За фахом учитель. 1942 р. був обраний головою вчительської організації. Від 1943 до 1947 р. був ректором Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Після цього став редактором "Українського голосу", де працює й тепер. На Світовому Конгресі Вільних Українців (наприкінці 1967 р. в Нью-Йорку) був обраний членом секретаріату й заступником президента.

Микола ЦЕРБАК

ІВАН НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ

Стрімчасті скелі стережуть Стеблів,
Зваблива Рось хлюпочеться в любові.
Тут Він окрасу віднайшов у слові,
Коли творив і знемагав, і млів...

Ридало серце: ворог ранив спів,
Толочить наші думи колоскові...
О, де ви, де ви, стяги малинові?!
Де ти, відваго вірних козаків?!

Горять від сонця гори і яри,
І душу сушать спека та вітри,
І ніби вже тебе нема, надіє...

Ні, ні! Ще люд твій, земле, не змілів!
І Джері, месника, прелютний гнів
З-під темних брів, як іскра, паленіє!

15 квітня 1968 р.,
50-річчя з дня смерти письменника.

Микола СТЕПАНЕНКО
Віцепрезидент Української Національної Ради

ЕДМОНТОН — КАНАДСЬКА ПОЛТАВА

...Між українцями в Канаді та Америці прийнято називати Вінніпег — канадським Києвом, а Торонто — канадським Львовом. Хай же мені буде вільно назвати ваш Едмонтон, зокрема ваше «сорокатисячне українське поселення — канадською Полтавою, що була і лишилася моїм рідним містом. „Славною” назвав Полтаву батько новітньої української літератури, заспівувач нашого національного відродження Іван П. Котляревський, який народився там, жив, працював і помер. Полтава, на жаль, у 1709 р. була місцем нещасливого бою, де московський деспот Петро Перший («це той Перший, що розпинав нашу Україну») знищив нашу волю і незалежність. Але Полтава була також місцем народження народного месника, що став символом нашої новітньої національно-державної боротьби, Голови Директорії Української Народної Республіки і Головного Отамана Симона Петлюри. Полтава 1918-20 років стала центром національної свідомости. Там працювали також недавній президент Андрій М. Лівницький і прем'єр УНР та член Генерального секретаріату проф. Борис Мартос. Полтава залишилася нашою неопалимою купиною, вічним вогнем національного духа, чи не найбільш українським містом за своїм людським складом, невичерпним джерелом національної культури, школою виховання діячів різних галузів життя українського народу. У вашому чудовому Едмонтоні є також чимало видатних полтавців, але головною ознакою, що підказує мені назвати Едмонтон канадською Полтавою, є ваша різноманітна діяльність, невтомна творча праця, повнокровне культурно-освітнє й літературно-мистецьке життя, погідна атмосфера національного єднання і сердечна гостинність, притаманна полтавцям. В Едмонтоні я ніби знов у своєму рідному місті.

Отже, дозвольте мені, дорогі едмонтонці — канадські полтавці, — сердечно привітати усіх вас від імени Державного Центру Української Народної Республіки, незалежно від ваших політичних переконань і віровизнання та земель вашого чи ваших батьків походження. Вітаю вас із 50-річчям Великої Української Національної Революції, що завершила свій перший етап створенням Української Народної Республіки та врочистим проголошенням 4-го Універсалу Української Центральної Ради 22 січня 1918 року.

(З доповіді підчас святкування 50-річчя Української Революції. Едмонтон, 1968 р.)

ЗАБЛУКАНА БЕРІЗКА

Оповіданнячко

Пам'яті брата Федька

На наше обійстя заблукала, не знати звідки, плакуча береза. Так начебто за одну ніч виросла. Поблизу обори росли золоті явори, але ніхто не бачив тут білих беріз. Очевидно, якийсь вітер заніс насіння з невідомих досі нам піль. Серед самого току стала, росла й нікому не поступалась. Усі її любили й прощали, що була завадою на току. Найближчою подругою була їй берізка за цвинтарем, що в сльотливі ночі білою свічею біліла, попід вікна людям заглядала, а днями стояла на сторожі безіменних могил. Може ці подруги й перегукувались, та їхньої мови ніхто тоді не знав. Наша красуня росла в білій вишивці серед ночі на току. Ніхто не питав, звідки вона й чого вона тут. Поливали її дощі, вигрівало сонце, вибілював місяць — красувалась гнучким станом. Вона мені, особливо в місячні ночі навесні, нагадувала мерця. А братові навпаки — вічне життя. У дні радості на нашому обійсті була вона відтинком смутку. У дні смутку — свічею радості.

Ми з братом Федьком спали у stodолі на свіжій соломі, при відкритих дверях. Накривалися синьою веретою неба. Розпівана ніч не давала нікому заснути. Ніч строїлась у срібні стяжки голосу толоки з Копівначки. Сюрчання цвіркунів, рокотання жаб над ставом так ніжно спліталися з тужливими тонами Жиликової сопілки-деренівки, обсотаної чорною драгвою. Ніч утягала в себе запахи м'яти, скошеної отави, дихала свіжістю стиглих садів. Ця ніч будила мерців, виводила їх із гробів, вела в глухі закутки творити життя. Берізка наша в такі ночі строїлась — як до шлюбу: в зелені коси срібні зірки вплітала і сяяла саявом навколо. Мовчала. Чарівне й важке було її мовчання.

Серед такої ночі на рогатці прокинулась якось заборонена пісня, визвольна пісня. Ми з Федьком вихопились із stodолі і босими погнались, щоб приєднатись до гурту. Грудувата дорога, живопліт, колючки й каміння, ми збивали босі ноги, бігли, падали і вставали — наздогнати пісню. Тут бо збіглись обидва Кути. В минулому вони ворогували — різні в них були пісні, а тепер одна пісня об'єднала всіх: “від Кубані аж до Сяну-річки — одна нероздільна!”

А потім сиділи ми на твердому рамені керата. Під звуки ночі переспівували пісні про березу: “Під білою березою козаченька вбито!”

Федько підійшов до мовчазної у білій вишивці красуні, обняв її, а потім ножиком — срібним вістрям — просвердлив кору. Береза біла і він увесь у білому — приклався і смоктав. Мовчала.

Батько задумав перетягнути stodолу на межу, та заважала береза. Принесли пилку з лискучими зубцями. Почувся хлипіт.

Ні, не зрубали: шнуром притягли гнучку березу до землі й перетягли стодолу почерез неї без ніяких ушкоджень. Берізка випросталась. Росла. Мовчала. Але росла вже похилою

Прив'язували до неї коней — мовчала. Її листячком на Зелені Свята вікна маяли — мовчала. Ставили біля неї ослін, на ослін садовили музик, виводили довкола неї весільні танці — мовчала. Схиляла свої зелені коси на труни батьків — ми плакали, а вона мовчала.

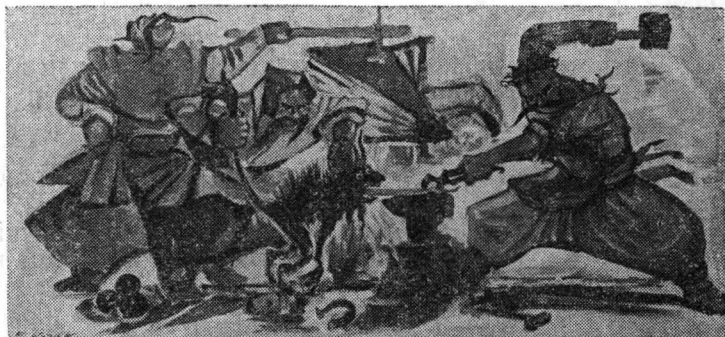
Аж ось порожевіло небо... Заговорили мерці... Бліднули люди. Бліднули й німіли, передаючи свою мову землі. Спепеліло наше обійстя. Втекла вода з криниці. Десь далеко за Сяном брат Федько упав. Залишилась на нашому обійсті одна німа берізка. І тепер вона заговорила. Заговорила на ціле Поділля. Її мова про прозорі ночі, що крізь них видно майбутні дні, про визвольні пісні — вони записані кров'ю на її корі, вона тягне їх соками з землі. О, яка вона говірка! Яка чудова в неї мова! Коли б тільки за її мову та не зрубали її.

Свген МАЛАНЮК

КАНАДСЬКИЙ СОНЕТ

Позаду мла й нудна щоденна твань,
Буденний діл, де часом — можна вмерти...
Та ось літак перетинає грань
Приземлення. І як рисунок стертий
Враз яскравіє, так, куди не глянь,
Та ж рівнина і той же вітер впертий.
Саскачеван звучить, як Саксагань,
Херсонський степ — як прерії Альберти.
І люди — не пустеля і намет.
Вкорінених в тверду пшеничну ниву
Не захитать. Хай вітер долі дме
Й доба іще одну зготує зливу, —
Ці видержать у двійнику вітчизни
І першим внуком, і нащадком пізнім.
Едмонтон, 13 березня 1965.

Примітка. Цей сонет сл. п. Є. Маланюка ми отримали за місяць до його несподіваної смерті.

Е. Козак. У січовій кузні.

УКРАЇНСЬКІ МИСТЦІ В КАНАДІ

Василь Курилик.

Петро Сидоренко.

П. Сидоренко. Корчують ліс.

П. Сидоренко. Перша оранка

В. Курилик. Бабуня купає внуків.

ІЗ КНИГИ «ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ»

• • •

Д. Чубові

Лежать скелети без голів,
Німують, білені вітрами.
Чий вік дочасно відлетів,
Не ставши гробом під хрестами?

Чис життя сплатило дань
Суворим будням вічних прерій?
Чий крик сполохав глухомань
На цій землі зеленоперій?

Чия несповнена жада
Пригод і простору погасла?
Чийх то ребер кість тверда
У даль зове — як поклик гасла?

Навкруг ніхто не відповість.
Лиш обрій бризкає вітрами.
Звели скелети білу кість —
На дикий захід митні брами!

1967

Д І Д И

Вони сидять, задумані всевіди,
На прастарій, обвітреній колоді.
Ведуть розмови про колишні біди,
Про все, що стало на віку в пригоді.

Діди гуторять. Добре відробили,
Відмандрували по широтах прерій.
Лунає спогад, подарунок милий,
В яким не чутно вигуків істерій

Минув їх вік. І вузлуваті руки
Поклавши важко на сухі коліна,
Вони раюють, як сини і внуки
Долають поле... Якнайкраща зміна!

Дідам жадані спогади про біди.
Діди байдужі на нові приваби.
Сидять діди, задумані всевіди —
Як на могилах давні скитські баби.

Мир Нам, 1967

Чепіги плуга у долонях
І щедрий шерех лемеша,
І краплі поту, що по скронях
Різблять шляхи, коли душа

Дзвенить розгонисто в безкрає, —
Усе шанує той ратай,
Що прерій гони крає й крає,
Старий оновлюючи край,

Що на догоду недолугим
Чола не клонить волі злій,
Що, нагинаючись над плугом,
Як жрець, вклоняється землі!

Т Р О Є

Баляда

На низькодоли впав туман,
Встас прерійний пахіт.
Ідуть і Джон, і Жан, і Іван —
Долають дикий захід.

Позаду гордий Едмонтон
І Форт Меклавд позаду.
І нагло Жан, Іван і Джон
Спинаються на раду.

“Гадаю, годі!” — мовить Жан.
І Джон говорить: “Годі!”
Та звикло хмуриться Іван:
“Невже рости незгоді?”

“Нудьга гнітила, — каже Джон. —
Я прагнув зриву, зади,
І через десять перепон
Таки добивсь Канади.

Поклав я сотню індіан,
Не пожалівши дробу...”
“І я, — додав глумливо Жан,
Півсотні вбив на пробу.

Та годі! Ліпше в Монреаль
Вертаймося на пиво.
І стріне нас, немов на баль,
Не 'дна мамзель щасливо!..”

Мовчав несміливий Іван —
Тих див не знав ніколи.
А перед ним густий туман
Лягав на низькодоли.

І пахла, пахнула земля,
Не знавши зроду плуга.
Йому ввижалася здаля
Ріллі чорнява смуга.

І по тяжкій надумі Іван
Повів нехитру мову:
“Я був би злидень і дурман,
Якби я зрадив слову.

Бо не даремно залишив
Свою далеку Галич,
Аби в ланах родючих нив
Пізнати волі далеч...”

— Good-bye! Adieu! — і Джон, і Жан
Протнули прерій пахіт.
Їх слід — на схід. Зоставсь Іван,
Піднявши зір на захід.

Трудивсь Іван, зорав Іван
Тугі цілини прерій.
Тоді вернулись Джон і Жан
Вести ім'ям імперій.

АЛЬБЕРТА

Чорна кров зеленавих прерій
Звагло двигає материк.
Чую в гомоні рафінерій
Твій могутній, Альберто, крик.

Вибухають, як слява з ядер,
Темні стріли з глибин землі:
П'ють потоки з первісних надер
Бурі нафтові журавлі.

Над тобою у стратосфері
Мріє галицький Борислав —
Чорна кров зеленавих прерій
Металевий квітчас сплав.

Золоті українські руки
Зносять прапор хрещатий твій
В людській гідності — без принуки —
Вільно — в гордості степовій.

Клекотить українським словом
Твій, Альберто, принакний гін.
Вірні спадкам, жадні обновам —
Зваг здобувці з усіх країн!

ЮВІЛЕЙНЕ

Неопалима ватра самострати
Мого піввіку звагло відгула.
Дотла згорівши, з попелу зростати
І досягати високостей тла!

Мені доба, немов гранчасте жито,
Родила радість ваговитих слів,
Коли світами грала снаговито
Прадавня правда, як Орфеїв спів.

Я присягався краяти живу дич
І переможно братися добром.
О ні, недарма клекотав Славутич
Гінкою кров'ю під важким пером!

Ні глум обмов, ні гордощі завади
Не вгнуть пряму, неначе промінь, путь...
Мене й на дальнім заході Канади
Нащадки зваги вдячно спом'януть.

11 січня 1968

* * *

Десь плаче праліс, як тотемний птах,
А тут відлунюють ялини й сосни.
Гуде над видмою борвій незносний —
І мерзне слово на палких устах.

Багрянний круг над обрієм потах,
Пославши хмарам подарунок млосний.
Так тоскно в полі! Вітер надборозний
Намети ставить по крутих кутах.

Коли малює пальми розсохаті
Міцний мороз на синьому вікні,
Я цвіт магнолій уявляю в хаті.

І так скорботно й радісно мені,
Втопивши зір у сніговію зриму,
Уявно братись берегами Криму.

* * *

Океан обіймає дівча
Голубими, пругкими хвилями,
Досягає грудей і плеча
Баранцями, пінясто-білими.
А на греблі стоїть юнак,
Умліває, тремтить від заздрости:
Чус серце, йому навзнак
Запливати дарма й не раз брести.

* * *

Падає, падає сніг —
Марля на серця рани.
Жданий, жаданий,
Тужно лягає до ніг.
Споживу хмарам немає —
Рвуться, навалюють пливуть.
Крізь каламуть
Перлами небо ридас.
Вийду я, гляну на шлях,
Дальвій, туманно-скнілий.
З туги змарнілий,
Крикну від розпачу: — Ах!
Ах! По яких, по широких
Білих, незнаних світах
Радости птах
Тоне в розпуки потоках?

* * *

Падає, падає сніг,
Всесвіт у савани в'є;
Білий, давкий восьминіг
Тіло долає моє.
Де я? В якому краю?
Дико валують вітри,
Крають навагу мою
Лезами лютої гри.
Тільки ненатлий мій дух
Владно вергає вперед
Земність мою, наче пух,
Костей моїх ожеред.
І не вгаває снага,
Віра багаттям гуде.
Де ти, Нірвани юга?
Де ти, вірадна, де?

ІЗ КНИГИ "МУДРОЩІ МАНДРІВ"

* * *

В ясних снігах пречисті Гімалаї,
Що стали з небом на довічну прю!
До вас я веде словом говорю,
Сяйні кражі в надхмарному розмаї.

Хто дав звитяги в засвіти безкраї
Верхами братись? Хто ярку зорю
Пролив на звори? Сяйвом я горю —
Немов багрець у вересневім гаї.

Предвічний Тат, коли несутня мла
Сивасті крила в сутне повила,
Поставив гордо вас, гранисті маги.

Смирися, Шіво! З дальніх верховин,
Гримить у світ акордами наваги
Могутній Індра, Гімалаїв син.

Катманду в Непалі, 26 жовтня 1968.

* * *

Коли ти в білому прийшла
Й нагнула постать тонкостанну -
Умить розтанула імля
Важкого темного туману.

Немов жаркі твої уста —
Стожари сонць відкрило небо.
І я не знав, та яснота
Пливла від сукні чи від тебе.

ЯК ЗАГИНУЛИ РАЙСЬКІ ПТАХИ

(Уривок із другої частини трилогії “Золотий дощ”)

Уже й пополуддя прибуло, дзвони над містом повищали в тоні, відчутно стало, що день постарів. Лежачи горілиць під дубом на зазеленілому вигорбні, Андрій нарешті збагнув, що його щось обтяжує й бентежить. Почування якесь незнане досі, подібне до того, коли конче чогось бажається, встати на весь зріст, скажімо, й дістати долонями неба. Що воно могло б значити?

Так Андрій і з садка пішов, не розгадавши своєї туги. Зрозумів просто, що він мусить кудись іти. Іти, щоб виразніше прагнути.

Сказав і матері Андрій, що мусить іти.

— На Личанку сходи, хоча б і до тітки, це далше, як кудись, то й перейдеши... — казала мати.

Так воно й є. Переночує Андрій у родичів. Стріне Улянку.

Провела мати сина до воріт, уперше бентежачись тугою випроводини. Долі своєї вона не знала, настануть їй далекі випроводини й розставання без надії на стрічу. Жила вона, либонь, тепер неясним передчуванням того, що кожній матері кладеться щілко на серці — полетять, полетять сини в життя, як оперені птахи.

Андрій ішов на Личанку мовчки й без глибоких передчувань. Переходячи вулицями й вигонами Миргороду, не ставав на розмову ні з кимось до самої Харківки. Де живе директор музею, Андрієві дали напитися води на перелазі, наче подорожньому. Тут йому стрілась Улянка, ходила теж — із подругою, що вже старша за неї і вчиться в Харкові, відвідала Василя Дмитровича. Живе він самотній, дівчата принесли йому розговітись: паски, крашанок червоних та всякого скоромного.

Нагодився Андрій послухати легенду, яку Улянка майже повністю пригадала. Повідала оповідь про те, як загинули райські птахи. Географія легенди повністю укладається на історичних землях нашого народу й губиться в напрямі українського сходу. Час її дуже давнєзний. Молодих гостей запросив Василь Дмитрович на подвір'я, садовив під розцвілою вербою, при столику, зашланім вишиваною скатертиною. Сонце помітно хилилось на дерева, і в скісних його проміннях уставав над вербою просвічений пилок золотавого цвіту, збитий бджолами, що інтенсивно працювали, беручи першу взятку весняного цвітіння. Верба цвіла рясними жовтими китичками, вони так природньо пахнули медом, що діти надились їсти китички, як їдять цвіт акації або липи.

— Судячи по тому, — говорила Улянка, — що райські птахи уже в колядках давнього передхристиянського часу лише номінально оспівуються і лише в нашого народу, до речі сказавши, а колядки ті відображують високу хліборобську культуру краю

далеко за період антів у нашій історії — культуру тих далеких часів, про які згадує ще Геродот, то стає очевидним, що зоономатив птаха райського в наших дружинних колядках уже не відбиває навіть фрагменту цілоти, а тільки його елементарний уламок. Виходить, повинна була існувати легенда, що витворила образ райського птаха в культурі українського народу. Час дуже довготривалий на духовні руйнування: розпад цілого на уривки, а уривків на елементи охоплює епохи. Ще довше живуть розрізнені елементи духовних творень, які розпалися. Дівчата наші й досі вишивають на рушниках райських птахів, щоб пришити до себе щастя — як вишивали так само тих птахів закохані їхні посестри в княжих теремах. Тож легенда про райських птахів українських може повністю координуватися з часом і простором, де жила легенда про золоте руно та його шукачів, аргонавтів.

Василь Дмитрович приніс свіжої води усім напитися. Брили воду з глибокого колодязя, другого або третього залягання джерела, вона була зовсім прозора й щедро відбивала денне світло, у склянках мала відтінк колотої криги, була важка, лилася сильним струменем, хлюпалась великими краплями й дзвінко. Прерозкішно пити таку воду! Подякувавши за доброго здоров'я пивши, Улянка продовжувала:

— Почати легенду можна так. Птахи жили початково в лісах за болотами та по підгір'ю Карпат, мали барвисте лісове оперення. Літаючи по деревах, далеко вони не сягали. Аж пізнавшись із простором, полюбили лет до моря, до сонця. Слабодухі виродніли, обдаровані дужими пориваннями витримували, виплекали сильні крила й стали птахами щастя. Міграція птахів щастя випростувалась за Дніпро, на Дін. Сонце сходило далеко, вигонилось на небо над Доном, скрашувало птахів. Під сонцем птахи щастя за довгі століття набули розкішного золотого оперення впереміш із барвистим лісовим. Але й тепер не стали вони райськими птахами.

Улянці ніхто не перечив, Василь Дмитрович лишався непорушним, зі внутрішнім мріянням — прикритим на лиці воскуватими віями й такими ж, приляглими вусами, до теми він не втручався, усі зберігали тишу, щоб дати нагоду дівчині допровадити ідею легенди до незалежного висловлення.

— Та ще дальше залітали щасливі птахи, женучи за простором. Залітали за землю Артанію, там вони й досягли краю золотого руна. Тепер вони й стали райськими птахами, бо ідея щастя в нашого народу зродилася золотом, райською. Дальше птахи не пішли за простором, що все чимдуж відкривався. Не знали птахи, що в народі існує віра — не можна вертатися з дороги по щастя! Вистачало їм дня летіти вперед, повертались на гніздування по зорях. Величезне небо було тут найбагатше зорями над землею; зорі виблискували в тихих водах рік та озер, зачудовували птахів. У далекому краї вони збирали золото й несли до гнізд, щоб ошасливлувати свій рідний край, гадаючи, що збирають зорі. Райські птахи жорстоко помилялися, вони

не розуміли природи золота. Пристрастились до збирання золотих крапель, як бджоли, що любляться в своїй праці, не знаючи, куди подівається ними надбаний мед. Існував антипод райських птахів, злий Див, він викрадав золото з гнізд, а райські птахи гадали просто — збирані ними зорі сходили на небі, щоб сяяти над їхньою землею. Пристрасть стала інтуїтивною, перейшла в інстинктивну природженість. Коли золото не находилось уже за довгі віки, райські птахи хапали жар і несли до гнізд — у надмірній любові до рідного краю, в пристрасному прагненні щасливити край повсякдень. Із того південь український став степом: дерева вигоріли разом з райськими птахами. Аргонавти знали по переказах про райських птахів і, надхненні відвагою, ходили з далекої Геллади шукати їх, уявляючи їхній край краєм золотого руна, але вони на багато віків запізнились...

Присутні спроможні були сприймати легенду тільки чуттям. Враження було таке, що здавалося, — верба зазолотилась під сонцем із бджолами й цвітом збитим. Потім Андрій спромігся пояснити сенс легенди так:

— Це легенда також про простір: райські птахи загинули тому, що спинилися заради золота перед простором...

Гнат О. ДІБРОВА

А Ф О Р И З М И

Найбільша слабкість, яку людина може виявляти у своєму житті, — це слабкість до себе самої, до своїх слабкостей.

Коли мовчить розум, тоді кричить пристрасть, і крик її — не що інше, як те чи інше насильство, що творить у суспільстві широку дійову градацію — від дошкульного натяку до вбивства.

Прийшовши в життя, людина згодом повинна пізнати істину: щоб менше терпіти в майбутньому, треба добре зважити все те, що було бачене, чути й пережити в минулому.

Становище людини, коли вона зовнішньо перебуває ніби в суспільстві, а внутрішньо — поза суспільством, — це трагедія, що її зазнають лише одиниці.

У похвалі — завжди якась доля неправди: вона, похвала, буває або поменшена, або перебільшена в залежності від міркувань і почувань того, хто її висловлює.

Справжнє мистецтво — це гармонійне поєднання логічного й образного, і коли в мистецькому побудуванні логічного немає, образне тратить свою дійову силу на емоційну сферу людини, і твір тоді нічого не вартий.

Надмірне співчуття до людей і до всього живого — це такий тягар, який настільки ослаблює людину, що вона стає нездатною до боротьби за своє власне існування.

Справжня вартість книжки — не в устах критика, а в очах читачів.

Якби молодість знала, яка буде старість, то не була б такою, якою вона буває.

Відтоді, коли людина починає думати про смерть, вона поволі починає вмирати.

ПАВЛО ТИЧИНА

I

Горить-тремтить ріка,
Як музика. П. Тичина

На рінь поглянув, на розливи вод,
На луг квітучий, на шовкові вруна,
У юнім серці зазвучав акорд,
Слова окрилив сонячним відлунням.
І полилась мелодія дзвінка
Душі співця, надхнений гимн природі.
Переливалась барвами ріка,
Кудись хмарки пливли над небозводом.

II

Одчинились двері,
Всі шляхи в крові. П.Тичина

Не до кларнетів сонячно-дзвінких,
Не до ронделів радісно-черлених,
З-над Ладоги, з-над Волги, з-над Оки
Вітрище свище, наче навіжений.
Нещадно косить України цвіт,
Комори вимітає до зернини,
Серед полів, що тонуть у крові,
Шукає марно скорбна мати сина.

III

А справжня муза неомузена
Лежить запльована, залузана
На українському шляху. П. Тичина

Не до сонетів ніжних і октав,
Не до псаломів і природи гимнів,
Не той поет і пісня вже не та,
За ордени продав талант і ім'я.
Хвалебні оди деспотам склада,
Під балалайку римами він бренька,
Та справжня муза йде вже по слідах
Тараса й Симоненка.

1967.

К Р И Т И К О В І

Якби знав, що родилась ця пісня
За верстатом, в час праці, вночі,
Не писав би про неї так злісно,
Не шукав би в ній туги кличів.
Якби знав, що я видав цю збірку
За зароблений потом мій гріш,
То змінив би ти критики мірку
І про мене не думав найгірш.

* * *

Не нарікай, не падай у відчаї,
Буває мить, що все життя квітчас, —
Лови її у днів і років зливі;
Нехай не зловиш, будеш ти щасливим.
Вона на смерті і безсмертя грані,
Віддай їй сили й помисли останні,
Хай квітне завтра, краще як учора,
Осяй свій шлях і згасни метеором.

* * *

Не кличе неозора далина,
І про любов не шепчуть осоки,
Ніхто мене уже не спомина,
І я на світі — мов краплина в морі.
Руниться на полях озимина,
Та не цвіте вгорі блакить прозора,
За горами, за долами вона —
І на шляхах до неї людомори.

* * *

Вона, як на картинці у журналі:
Зміїний стає, голівка золота,
Грудей високих мармурні овали,
Дві п'явки брів і бантиком уста.
Палкого юнака причарувала
Її п'янка, жагуча красота;
Та, ставши мужем, він узяв помалу,
Що золота голівка та — пуста.

* * *

Не ніжні терцини й октави,
Що віс весною від них,
Слова ці — зелена отава
Без ранніх квіток запашних.
Слова ці — холодні покоси
На пізній осінній луці,
Де ж пісня моя стоголоса?
Де щастя сльоза на лиці?

* * *

Вже не гримлять гармат залізних жерла,
Не рвуться бомби люто з висоти,
Про тебе пісня у боях не вмерла,
Але тебе в дні мирні не знайти.
Нас розлучили буревійні роки,
Погасло сонце юної весни.
Де ти тепер, фіялко-синьоока?
Своє кохання перше спом'яни.

ПІД КРИЛАМИ СВОГО ЧОЛОВІКА

(З роману „Спокута” *)

Отже Віра Доценко відвідала Федора Цимбала й засиділась у нього до пізньої ночі. Перед відвідинами вона витратила один вечір у клубній та своїй, домашній, бібліотеках, шукала потрібну їй літературу, а потім два вечори спіпала, знайомлячися з тією літературою.

Віра взагалі не знала Федора Цимбала, а якщо й збиралася йти до нього, то лишень тому, що про це просив Микола Солод, її новий і, ніде правди діти, приємний знайомий.

Микола їй сподобавсь, але чому — не могла собі відповісти. Мабуть, тому, що він тут, у Підверб'янці, людина нова, зі свіжими думками та враженнями, і, можливо, ще й тому, що він мав лагідну вдачу. Так принаймні їй здавалося. Хоч людей із лагідними вдачами в їхньому селищі аж ніяк не бракувало. Перший спільний вечір проминув приємно й непомітно. А тепер вона пішла до Федора Цимбала, сподіваючись у нього побачитися з Миколою знову. Адже мешкають вони в одному бараці, а крім того вони ж і приятелі.

Дівчина легко зорієнтувалася в напівтемній частині Квашиного бараку, знайшла потрібні їй двері й постукала. Федір саме сидів за столом, схилившись над горщиком із харчем, що принесла йому Наталя Безсмертна, і, почувши стукіт, через ніс мугикнув. Невиразний звук мав бути запрошенням. Федір сподівався, що прийшов Микола. Та замість сподіваного приятеля побачив у себе в кімнатці Віру, трохи знітився.

А Віра підійшла до столу, поклала пакуночок із книжками та, оббігши очима кімнатку, сказала:

— Оце, з усього видко, ви і є той самий рослинознавець Федір Цимбал, що мені потрібний. Я бачила вас багато разів, а не знала, хто ви такий.

— Еге ж, я і є той самий Федір Цимбал, — пережувавши їжу, відповів господар житла. — Хоч маленька поправочка. На жаль, я не рослинознавець, а рослинолюбець.

— То будете ним, — додала Віра. — Правда, мені казав Микола Солод, що рослинознавець нездужає. Якщо мова велася про вас, Федоре, то ваша недуга подібна на недугу гоголівського Пацюка, якому з макітри в рот плигали вареники. Лише вам черевця бракує.

— Ні, Віро, тут Пацюк ні при чому. Ви бачите сучасного раціоналізатора харчування. Я їм просто з макітри, щоб не мити тарілки, еге ж, тарілки.

— Я теж належу до тих, що не люблять мити посуд, — никаючи по хаті й нишпорячи очима, казала Віра. — Та, на жаль, вашим раціоналізаційним досвідом скористатись я не зможу. Ма-

* Див. „Північне сляво”, II і III.

ма не дозволить. Та власне я й прийшла до вас зовсім в іншій справі. Ви спорожнюйте макітру, чи як там ви називаєте свою посудину, а я тим часом ознайомлюся з вашим гербарієм. І зразу ж попереджую, що я за два дні і дві ночі зробилася фахівцем рослинознавства. Я поперечитувала оті, що принесла вам, книжки, тому вважаю себе підготованою критикувати, кого завгодно, в тому числі й вас. Але не знаю, чи моя критика не буде подібна на дитирамби. Слово честі, Федоре, я захоплююся вашою працею.

— Шкода, що й досі нема з роботи Миколи, — сказав Федір.

— Навіщо він вам? — з підкресленою байдужістю спитала Віра.

— Боронити мене. І взагалі він товариська людина.

Віра промовчала. Вона уважно приглядалася до експонатів, розвішаних по стінах, принохувалась, діткалася обережно до стебел пальцями, перечитувала під рослинами написи. Інколи вона підтягала стілець і ставала на нього, щоб краще бачити рослини вгорі, аж під стелею; іноді вона ставала на коліна, розглядала зілля, розвішане майже біля підлоги. Згодом таки сказала:

— Ідея ваша, Федоре, зібрати гербарій — чудесна! Вона мене захопила. І попрацювали ви багато. Я дуже шкодую, що пізно дізналася про ваш гербарій. Я б вам допомогла уникнути деяких недоліків. Та що зроблено, те зроблено. Таке діло не переробиш.

Віра підійшла до Федора і вхопила його худу, пожовклу руку.

— Слухайте, Федоре, з якою думкою я до вас прийшла. Давайте зберемо ще один гербарій. Але вже не собі, а людям. У клубі його влаштуємо. Сподіваюся, мама дасть нам кімнату на це.

Дивлячись на дівчину, Федір гірко усміхнувся.

— Який там із мене збирач зілля, — казав він. — Я довго ряст не топтатиму. І взагалі невідомо, чи ще побачу одну весну, еге ж, весну. А ви беріть собі, Віро, за напарника Миколу Соболя. З ним ви зробите, що завгодно.

— Гербарій складатимемо ми вдвох із вами, Федоре! — твердо, тоном, що виключає заперечення, мовила Віра. — Але ви сядьте. Так, добре. А тепер слухайте. Я принесла книжку Олександра Савостіанова під назвою: „Дика рослинність Поділля”. Мама моя також подолянка; тому, мабуть, опинилась у нас ця рідкісна книжечка. Мене дуже зацікавив розділ „Рослинність степів”. Там автор описує ті рослини, що ще якось збереглися на маленьких клаптиках степу, непридатних до обробітку, а тому й ніколи не ораних. А ми ж тут, у Донбасі, маємо не клаптики, а величезні масиви цілинні, кам’яністі горби, гори, круті балки, де все росте таке ж саме, як росло і за козацьких часів, і за княжих, і за скитів, і тисячі, десятки тисяч років тому. Колись і наша цілина буде переорана та перекопана, і ростиме тут виноград та інші сонцелюбні рослини. І вже ніхто не по-

бачить ні хвиль, як на морі, на степовій тирсі, ні горицвіту, ні дзвіночків, ні півників, ні тюльпанів, ні вогнем палаючих воронців. Тоді вже не ходитимуть діти по схилах балок, шукаючи просуренків, щоб блакитненькі квіточки принести додому, а солодкою цибулинкою корінця поласувати зразу. Або й заячі вуха. Зломиш стебло, а листя на ньому тяжке та волохате, справжні вуха. Обчухраєш із стовбурця шкірку і хрумкаєш його з приємністю. Або й козельки. Або й шипшина. Ягода у неї смачна, а насіння кусюче. Як кинуть хлопці за ковнір, то чуєшся до сліз.

— Діставалося? — запитав усміхнений Федір.

— Ого! Як була мала, то кожного року перепадало, — казала Віра, сяючи від милих спогадів. — А може ще доведеться колись дістати й від вас, Федоре.

Федір крутнув головою й відмахнувся рукою, мовляв, зайві балачки.

— Мені вже двадцять років, а часом здається, що я й досі маленька, — не вгавала Віра. — І навіть прикро робиться, що я виросла. Та діватись нікуди. Ото ж про наш новий гербарій. Я вважаю за доцільне скласти його виключно із справжніх степових рослин. І побачите, Федоре, яких чудових наслідків ми досягнемо! Наш гербарій приверне до себе увагу навіть науковців. До нас приїждитимуть екскурсії. А ви, Федоре, стоятимете біля стенду із вказівкою в руці й ректимете, як лектор: „Прошу звернути увагу, громадяни, на оцю квітку, що пазивається горицвіт весняний або по-латині „адоніс верналіс“. Рослина ця відома своїми лікувальними властивостями й відзначається посеред зелені пишними китицями жовтогарячих квіток. А оце, громадяни, не що інше, як ломиніс, а це рай-дерево, а це самосил, а це козацький залізник.

Федір захоплено і вдячно дивився на збуджену Віру. Обоє, вражливі й мрійливі, забули про дійсність, ширяли в привабливому майбутньому. Ніякі перешкоди до уваги не приймалися. Обоє дійшли думки починати спільну працю біля гербарія негайно, щоб ще й цієї осені дещо зібрати, а основна робота їхня розпочнеться навесні.

Покінчивши з гербарієм, Віра заохотила Федора розповідати про своє життя, з дитинства почавши. Вони прогомоніли до пізньої години.

А Миколи таки не діждались.

Додому Віра не йшла, а летіла. Йї нетерпеливилось поділитися з мамою новими враженнями.

Але мами вдома ще не було. Віра не схотіла йти до своєї кімнати, хоч дуже й любила її затишок. Там можна зразу ж заснути. Вона, скинувши черевики й підкорчивши під себе ноги, вмостилася на канапі в передпокої. Тут суворо тупотів, ніби переступав з ноги на ногу, наче солдат, величезний годинник. А зі стіни саркастично посміхався вусатий, низьколобий господар країни.

У дверях почувся скрегіт заліза, сухо рипнули двері і в пе-

редпокій увійшла Ольга Павлівна, як і завжди, ставна, хоч її очі вже втратили жвавість, бо почувалася стомленою.

Віра сплигнула з канапи й кинулась Ользі Павлівні на шию.

— Ой, мамо, мамо! Як на світі багато гарних людей! — обціловуючи її, чуло мовила дівчина. — Оце я щойно повернулася від Федора Цимбала, колекціонера рослин.

І Віра, посадовивши маму на канапі поруч себе, пристрасно розповіла про зустріч із винятково приємною людиною, і зразу ж почала просити, щоб мама дістала Федорові спрямовання до санаторії в Криму або на Кавказі. Це ж, здається, буде не так тяжко зробити, адже голова шахткому товариш Потехін маму поважає. Він не зможе відмовити їй.

Ольга Павлівна пообіцяла докласти всіх зусиль, щоб Федора Цумбала шахтком відрядив лікуватися.

Віра пристрасно її поцілувала.

— А я сьогодні поцілувала Миколу Солода, — сказала усміхнена Ольга Павлівна.

— Ой, мамо, і звідки в людини візьметься нав'язлива думка? Я маю на увазі Федора. Чомусь він кількома нападами намагався хвалити свого друга Миколу Солода. Я вже сподівалася, що Федір ще далі піде, візьме на себе ролю свата.

Ольга Павлівна однією рукою міцніше притисла до себе доньку, а другою пестливо гладила її волосся.

— Така вже, мабуть, твоя доля, Віро! Нещодавно від Ніколая відсахнулася, а тут уже Микола, мов у казці, з землі виріс.

— Мамо, прошу вас ще раз, ніколи не згадуйте того Ніколая. Якщо вам кортітиме жартувати, то виберіть на це іншу тему. Ви ж знаєте, що нічого, крім легкого флірту, я з тим Ніколаєм Светіковим не мала. А з Миколою Солодом я не спромоглась і на флірт, хіба що дізналася від нього, що він справді Микола.

— Він складає враження порядної людини, — сказала Ольга Павлівна.

— Дуже приємно, що він, здається, порядний, — все тим же тоном незадоволення промовила Віра. — А мені дайте спокій як з Ніколаями, так і з Миколами.

— У таких випадках допомагає сон, — підвівшись, сказала Ольга Павлівна.

Сон десь заподівся, Віра лежала з заплющеними очима, намагалась відігнати від себе прикрі думки — і не могла. Згадка про Ніколая Светікова дівчині завдала болю. Так, минулого року створились прикрі обставини. Віра вперше за своє коротке життя по-справжньому пристрасно закохалась. Шість місяців студент лєнінградського гірничого інституту Ніколай Светіков відбував у Підверб'янці виробничу практику, і шість місяців Віра почувалась навісною. Та й чи шість? Чи ще й досі вона не згадує його з замилюванням? Зрештою це Вірина особиста справа, кого любити і як любити. Головне, що про її почуття хоч дехто й здогадувався, а мама найперша, та з певністю не знав ніхто, навіть і Ніколай Светіков. Бачилась вона зі своїм

коханим майже щодня, але завжди на людях, чи то в клубі, чи на спортовому майдані, чи в конторі. Можливо, що й Ніколай здогадувався про почуття дівчини й свідомо уникав відлюдної з нею зустрічі, аби пізніше не виникло скандалу, який міг би пошкодити його майбутній кар'єрі. Адже він був одружений, чекав навіть приїзду до Підверб'янки дружини. А Віра чомусь вважала його за самотнього, чи може взагалі не хотіла нічого знати більше, ніж знала.

Як траплялася нагода, Ніколай з Вірою фліртував, сипав жартами, голосно сміявся, його дотепні компліменти дівчина сприймала як розвагу, хоч у душі й бажала б почути від нього щось поважніше. Вона ж бачила, що подобалась Ніколаєві.

Приїхала й Ніколаєва дружина, маленька щебетлива жіночка, як лялечка. І зразу можна було завважити, що Ніколай любив свою дружину до безтями.

Віра ще щільніше згорнула свої інтимні почуття й заховала їх подалі від стороннього ока в грудях, показуючи себе такою, як завжди, — жвавою й бадьорою.

Вірині несподіване кохання істотно змінило плян її буття.

Раніше вона мала намір їхати вчитися до Києва — на геологічний факультет університету, й більше року систематично готувалась до іспитів. Батьки вже примирилися з думкою залишитися на старість самотніми, хоча крім Віри ще мали й сина Вячеслава, інженера-металюрга, що працював у Дніпропетровському.

Несподівано Віра повідомила батьків, що вчитися не поїде, залишиться з ними якомога довше, якщо й не назавжди. Ольга Павлівна доходила до розпачу. Але на Віру не могли вплинути ніякі аргументи. І Віра признавалася собі, що відмовилась вона їхати до Києва, щоб ще якийсь час побути близько біля Ніколая Светікова, поки він жив у Підверб'янці. Бачити свого коханого хоча б здаля, вважала вона за своє найбільше щастя. Байдуже, що Светіков незабаром виїхав, Віра з тремтінням серця часто згадувала про нього. Вона була певна, що якби Ніколай Светіков не поклавивсь одружитися зі своєю Лізою, то його дружиною тепер була б Віра. Але припущення діла не змінить. Ніколая Віра втратила назавжди. З цим треба примиритися. Зате до її послуг гурт підверб'янських залищальників, починаючи з Борі Федюкова, зарозумілого й розбещеного синопка завідувача копальні, і кінчаючи всіма футболістами, з Ванею Сухотеплим на чолі. Ще невідомо, чи до залищальників не належатиме й новий підверб'янець Микола Соболев. Віра б не від того. Але полюбити його вона не зможе ніколи. І це дуже добре. Вона носитиме в своїх грудях любов до Ніколая Светікова, як святість, до котрої не можна діткатися ні пальцями, ні поглядом. Але з Миколою вона б із приємністю заприятелювала. Щось у ньому є притягальне, хоч покищо й незрозуміле.

Віра одначе заснула, їй приснився приємний сон, та запам'ятати його не змогла...

Наступного ранку Ольга Павлівна пішла до шахткому, що містився в адміністративному будинкові копальні, займаючи кілька суміжних кімнат.

Люди постійно товклися в канцелярії, де стукотів на друкарській машині кучерявий технічний секретар Гриць. Відвідувачі ждали своєї черги потрапити до голови шахткому товариша Потехина, що сидів у себе в кабінеті. Здавалося, що Потехин ніколи не спав. Його коли завгодно і де завгодно можна було бачити серед людей. Він вважав за свій обов'язок використовувати кожную нагоду, щоб звернутися до шахтарів з промовою, палко, до втрати голосу закликав віддавати всі свої сили на виконання й перевиконання плану видобутку вугілля.

Ольга Павлівна, як завідувач клубу, формально вважалася підлеглою товаришеві Потехинові, хоч насправді вона цілком залежала від іншого, не меншого фанатика комуністичної ідеології, від секретаря партійної організації товариша Рябова. Обидва ці провідники ходили в напіввійськовій одежі, підперезані вузькими з кавказькою інкрустацією ремінцями, обидва в шеврових на низьких підборах чоботях, завжди недбало вмиті, з слідами вугільної сажі на неголених обличчях. Та не дивлячись на їхню, як у близнюків, зовнішню подібність, вони стояли на різних щаблях громадсько-політичної ієрархії. Секретар партійної організації товариш Рябов počував себе і поводився як беззастережний володар Підверб'янки. Без його дозволу й благословення не могло нічого статися й відбутися; здавалося, що навіть народжуються й помирають люди в Підверб'янці за дозволом товариша Рябова. На долю ж Потехина припадало робити те, що доручав йому партійний комітет в особі Рябова. Інколи доводилось голові шахткому розглядати й різні побутові справи, що з ними приходили головним чином дружини шахтарів. Захопивши зненацька Потехина в його кабінеті, жінки вже не випускали його звідти, поки він їх усіх по черзі не вислуховував і давав їм таку чи іншу відповідь.

Ідучи до шахткому, Ольга Павлівна була певна, що відрядження на курорт Федорові Цимбалові вона дістане. Потехин не наважиться відмовити їй, не як керівникові культурного закладу, а як дружині визначного фахівця гірничої промисловости, що навіть іноді безпосередньо розмовляє телефоном із самим Лазарем Кагановичем. Про цю велику честь і увагу, що надавала Москва головному інженерові підверб'янської копальні Юліянові Андріяновичу Доценкові, звичайно, знали всі, кому це належало знати. Якщо в Москві інженера Доценка лишень поважали, то в підверб'янці його й побоювались. І Ольга Павлівна йшла до адміністративного будинку певна себе.

Побачивши на порозі свого кабінету незвичну гостю, Потехин кинувся їй назустріч.

— Пламенний привіт народному комісару культурних справ! — жартівливо вітав він, простягнувши до Ольги Павлівни обидві руки й мішаючи навмисне російські з українськими словами, чим підкреслював свою толеранцію до рідної мови визначної не тільки в селищі жінки.

— Палке вітання всій робітничій клясі в особі її представника товариша Потехина! — в тому ж жартівливому тоні відповіла голові Ольга Павлівна.

Вона сіла на старенький скрипливий стілець, призначений відвідувачам. Тоді вже опустив своє сухорляве тіло в м'який фотель голова шахткому.

— Я не заберу у вас багато часу, — казала Ольга Павлівна. — У мене до вас прохання. Треба врятувати хвору людину.

— Сподіваюся, що та людина не з вашої родини? — запитав Потехин.

— Той хворий взагалі не має родичів. Самітник. За нього нікому поклопотатись. І цей обов'язок, за намовою Віри, взяла на себе я.

— Так, Ольго Павлівно, розумію, — поправляючи неслухняну, запорошену вугіллям чуприну, мовив голова. — Прояв альтруїзму, чи як там воно по-вченому називається.

— Нашою мовою це можна назвати громадською опікою, — заперечила непривабливу клясифікацію свого вчинку Ольга Павлівна.

— То що ж хворому дошкуляє? — питав Потехин. — Серце? Ревматизм? Шлунок?

— Легені. У нього сухоти. А людина молода. Щойно жити починає.

— Клопіт з тими хворобами, Ольго Павлівно. Майже половина шахтарів на щось скаржиться. А з Москви коли-не коли надійде відрядження. Та нічого. Про вашого хворого я потурбуюся спеціально. Можете його обнадіяти.

Ольга Павлівна подякувала Потехинові й підвелась. Схилився з фотелю й Потехин. Але, проводжаючи свою відвідувачку, уже біля дверей зупинив її.

— А найголовніше й забув. Треба ж записати прізвище хворого.

Він повернувся до столу, відімкнув бічну невеличку шухляду, витягнув звідти спеціальний блокнот, куди записував важливі справи, і розгорнувши, звів очі на Ольгу Павлівну.

— Цимбал, — промовила вона. — Федір Цимбал. Мешкає він у бараці старости Кваші.

Голова раптом випростався, поклав руки собі на груди й, здавалося, задубів.

— Якесь непорозуміння, Ольго Павлівно, — зрештою спромігся на мову Потехин. — Ви того Цимбала добре знаєте?

— А що ви розумієте під словом "добре"? — питала Ольга Павлівна, відчуюючи, що виникає перешкода. — Я знаю, що Федір Цимбал — тяжко хвора, можливо й безнадійно хвора людина.

— І це все, що ви про нього знаєте?

— А цього ще мало?

— Дуже й дуже мало, Ольго Павлівно! — рубав поперед себе пальцем повітря Потехин. — Вам ще треба знати, що той Федір Цимбал свого часу втік із села від колективізації.

— Це ще не страшний гріх, — відповідала йому Ольга Павлівна. — Тепер на кожній копальні знайдеться половина шахтарів, що були селянами і повтікали від колективізації.

— Заперечувати не буду. Хоч та частина шахтарів ніколи не вважатиметься повновартісною. Ті шахтарі залишаться заставованими до самої своєї смерти, як вороги, чи хоч потенційні наші вороги. Їм, наприклад, вступати до партії закана-но назавжди.

— Так я й не клопочу, щоб Федора Цимбала прийняли до партії. Я прошу, щоб ви не дали йому померти.

Потехин, скривившись, заперечливо покрутив головою.

— При чому тут партія! Федір Цимбал — ворог народу! Він за шкідництво три роки відбував кару. Якби я на ваше прохання дав відрядження тому ворогові народу на курорт, то ми б з вами загинули. Партія б нам не подарувала ні втрати революційної пильності, ні зв'язків з контрреволюційним елементом. Тож прошу вас припинити розмови про того типа і забути про нього.

— Якщо вам так хочеться, — звела плечима збентежена Ольга Павлівна. — Хоч на мою думку, товаришу Потехин, ви перегибаєте палку.

— Ольго Павлівно, припиніть, будьте ласкаві, — благав, хвилюючись, Потехин. — Ви не усвідомлюєте, на яку небезпеку наражаєте себе й мене.

— Невже сподіваєтесь завжди виходити сухим із води? — глузувала з розгубленого голови Ольга Павлівна. — То бажаю успіху.

Ольга Павлівна вийшла з кабінету. Залишившись голова сам, витеч з обличчя рясний піт і голосно висловив гостру думку на адресу легковажної відвідувачки.

Увесь день Ольга Павлівна працювала в бібліотеці й обмірковувала невдалий свій візит до голови шахткому. Вона обурювалася ставленням до неї Потехина й називала його підлою душею, нікчемою, страхопудом, глузувала з нього і кпила, вишукуючи для нього найпринизливіші епітети.

Та поволі сварливий її запал погасав, а над вечір уже думала цілком інакше. Вона усвідомлювала, що Потехин інакше поведистися не міг, якщо він не ворог сам собі. Щодня всі газети, від цетральних починаючи, закликають до пильності й вимагають викриття ворогів народу. Про це саме з раннього ранку й до пізньої ночі кричить радіо. Про це вдень і вночі промовляють і тут, на Підверб'янці, і скрізь по всій країні безліч агітаторів та пропагандистів. Галасом справа не обмежується. „Ворогів” знаходять, викривають як окремих осіб, так і групи й організації, скрізь арешти, процеси, розстріли.

І в такий шалений час Ольга Павлівна, почувавши себе безпечною під крилами свого чоловіка, наважилась клопотати за людину, хоч і хвору, але скомпромітовану. Вона забула, чи легковажила тими обставинами, що чоловікові крила — захист тимчасовий і непевний. Поки підверб'янська копальня плян вико-

нує, то її головний інженер може себе почувати міцно, як на троні. А з ним разом і Ольга Павлівна. Ніхто не наважиться писати на них доноси, а як і напише, то однаково лежатимуть десь вони без руху, в резерві, на всякий випадок.

Та може статись, що Підверб'янка опиниться в прориві. Тоді почнеться заглядання в кожну шпарку душі керівної особи, в першу чергу головного інженера, а заразом і його дружини. Він чекатиме на арешт і діждеться, а за ним помандрує й Ольга Павлівна.

Цю сумну перспективу свого майбутнього Ольга Павлівна трохи злагіднила думкою, що писати тепер донос у Потехина не вистачить відваги. Може попектись. А пізніше, якби щось із Доценками трапилось, писати буде пізно, бо донощиків напевне закинуть замовчування, що також вважатиметься злочинном. Отже Ольга Павлівна шкоди особливої не вчинила. Але й не зробила, як мала намір, користи.

Увечері, коли вже в клубі молодечий галас притихнув, бо люди розходилися по домівках, Ольга Павлівна скликала з різних кутків своїх співпрацівників — Панаса Короля з його кімнати, Віру з приміщення, призначеною під гербарій, і Миколу Солода з театральної залі, де він, старанно забруднений фарбами, порався з плякатами. Уже цілком урівноважена, Ольга Павлівна поінформувала своїх молодих друзів про відвідини Потехина.

У відповідь матері, Віра сказала:

— Але такої пильності я від Потехина не сподівалась. Отже курорт відпадає. Але не можна й залишати Федора напризволяще. Я спробую примістити його до районної лікарні. Якщо мені пощастить, то Федорові там буде незрівняно краще, ніж у його шурятнику.

— А я з завтрішнього дня беру Федора на своє утримання, — вслід за Вірою казав Микола. — Купуватиму харчі й годувати-му його сам. Те, чим годує його Наталя Безсмертна, хоч і можна їсти, але людям здоровим, таким, як ми з Панасом Королем.

— Та й Панас недалеко втік від Федора, — вимірюючи поглядом мистця, казала Ольга Павлівна. — Його душа тримається тіла на чесному слові.

— Я б цього не твердив, — мовив Микола. — Мені вже не раз доводилося бачити, що наш Панас може їсти тричі на день самі оселедці.

— Бо лінки піти до їдальні.

— Шкодує часу, — виправдувся Панас. — Кожного разу їдальня бере в мене не менше години. Та не про мене, зрештою, мова мовиться. Хоч назагал треба сказати, що люди дуже й дуже щасливі тим, що час не стоїть на місці, а шалено рухається, біжить уперед, як навіжений. А також і тим люди щасливі, що нема під сонцем нічого вічного.

— Але ж не всі зміни стаються й на краще, — додав Микола.

Ольга Павлівна дивилась на молодь і думала: що з них буде? Про Панаса Короля вона турбувалась найменше. Підверб'янські організації дадуть йому характеристику гарну і свій диплом в інституті він таки захистить. Якщо, звичайно не трапиться чогось несподіваного, не посковзнеться на чомусь. Захистивши ж диплом, працюватиме в одному з видавництв, ілюструватиме книжки та журнали. Це все найкраще, що може він собі бажати і що може здійснитись. Інша справа з Миколою. Хиткий ґрунт під його ногами. Дуже хиткий. Усе його буття залежить від безлічі випадків. Не краще й у Віри. Якби дійшло колись, що її батьків арештують, то що вона робитиме? Було б з усіх поглядів гарно, якби вона наважилась рятуватися втечею. І не сама, а з Миколою. Невідомо, чи дійде в них колись до одруження. Скоріше, що ні. А може? Ольга Павлівна була б рада, якби до цього в них дійшло. Про такі інтимні справи вона не наважувалась розмовляти з Вірою. Від самого натяку обуриться дівчина, бо в її недосвідченому і вразливому серці ще не позагоювались уразки від пристрасних почуттів до Ніколая Светікова. Гай-гай, доню! Кожна мати бачить дитину свою наскрізь. Бачить і Ольга Павлівна, та мовчить. Вона б хотіла, щоб Віра покохала Миколу. Та хіба ж можна серцеві щось радити? Особливо ж такому вразливому, як Вірине.

Дан МУР

ПОЕЗІЯ

Поезія — мислі пірнання углиб,
Ритмічне зривання розливами в рими,
З турбот карколомний у засвіти стриб,
Душі хвилювання, надхнення й незрими.
Поезія — мова задуми й квіток,
Поезія — дуги веселок на гори.
Сплітає безсмертя лавровий вінок
І кидає в зоряне вічності море.

ЗЕЛЕНИМ ОЧАМ

Чому так гордо чванишся очима,
Що зеленню виблискують з-під вій?
На це байдуже знизую плечима,
Дивуюся, де ж марииво надій?!
Поблякнула колишня їхня ніжність;
Немов туманом, тьмою занесло...
А може юну смарагдову свіжість,
Вже не одне з них сяєво спило?!
Я не старію юною душею,
Її до гробу вірно пронесу.
Нехай сивію, — піснею своєю
Я п'ю лише неторкану красу.

1967

ГРАНД-АРАБЕСКА

Пам'яті Поліни Джонсон

Вже сонця м'яч летить за обрій прерій,
На зміну днів зближується ніч —
Закутана у синю шаль містерій,
Вгорі не мерехтять ще сльоза свіч.

Цей перехід із дня до ночі має
Здійснити мавка обрядом-танком,
І прояснити чаклами безкрає, —
Хай едельвайси зацвітуть вінком.

Іде легким, неначе вітер, кроком,
Ледь-ледь торкається землі й небес,
Умить крутіжним досягає скоком —
Гранд-арабескою живих чудес.

І подихом засвічує нам зорі,
Яких наймення — в півтімі забуття,
Та з тими, що відомі у просторі,
Палати будуть вічністю життя.

21 серпня 1966.

ПЕРВІСНА ПЕЧЕРА

До первісної не входім печери,
Поки не скинемо у яр химери,
Бо сумнів дум і почування вражі
Зневажать тінями — легенд вітражі.

Зайдім лише тоді, коли руками
До тайни тайн доторкнемося брами,
І будемо охочі зрозуміти —
Про що із надрів кажуть самоцвіти.

Там не осліпить очі сонце міту,
Що велетнів колись творив Маніту,*
І правда, що перлини Гаявати
В разок намиста варто нализати.

До первісної не входім печери,
Поки не скинемо у яр химери,
Як шептом Дух запросить Просвітитель:
— Розплющте зір душі! Я — ваш Учитель!

1. 4. 1965.

* Маніту — індійський бог неба й землі.

Д В І М А Т Е Р І

Оповідання

У двоповерховому дитячому будинку, де було більше ста дітей-сиріт, чувся дзвінкий лемент, а часом і плач. Двоє трирічних дітей саме сварилися за якусь іграшку, як зверху, з канцелярії, вийшла Оксана Василівна, завідувачка будинку, з якоюсь жінкою. Незнайомій жінці Юрко відразу сподобався, і вона, оглянувши всіх дітей молодшого віку, знову відразу зупинилась біля Юрка, що мав невеликий синій шрам на лобі. Він стояв біля свого ліжечка, уважно стежачи за сваркою двох дітей. Хлопчик навіть не помітив, як поруч зупинилась чиясь "мама", як він думав про всіх дорослих жінок, і ласкаво заговорила до нього:

— Добрий день, Юрасику! Що ти, не пізнаєш своєї мами? — і вона нахилилась до білявого хлопчика, гладячи його по голівці.

Юрко на мить ніби збентежився, глянувши на незнайому жінку, і не знав, що робити. Та його майбутня мама допомогла йому вийти з незручного стану, взявши на руки дворічну синьооку дитину, притиснула до себе й поцілувала. Юрко ніби зрозумів своє щасливе становище, прилип голівкою до теплої шії своєї мами і заплакав. У його пам'яті за рік, певно, стерся образ своєї справжньої мами, що одного зимового ранку лишила його в передпокої дитячого будинку, а сама зникла, здавалось, назавжди. Вихователька, що прибігла тоді на розпачливий крик дитини, вибігла відразу надвір, але за матір'ю вже й слід прочах. У кишені малого знайшли тільки записку, що його звать Юрком і що народився він 10-го грудня 1941-го року.

Чи ворухнулась у пам'яті цієї дитини хоч риска спогаду про те, що тоді сталося? А скільки разів він плакав, згадуючи свою зниклу маму, скільки разів уночі, прокинувшись, кликав її до себе, бажаючи маминої ласки й тепла. Але невблаганне життя було черстве до нього, як і до всіх осиротілих чи покинутих.

Ця сценка зібрала навколо гурт цікавих дітей, що дивились на щасливого Юрка і на чужу тьотю в білій шапочці. Напівголове життя дітей будинку прифронтового міста ще більше підсилювало туманні згадки про батьків. Багато малят підсвідомо розуміло своє становище і все чекало, що і до них прийдуть колись їхні мами і заберуть їх до теплих хат, як уже траплялося з іншими. Тож не даром сироти з такою заздрістю дивились на тих, до кого приходили матері на відвідини або забирали їх додому.

Поволі нова Юркова мама втішила малого, і він, піднісши свої заплакані очі, глянув на неї з докором, як на давно очікуване щастя. У неї самої в цей час виступили на очах сльози: вона згадала свого п'ятирічного Миколку, що загинув під бомбами.

Щоб не хвилювати дітей, Оксана Василівна шепнула щось Юрковій мамі, і вони разом пішли по східнях нагору, щоб оформити усиновлення дитини.

— Ти ж приходи, Юрку, з мамою до нас у гості, — сказала завідувачка, прощаючись. Вона ще довго дивилась услід, стоячи на ганку, аж поки вони не зникли за рогом дитячого будинку, оточеного високими тополями.

Осінній вітер крутив по двору жовтаве листя, розвівав Оксані Василівні волосся, лоскотав обличчя. Вона пригадала, як потрапив Юрко до їхнього будинку, як гірко плакав, уміючи вимовити тільки єдине слово “мама”, як захворів узимку, як ледве вирвали його від смерті, тоді коли багато інших дітей давно вже опинились на цвинтарі. І в Оксани Василівни ворухнулось материнське почуття. Їй зробилося шкода цього білявого розумного хлопчика з синіми очима, в якого й вона вклала багато піклування та уваги. Але вона була одночасно задоволена, що ця чудова дитина буде врятована від тих небезпек у напівголодному будинку з напівголодним харчуванням.

Не минуло й пів року, як Юрко з матір'ю прийшли відвідати дитячий будинок. На ганку лежав ще талий сніг, шуміли стрункі тополі попід стінами будинку, як їх привітно зустріла Оксана Василівна.

— Та тебе, Юрчику, вже й пізнати не можна! — цілуючи малого, вигукувала завідувачка. Потім хотіла взяти його на руки й понести до дітей, але він ухопився за матір і до Оксани Василівни не пішов. Одягнений у новеньке пальто, мав нові черевички й білу шапочку, як у мами.

— Коли дійшли до будинку, — розповідала Юркова мама, — не хотів іти, трохи не плакав, мабуть, боявся, що знову лишиться тут. Ледве його заспокоїла.

Юрко, справді, весь час був напружений і мовчазний. Тим часом мама вийняла з торбинки пакет солодошів і сказала:

— Це Юрко приніс гостинця своїм приятелям, — а потім звернулася до нього: — Піди, Юрчику, та роздай дітям. Вони ж тут, мабуть, ніколи не мають цукорків, а ми тут поговоримо.

Хлопчик узяв цукорки і ступив кілька кроків до дітей, що збіглися до них, але потім, мов би щось пригадавши, метнувся до матері і схопив її за руку:

— Іди й ти, мамо, зі мною, ходімо удвох, — благав він, не випускаючи руки. Мати зрозуміла його тривогу, і вони пішли разом. Дітей збільшувалось, бо вони саме виходили з їдальні, бігли до нього.

— Юра, Юрочка... — чулись голоси знайомих дітей. Вони розглядали Юрка, ласували цукорками, брали за руки, хотіли хоч торкнутися до того Юрка, що недавно був з ними, а тепер так гарно виглядав, мав навіть цукорки, і заздрили його долі.

Оксана Василівна знову проводила Юрка з мамою, вийшовши аж на подвір'я. Починав падати зрідка сніг. Вони вже хотіли прощатися, коли до них наблизилась якась жінка, простенько вдягнена.

— Чи не ви часом будете завідувачка будинку? — запитала вона, звертаючись до Оксани Василівни. У цей час підбіг Юрко, що відбігав, хапаючи сніжинки.

— Мамо, сніжок, дивися, — радісно сказав хлопчик, простягаючи свої руки.

— Іди, Юрку, будемо вже йти, — сказала мама, беручи хлопчика за руку.

Незнайома жінка раптом пильно глянула на Юрка, почувши знайоме ім'я, і ніби прикипіла поглядом до його обличчя. Вона побачила знайомий шрам на його лобі і крикнула, простягаючи руки до дитини:

— Синочку мій, Юрчику, я ж твоя мама...

Її голос затремтів, перейшовши майже на шепіт, ніби її горло перехопили якісь спазми. Юрко злякано припав до своєї нової мами, а його нова мама теж обхопила Юрка обома руками й притиснула до себе, ніби боячися, що його відберуть.

Лапатий сніг тим часом густішав, крутився безліччю метеликів навколо, гойдався під подувами вітру, ніби підкреслюючи свою байдужість до трагедії людей, що стояли поруч на подвір'ї. Він лягав на рами вікон, на одяг схвильованих людей і на жовтаве листя розгойданих тополь.

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

МІНІАТЮРИ

ДОК-СУД

З прокуреними рештками зубів
У домі недопаленім, щербатий
Стоїть рояль. Вже краще б догорів,
Аніж оскалом трупним нас лякати.

В ПОРТУ

На двох, на правих, цуценя стриба —
Відтяло потягом обидві ліві.
А може це докір, жива ганьба
Для всіх, які веселі і щасливі?

ТАМ ЖЕ

Розсипали отруту для щурів,
Та власну смерть по зернятку збирає
Не хижий щур, лише безжурна зграя
Невинних, чистих серцем голубів.

ЧОРНОБРИВЦІ

Вечір викресав першу зізду.
Оболоки — рожеві пір'їни.
В посмутнілім осіянім саду —
Не торкайся: опечешся! жарини!

1968

З ПОЕМИ „МІН ЛІТОПИС”

Світлій пам'яті моїх замордованих учителів — присвячую.
(Розповідь Василя Юхимовича Глухоти — мого вчителя).

І так сім літ пройшло важезних і помітних
В моїм краю глухим яскравим відкриттям;
Вилось гілля рясне вишень молочноквітних:
Моїх надій і мрій, окрилених життям.
Навчальний рік кінчавсь, всміхались будні літа,
Забравши увесь тягар натруджень і хитань;
З-за обрію ішла, промінням розігріта,
Ясна краса землі, уявлень, привітань.
Зринали довгі дні з глибин важкої ночі,
Гриміли в даль без меж, до болю осяйну;
І гаснув сонця пруг, цвіли зірки урочі,
І душно пахнув степ від стебел полину.
І кожний день ступав, набряклий і свинцевий,
По килимах рілл, будяччя і стерні;
Я чув ходу важку і брязкіт шат крицевий
Під прикриттям хмарин, і сонця, і броні.
Так мужньо для душі, так стримано і строго
Кувавсь ланцюг міцний і труду й боротьби...
Тоді осіння синь, розрісшися розлого,
Мене в полях німих звільняла від сівби.
Я знов до школи йшов, схвильований незвично,
Щоб відкривать світи й творити власний світ.
І дотепер стоїть, пишається велично
Отой найкращий час — мій милий первоцвіт.
І знов до книг схилявсь, засвоював уперто
Малі уроки знань, що в злиток надбання
Вникали хором слів, промінячись одверто
Крильми відрадних мрій, фантазій, пізнання.
Я вперше тут вивчав зворушливі поеми —
„Батьки й сини” важкі, „Марину” осяйну.
Від „Кобзаря” прозрів і розв'язав дилеми:
Всім серцем без вагань прийняв свою зесну.
Свій край, народ, історію і мову,
З чим ми прийшли з пільми на милий божий світ,
Чим ми живем удень, стрічаєм глуш зимову
І від батьків берем — як мудрий заповіт.
Своє любити вщерть і завжди ним гордитись,
Ним темінь пробивать незвіданих ночей.
Це наш дороговказ. Він не дає зблудитись
Серед чужих оман і мислей, і речей.
Бо так навчали нас поети солов'їні,
Найкращі вчителі — борці, каменярі.
В недолі час гіркий служити Україні,
І милий голос їх я чую назорі.

Я бачу образ їх — отих творців страждених
На ниві виховань людських сердець і душ
В країні вічних сліз серед умов нуждених:
„Збагачуй надбання і тиші не поруш!”
Ось за столом сидить усміхнений, ласкавий,
Помітки ставить всім про успіх навчання;
І ділиться знанням — простий і нелукавий,
Бо він знайшов у нас пошану й признання.

“Про що розповісти, щоб серцем полюбили
Навчальних буднів труд, що здається у житті?
Ми хуторянства тінь в поезії розбили,
Ми віднайшли слова і строфи золоті.
У майбуття ясне для вас шляхи відкрили;
Озброєні знанням — перейдете мости.
І далечінь дзвінка в веснянім колориті
Вам покладе до стіп заобрійні щити...

...Ще від часів глухих трипільської культури
Крізь кілька тисяч літ ми йдемо — один народ.
Незмінна мова в нас пісень, літератури,
Що сяє по сей день, як вища з нагород.
Вона й тоді була однакова і мила,
Як ще не знала букв, науки, хитрувань.
Сталила почуття, до людських душ сурмила,
Єднала і вела до світлих поривань.
Релігію святу — прадавнє многобожжя —
Ту віру в гурт богів, небачених людьми,
(Ми їх діла гучні сприймали як підложжя
Добробуту свого) — виводила із тьми,
Вона вела її і так передавала
Молодшим і міцним — несхибно з роду в рід.
Її в вінки пісень похвальних повивала
І не один пройшла лихий, багнястий брід.
В густих чагарниках, перелісках, дібровах
Поміж розквітлих віт співали солов'ї.
І батько самотній, що забаривсь на лозах,
Бадьорий повертався до милої сім'ї.
Воли в соху впрягав і вирушав у поле
Озброєний бичем, і списом, і щитом.
І копірсає степів обличчя твердочоле,
Щоб засів красувався, доглянутим гуртом.

„Нехай ростуть проса, і вівса, і ячмені! —
Він до землі моливсь у ті весняні дні, —
Цей щирий дар богів я розсипаю з жмені
І за врожай складу обжинкові пісні”.

„Ідіть-ідіть, дощі, на зелень і городи!”
Ми зварим вам борщу у горщику новім...”
То гурт дітей малих звертався до природи
В краю батьків своїх лісисто-степовім.
Чи паморозь поб'є земне квітчасте лоно,
А іній виголить набряклі пагініці;

Чи суховій рудий засвище монотонно
 І спрага переїсть билини й корінці;
 Чи не пророчить сад сподіваного плоду:
 „На другий рік діждем години і тепла.
 Хай кляті сили тьми святкують насолоду. —
 Лише Богам своїм — пошана і хвала!”
 І вимерзлий город засаджувався дбайливс,
 І вчасно розроставсь грядок весняний крин,
 І срібливсь пізній дощ в сумних полях щасливо,
 І видний був для всіх снаги врожайний зрин.
 І тільки греки нас безсовісно підбили,
 Бо почали співать чужий нудний псалом.
 Ми б не пішли в ліси, тривоги б не трубили,
 Не сумував би князь, схилившись над столом.
 „Вбивайте плоть свою, готуйтеся до бога!
 Беріться за хрести і кидайте мечі;
 Моліться і постіть! — оце для вас дорога.
 Ми знайдемо самі, куди встромлять ключі”.
 Вони замкнули нас. Дали письмо і мову
 Знайому, та чужу — нерідну мову нам.
 „Підкупимо князів, нехай ведуть промову
 Про єдність християн і дочкам, і синам!”
 І почали навчать без бою умирати,
 Про Київ дорогий писати сторінки:
 Як на хрестах поган, розп'явши, усмирати,
 Як землю оброблять і двигати віки...
 Це вовчий збрід казивсь. Це Базілезс наруги,
 Тигрячий людоджер із нас сміявся і кпив.
 Страшний дикун війни, розбійник недолугий, —
 Багато тисяч жертв балканських осліпив!
 Між ними всі були: болгарі і хорвати,
 І русичі міцні, і серби з рідних піль.
 За милий край батьків зібрались воювати;
 Проти чуми й злодог повстали звідусіль.
 Та ворог їх зламав. Мечем, хрестом, кадилом
 Язвив і поражав новітніх християн.
 Він пазурями вдерся, вгризся, наче вилом,
 В строю бійців ясних, в строю братів-слов'ян.
 На згарищах руїн, загрибши всіх до купи,
 Як найлютіший звір, їх бив і катував.
 З невільників святих робив незрячі трупи,
 І пирскав, реготав; в обличчя їм плював.
 Лиш сотим з довгих черг велів zostавить очі,
 А решті — бранцям всім — залізом випікать.
 Зогризши гурт калік, повергши в темінь ночі,
 Додому їх пускав... Так грек умів лякать.
 І зрячі повели по всіх стежках країни
 Смутних синів землі з-під лапищ глитаїв.
 Новуро сотні йшли — ці свідки битв, руїни;
 Ішли богатирі вітчизняних боїв.

Це кобзарів ключі. Це лірників нещасних —
 Троянців вікових — незлічені ряди...
 В полях батьків, ярах, у трясовинах хащних
 Лишались краплі сліз і босих ніг сліди...
 ...Тож мудрий князь Руси, попавши у тенета,
 І сумував, і бивсь. Ніщо не допомогло.
 Лягло життя тверде, як снігові замети,
 Як пил тисячоліть, як камінь — на чоло...
 А Київ існував. То плюндрувався, то знову
 Підводився з руїн і славивсь між людьми.
 Князі й підвладні їм, що прийняли онову,
 Пізніше розрослись московським царством тьми.
 Їх так причарував дружинний лад, і спокій,
 І Івана Калита узорний частокіл,
 Що більше не жили в співзвучності глибокій
 Із Києвом святим творцями рідних сіл.
 Та кращі берегли і бережуть сьогодні
 Як джерело єднань, наснаги, боротьби:
 І мову, і пісні, і звичаї народні
 Від глузувань брудних, від лютої ганьби.
 Для чого ж нам бродить у хащах непривітних
 Фантазій, і вагань, і здогадних ідей:
 „Слов'янщина стара поселень сонцеквітних —
 Як однорідний край однакових людей —
 Споконвіків була псалмом співжить племінних,
 Увінчаних знанням і досвідом надбань...
 Плела віків канву узгідненонезмінних
 У скрещенні легким своїх уподобань...
 Одні і ті ж боги, у бронзу перелиті;
 Скелети і миски, вуздечки і ножі,
 І капища твердинь тісних, кам'яноплиті —
 Від диких ворогів надійні сторожі?..
 То люди, мов, самі пізніше розділились,
 Як прийняли закон і визнали Христа'...
 Ми кілька тисяч літ вже існували, бились,
 І сіяли проса, й місили болота...
 Відмінний наш народ на предківських узгір'ях
 З обох боків Дніпра мужнів і виростав,
 Боровся за життя в лісах, на плоскогір'ях
 І в досвіді тяжким чужих переростав.
 Він кожну п'ядь землі орошуючи кров'ю
 І пазурі рвучи загарбникам страшним,
 Беріг себе в біді з надією, любов'ю
 І з вірою в добро під небом мовчазним.
 Він стверджувався, міцнів. У побуті, в культурі
 Виразніш вирізьблявся його спокійний вид.
 Він падав і вставав. Він переносив бурі,
 Пустивши корінь в ґрунт, як рідний краєвид.
 Ми славних поколінь залишенці свідомі,
 Живі представники поселень і землі;

Нам треба підкорять напасті нам відомі,
Як предки вчили нас — борці і ковалі.
Чи в крутіжах снігів, чи в дні сльоти і хвищі,
Чи в теплий час весни — на дальній вид щогли
Вони ішли вперед по грізнім бойовищі
І срібний стяг пісень і мову берегли”.

Так промовляв до нас по-дружньому і просто
Близький і дорогий — свого народу муж.
Однаковий завжди. І от зеленобросто
Вже прокидався сад після зимових стуж.
„Весняно пахнув степ. Блакитним цвітом рясту,
Як одсвітом небес, цвіли горби землі,
І сріберний полин вже прорість гнав стрілчасту,
І жайворонок мрів у звучній вишні...”

І так сім літ пройшло... Тоді ще два роки —
Важчезних і дзвінких — проведених в труді.
Спокійні риси вдач; напруження, уроки;
І строгий ритм зайнять, і друзі молоді..
Вони усі жили — художники, естети;
Любили книжний лад і клясну тишину.
Вони усі пішли — філософи, поети,
Врізьбивши дружби спів у сріберну струну.

І ВІЛИЧ

НА СМЕРТЬ МАТЕРІ

Щодня, щоночі зір Твій у вікні,
Чекає листоноші з горя:
“Чи принесе хоч вістоньку мені
Від трьох синочків із-за моря?”

Листок Твій кожний, мамо дорога,
Хоч не Твою писаний рукою,
Приносив спокій; сяяла снага —
І я був знов дитиною з Тобою.

І пригадалась юнь моя дзвінка,
Садок і хата, рідні верболози,
І тиха річка, човен, осока,
Верба ронила самоцвіти-сльози.

Твого обличчя не різьбив мистець,
Його рука портрета не писала,
В вінку синів, у полум'ї сердець
Ти Джіюкондою для них постала.

Враз громом вістка — крас, наче зруб.
“Серед живих немає дорогої...”
І рине вниз — розчахнуте, як дуб,
Синовне серце в чорнім неспокої.

• • •

Ти зіркою була в очах моїх,
Та усміх твій — глибока в серці рана,
Печать твоя — це плетиво доріг,
І буйна молодість, як рута, в'яне.

Мов промінь сонця, поцілунок твій
Запав у душу — й серце защеміло,
Та щастя не приніс у храмі мрій,
Лиш тугу й біль за тим, що відшуміло.

Так другом будь і лицарем з мечем!
Моя любов русло вже інше має,
Бо хто збагне мого серця щем,
Що криком чайки по степах лунає?

1967

• • •

Не турбуй себе тим, чорноока моя,
Що хтось пісню знов нашу співає.
Це лиш серце твоє, неспокійне й сумне,
За минулим коханням ридає.

Не обманюй себе, що повернеться ще
І просушить заплакані очі.
Це лиш сон і вві сні ти співаєш пісні,
Як коханням цвіли білі ночі.

Коли хтось наяву запитає, чому
Так сумуєш, голубко-небого?
Не вагайся, скажи, що кохаєш завжди,
Цілим серцем мене лиш одного.

1967

ТИ ВМІВ СКАЗАТИ — НІ!

Блаженнішому Йосифові

Ти вмів сказати — ні!
Як ніч спинила зорі,
А блідий місяць почорнів
В небесному просторі,
Заглянувши за ґрати
Тюремних каземат,
Де тіні людські
Просились умирати,
Та не дозволив кат!
Ти вмів сказати — ні!
Як зграв поспіх,
Мов звірі навісні,
Тягли і рвали тіло...
Сп'явілий кров'ю кат

Розтерзав Твій бушлат,
А від ударів серце мліло.
Та з уст Твоїх, багром политих,
В болючій мовчанці німій,
На подив, лютя катів неситих,
Тверде, мов криця, непокірне
— ні!
В сумні, жорстокі дні, —
Великий, вічний дар
Для церкви і народу,
В пільму, немов ліхтар,
Як змаг за правду і свободу!

1968

Василь ЧАПЛЕНКО

ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ ШЛУНОК

Сатирична пантоміма

Де вже там сумління,
Де іскри честі в непроглядній тьмі,
Коли їм тільки сите животіння
І травлення нормальне на умі!

М. Рильський.

Сцена — абстрактне сіре тло неба (на три чверти задника), відокремлене рівною чорною лінією від темного тла землі (одна чверть задника). На сцену виходить актор, загримований під крейдяну машкару, тільки вузькі щілини очей чорні, ніби вугіллям прописані. Актор виконує пантоміму, що її глядачі розуміють як подану нижче мову.

НАТЩЕСЕРЦЕ

Що, їстоньки захотілось? Слинка котиться? Га? Нічого, потерпи трішки. А зате потім із більшим смаком їстимеш. А їсти буде що, я вже про тебе подбав. Та й про кого ж мені дбати, як не про тебе? Нас же тільки двоє на світі: я, добродій Ненажера (як мене називають), та ти, мій рідний шлунок, мій дорогий кендюшок. Але нам непогано й удвох, чи не так? Я добуваю їстівне, а ти втішаєш мене добрим травленням. Та й тобі, либонь, приємно, як я після доброго обіду ляжу на канапу та й погладжую округлий живіт. Як ото колись королів та гетьманів великих раби в п'яти лоскотали чи як уже нашого часу кабанців, годованих на сало, чухають. Адже приємно? Кажі, приємно? А, бурчиш незадоволено? Знаю й розумію: ти таки й справді голодний. Недаремно кажуть: не ївши легше, а поївши краще. Алеж мені треба було сходити на базар по продукти, а тепер ось іще варити. На превеликий жаль, людська наука й техніка ще не дійшли до такого розвитку, щоб людина тільки роззявляла рота, а щось смашненьке прямо в рот їй падало. Як от вареники Пацюкові в повісті Миколи Гоголя „Ніч проти Різдва”. Сидить собі чоловігя, підібгавши під себе по-турецькому ноги, а бокастенький вареник стриб із макітри в сметану, а з сметани — прямісінько в роззявлений рот. А він, той Пацюк, тільки жує та смакує, аж плямкає. На превеликий, кажу, жаль, у дійсності такої зручності ще немає, це тільки приваблива казка. Що, знову бурчиш? Мовляв, соловей піснями ситий не буває? Це правда незаперечна. Алеж зрозумій ти, що я не чарівник Пацюк! Та й жінки в мене немає, що пішла б на базар і, поки ми захочемо їсти, все готовеньке на стіл поставила. Я мушу все сам робити. Але зате який я оце зараз борщик варю, якби ти знав! На свинячих реберцях (ситенькі реберця!), з молодими бурячками, із свіжою капустою, що так приємно хрумтітиме на зубах. Уже й тепер — чуєш, як смачно пахне? Але треба, небоже, почекати, ще не готовий. Бо ребра мусять добре вквітіти, щоб м'ясце від кісток відстава-

ло, а з кісток увесь смак виварився. Та треба, щоб і бурячки були не сирі, щоб тобі не завадили. Он же знаменитий графік Нарбут, кажуть, помер, недовареного борщу наївшись. Ти в мене, правда, хлопець хоч куди. Про тебе не можна так казати, як про той поганий живіт, що йому й пироги на заваді. Ти такий, що й цеглу перетравиш. Але береженого й Бог береже. Краще бути заздалегідь на бачності, аніж потім мучитись, а може, й умерти передчасно. А крім того, я не згоден із тими, що кажуть: хоч возна, аби кишка повна. Я хочу, щоб ти перетравлював таки смашненьке, а не катибатьказна-що. А борщ нам із тобою особливо до смаку. Недарма Україна прославилась на увесь світ не чим як борщем. Інші народи славні великими письменниками, композиторами, винахідниками, а ми, українці, — борщем. От тільки москаліки часом і наш борщ загарбують, а свої паскудні щі замовчують. Не тільки нашу давню назву "Русь" захарлали, не тільки попереманювали таких наших генів, як Микола Гоголь, а й нашу борщеву славу непутять, паскуди! Але за борщ ми ще з ними поборемось! Поборемось... Уже ж домоглися того, що його й вони, москалі б то, називають українським — не малоросійським. Та й чужинці там, де немає впливу москалів, таки так його називають — українським. О! А ти ще дужче бурчиш, мій кендюшку! Бурчиш, аж кавкаєш! Який бо ти нетерплячий! Ще трісі почекай, голу-бе... трісуні... Наш борщик уже майже зварився. Зараз ось укину хрустку капустку, вона закипить тільки раз — та й годі. Потім я швиденько зроблю засмажку, затовчу старим салом, а вже на столі додам часничку та сметанки. Смакота буде! Не від'їмся!..

.....

Ну, вже хламай, хламай... Втішайся на всю охочу. Чи ми не в раю теперечки? Га? І хай тепер, у цю солодку мить, ніхто не важиться спокушати нас тим раєм, що, кажуть, був колись над Тигром та Євфратом! Та й що то за рай був? Якусь там кисличку Адам іззів чи не ззів, а його за те з того раю витурили! А я спитав би того, хто захотів би той рай вихвалити: був там наш український борщ чи ні? Якщо там нашого борщу не було, то який же то рай? Раю з самими терпкими кисличками я не хочу... ані наоч...

МРІЇ

Ну, от ми й пообідали. Добренький був борщик, хіба не так? Але ти, кендюшку, ще не спи, дарма що м'якенька канапа так солодко заколисує, ніби примовляє: спи, спи... Я тебе гладитиму втішно правицею, але ти не спи. Правицею, а потім лівицею. Правицею й лівицею... Що? Таки хочеш спатки? Чи ти, може, хочеш, щоб я тебе попросив гарненько? Як короля чи гетьмана великого... Гаразд. Ну бо не спить іще, ваша величносте! Прошу вас уклінно... я, ваш найнижчий раб. Ще встигнемо поспати: до полуденку далеко. А від полуденку до вечері теж можна буде трохи подрімати. От ми й надолужимо. А теперечки помріймо трохи. Чи вам відомо, ваша величносте,

які різноманітні й пишні ласощі бувають на світі? Запевняю вас, що ви всього не знаєте! Навіть усіх українських страв... Бо я вас досі переважно борщем годував... борщем та ще варениками. Алеж і борщів українських багато — не тільки той, що я вас ним годував. Полтавський, київський, волинський, чернігівський, галицький, борщ зелений, борщ із карасями тощо. Є ще українські капустаки — запорізький, капуста із грибами... А м'ясиво всяке! Відварна яловичина з городиною, яловичина в сметані, смажена запечена, порося з хріном, кендюх смажений з начинкою, смажене з овечини... А риба! Осятрина відварна гаряча, лящ із хріном і яблуками, короп тушкований з цибулькою, судак тушкований у сметані, щука з хріном, в'юни з хріном, карасі в сметані... А гриби! Гриби, смажені в маслі, печерички смажені, мариновані... А солодкі страви! Чи ви, ваша величносте, любите солодощі? Любите, я вже знаю... Узвари, киселі всякі... Але не тільки світу, що в вікні. І ми з вами, ваша величносте, не такі вже запеклі українські шовіністи, щоб їсти тільки українські страви. Ми, як казав великий український Кобзар, і свого не цураємось, і чужого навчаємось. Тим то ми не від того, щоб і деякі московські страви пошанувати. Звичайно, не щі чи якусь там тюрю, а, наприклад, кулеб'яку. О, кулеб'яка — це щось надзвичайне! Це, знаєте, ваша величносте, щось таке, як пиріг великий, начинений доброю рибою, грибками, яйцями, рижем. А тісто теж не просте, а здобне. Кулеб'яку як їсти, то можна навіть забути, що ти українець. Це справжнє "лакімство нещасне", що не одного українця зробило москалем... А в англійців є ростбіф, майже сире, криваве м'ясиво. Деякі народи їдять ще устриці... живцем ковтають, що вона аж пиштить... Ех, мрії, мрії... А це ж тільки мала частина того смачного, що є на світі. Та хіба й можна все на пам'ять знати? От я куплю, ваша величносте, куховарську книжку, і ми будемо її, отак лежачи, переглядати. Хай дурні читають собі поезії, а ми читатимемо куховарську. Хай глитають собі, мовляв поет, усякі там амброзії (в уяві!), а ми, знайшовши щось цікаве в куховарській книжці, зваримо чи там посмажемо щось тілесне... Але, мабуть, годі. Бо сон таки, справді, налягає. Га-ах! Бач, як позіхається. Мало щелепів не вивихнув. Ну, то й спімо собі на здоров'ячко, ваша величносте... Спімо... Спатки... спатоньки... спатусі...

ЖІНКИ - ЧАРІВНИЦІ

От ми дожили з тобою, любий кендюшку, до похилого віку, але ще хоч якого парубка заломимо. І фігура в нас іще нічотенька, стрункі ми. Але це вже допильнував, щоб не переборщувати. Я ж стежив за вагою, щодня вжився. Як тільки ти, кендюшку, бувало, починаєш нагромаджувати сальце та робити черевце, а я візьму та й насварюся на тебе пальцем: мовляв, не дуже той... наполягай на сало. От ми й зберегли фігуру, от ми й стрункі, як... Уже я не скажу, на кого чи на що ми схожі, але я бачу себе в очах усяких там жіночок-спокусниць, як у

люстрі, бачу, що вони не від тих грошей, щоб нас, тее то як його, у свої тенета заборсати. О, то кодло хитре. Але не на таких нахопились! А втім, і я замолоду не був такий розумний, як тепер. І в мене шугав колись вітер у голові, і я ганяв, висолопивши язика за дівчиськами... як несамовитий був. Аж не віриться тепер, що таке колись зі мною діялось.

Особливо одна заповзялася була мене причарувати. Ось оця, що я її поличя ще й досі зберігаю. Не раз хотів був знищити, у піч укинути, та рука якось не зводилась. У неї ж ось очі... і на світліні чудові, а що вже живі, то й не сказати, які були гарні. Камінці-агати з чортячим блиском. Було, як гляне, так живосилом тебе в безодню тягне. Гляне, а потім трохи примружить тії камінці-агати — ніби серце моє в жменю бере і так його стискає. Стискає, стискає, ласкою підходить, а насправді в безодню тягне з непереможною силою, — у солодку безодню. І була б утягла, якби не ти, кендюшку мій дорогий. Вона ж мене тягала по театрах, щоб більше обчаровувати, по відпочинкових оселях, де солов'ї на допомогу їй витьохували та лящали, по морських купаннях, щоб я бачив усі її принади без облудного одягу. Я купував їй дорогі подарунки, а про свою їжу, про себе, кендюшку мій дорогий, не дбав. А ти взяв та й підтягнув мені живіт, як у того хорта. Я став від вітру хитатись, голова мені почала завертатись. І я одного дня схаменувся, зрозумів, що людині передусім призначено їсти... їсти й пити... А краси ж, як відомо, на тарілці не крають. Отож я й плюнув на тую красуню. І тим урятував себе й тебе. Бо якби я одружився з нею, то чи ти уявляєш, що з нами було б? Я знав і знаю ще й тепер не одного такого нещасного одруженого. От чоловік каже: "Їсти хочу", а жінка: "Ніяк тебе, сякого-такого, не нагодую"... А потім кине йому, як собаці, щось таке, що на нього й дивитися гидко: їж, мовляв, бодай тебе черви ззіли. Та хіба тільки в їжі справа? От ми з тобою, кендюшку, пообідаємо чи там повечеряємо — та й на боковеньку. А якби в мене була жінка, то чи ти думаєш, що вона дозволяла б кожного разу, як нам захочеться, відпочивати? Дідька лисого! Сказала б: "Он чужі чоловіки заробляють гроші, а ти валяєшся, як гнила колода... А мені потрібні сукні, черевики, хутра, се та те... Я хочу до театру, на бал..." Та хіба перелічиш усі їхні, тих жінок, витівки й примхи? Отож і було б у нас із тобою не життя, а біганина та крутанина вічна. Ну, але треба сказати, що мною вона б так не коверзувала. О, ні... дзуськи... Чи ти знаєш, що я міг би під гарячу руч учинити? Я б убив її, проклятушу! Задушив би оцими своїми руками, гадюку!.. Гм... отак пак! Алеж за вбивство, як відомо, по голівці не гладять. Що їм, тим суддям, до того, що бідному чоловікові хотілося їсти, що йому аж пахло по обіді полежати, спочити, що з душі вернули всі її сукні, черевики, бали? Вони, ті судді, завжди тягнуть руку за "слабкою половиною" людського роду, а про те ані гадки, що, може, та "слабка половина" день-у-день, як у забій била, воду з сердешного чоловіка виварювала. Отож мене, як непиш-

ного, й поцупили б на шибеницю чи якось інакше стратили б. О, ні, я не такий дурень, щоб женитися!.. І до всіх їхніх чарів мені й тепер байдужісінько. А якщо ми й маємо, кендюшку, ще струнку фігуру, то не для них вона... Ху, але мене аж у піт кинуло на саму думку про все оте страхіття — суддів, шибеницю тощо. Хай йому всячина! Годі про це. Може б, ми, кендюшку, на заспокоєння чогось перекусили? Га? Ковбаски з часничком чи, може, оселедчика з квашеною капусткою, помашеною олійкою? На заспокоєння, кажу... Що, ти до цього торгу й пішки? Так нумо ж до праці!

ВИТРЕБЕНЬКИ

А є такі людиці, кендюшку мій дорогий, що знечев'я витівують хто-зна й що, усякі дурниці. Та й не тільки самі витівують, а й інших не дають спокійно їсти, перешкоджають людським шлункам перетравлювати безтурботно спожиту їжу. От був собі на Україні ще в XVI ст. такий собі Іван Вишенський. Сам він пішов на Атон, у ченці постригся, аскетом став, жив на цвілих сухарях та воді. Якби ж то він тільки жував беззубим ротом тії сухарі та молився в своїй печері Богу, — так ні ж, він узяв писати листи на Україну, а в тих листах викидав на очі єпископам, що вони нічого поза їжею й не бачать. Він називав їх “кровоїдами, м'ясоїдами, волоїдами, свиноїдами, куроїдами, маслоїдами, пирогиїдами, перцелюбцями, шафранолюбцями, імбиролюбцями”, а також “периноспалами, подушкоспалами, м'якоспалами” тощо. Чи ти чуєш, кендюшку, як він їх пробирав? А за віщо, спитати? Хіба як єпископ, так йому вже й їсти не треба? Хіба в нього немає шлунка? Інший такий дивак вирискався на Україні в XVIII сторіччі — Грицько Сковорода. Цей також ганив усі втіхи тілесні, а натомість вихваляв розум та самопізнання. Він співав у 12-ій пісні зі своєї збірки “Сад божеських пісень”:

Я нічого не бажаю,
Окрім хліба та води,
Цю убогість поважаю —
З нею ми давно свати.

І вивершував цю дурницю так:

А в мене одна тільки думка жива:
З розумом буде нехай голова.

От бачиш, кендюшку, який це мудрагель! А деякі з таких мудрагелів ще й за славою поміж людьми ганяються. От Тарас Шевченко писав: “А слава — заповідь моя”. А я б спитав його: “А що таке слава? Чи не той пшик, що з лемеша вийшов? Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні! На бісячого батька тая слава нам, кендюшку, здалася? Чи не так? А такі славолюбці ще й про безсмертя люблять мріяти. Борис Грінченко казав: “Як саме житиме наше “я” після того, як зникне тіло, — не відаю, але відаю певне, що на цій землі можна й після того жити тільки одним: зробленим ув ім'я світла й правди ділом”. Ну, й що ж? Із такими думками він доро-

бився до того, що... помер на сухоти. Не треба, нам, кендюшку, такого безсмертя, безсмертя з порожнім шлунком! Яка мені користь із того, що я захарчую себе на передчасну смерть? Промине рік, п'ять, десять, сто або й тисяча років — і невдячні люди колись таки забудуть тії "діла".² Он Володимир Винниченко ввесь свій вік ганявся за такою славою, написав силу-силенну книжок, спробував був навіть українську державу збудувати, наприкінці життя вже їв сиру моркву та капусту, а вмер, то зразу ж його й забули ті, заради кого він ото так побивався, — українці у вільному світі (я не кажу про поневолену Україну). Адже джерзиситська "Свобода" навіть через рік після його смерті не згадала вже ані словечком! Відзначили роковини якоїсь там "пані", що "видавала українських дівчат-найминок за залізничників, щоб так уберегти їх від винародовлення", а про Винниченка ані телень! А що вже казати про п'яті та десяти роковини його смерті: ніхто ані гавкнув... наче людини й на світі не було... Ні, кендюшку, нас таким безсмертям ніхто не спокусить. Якщо не спокусила колись ота, з очима-аґатами, та друга після їжі втіха для чоловіка, то якийсь там розум, слава та безсмерття і поготів нічого з нами не вдіють. Ми волюємо мати добрий шматок яловичини чи свинини ще за життя, коли ми з тобою, мій кендюшку, відчуваємо безпосередню втіху, насолоду, а не оті всякі витребеньки... Але, мабуть, годі й про це. Уже вечеряти час. Я зараз приготую... як раз та два...

ШВИДКА НАПАЛА!

Отак пак! Я ніколи не думав, що й ти, кендюшку, можеш бути такий норовистий. Жили ми й досі з тобою, як риба з водою, і я й у голові собі не покладав, що й ти можеш завдавати мені клопоту. Думав: як викрутився колись від жіночих хитрощів, то вже ніхто й ніщо ніколи не скаламутить мого спокою. Аж воно ні: тепер ти, мій рідний шлунок, закомизився. І як тобі не соромно так робити! Я ж догоджав тобі, як своєму панові... як болячці! Скільки я тих харчів попоносив! Хоч про хліб кажуть, що не ми його несемо, а він нас, алеж я носив не тільки хліб. Частенько ж бувало, що я по півбарана пер... півбарана або й цілого підсвинка. І все це зникало в тобі, як у прірві. А за те мені від тебе отака подяка! Невдячний ти! А тепер чи я винуватий, що ти ззів більше, ніж треба, нажерся, як худоба нечутвенна? Мені в роті як їм, смакує, але далі я не можу знати, чи вже годі! Це вже ти сам повинен відчувати, наївся чи ні... О, та хоч не клекоти так, благаю тебе! Неначе вулкан у мене в животі... А кишки кавкають чи нявкають так, немов там ціла черідка кішок... І я мушу бігати мало не щохвилини туди, куди навіть московські царі пішки ходили. Бач, швидка напала... А лікарі?! Я б їх усіх вивішав на одній мотузці! Гроші луплять, як із рідного батька, а допомоги дазьбі! Не можуть або, може, не хочуть, навмисно так роблять, щоб у бідної хворої людини всі гроші видурити. От я зразу пішов був до одного. А він дивився там чи не дивився, а тоді й каже:

“Треба, каже, тее то як його, на аналізу взяти. Принесіть завтра...” Ну, я зробив це вдома, загорнув чепурненько слоїк у чистий папір, написав своє прізвище та й полпросив сусідку за нести до того лікаря. Бо мені ж самому через ту швидку годі було навіть із хати вийти. Не буду ж я забігати до кожної другої хати та людей турбувати. А це ж місто — не село, тут на лоні природи не можна... На третій день я зателефонував до того лікаря та й питаю, що показала аналіза. А він: “Усе, каже, гаразд. Живіть тих ліків, що я вам приписав”. А через декілька днів приходить сусідка і приносить мій слоїк назад. Так і так, каже, вона того дня не мала часу занести до лікаря, доручила зробити це своїй вертихвістці-дочці, а та чи то забула, чи то просто не захотіла, дідько її знає (це я кажу — не мати). І тільки пізніше вона, мати б то, прибираючи в хаті, знайшла той слоїк. Тепер питаю, чи такі нести його, чи, може, вже не треба... От бачите! А той дурисвіт-лікар сказав, що аналіза показала добре... О, голівонько моя бідна! Ей, ти, проклятий кендюшище, що ти робиш?! Оханися!.. Треба знову бігти... Ой-ой...

АПОТЕОЗА

На сцені високий трон, а на тому троні, в сяйві, що випромінюється на всі боки, сидить шлунок. Унизу, навколішки перед ним, стоїть добродій Ненажера. Говорить тремтячим голосом:

— Хто ви, ваша величносте?

— Я твій шлунок.

— Мій шлунок? Хіба такі шлунок бувають? З головою, з ногами й руками...

— Бачиш же, що бувають.

— З анатомії людини я знав досі, що шлунок — це торба, як голодна — стулена, а як наїється — опукла... Як торба, кажу...

— Це безглузда брехня й наклеп мудрагелів. Вони навмисно хочуть применшити ролі шлунок в людському тілі, а натомість висуюють на перше місце голову й серце. А тимчасом шлунок — це осереддя всього тіла, решта — тільки додатки до нього, тільки його периферія.

— А моя душа. Невже й вона?

— Ха-ха! Яка твоя душа? Твоя душа — їжа! Не їми віри тим мудрагелям, що кажуть, ніби душа людини — це її жадоба знання, мистецька творчість, самопожертва для добра загалом — свого народу й усього людства. То все дурні витребеньки. Пригадай своє життя — і тобі все стане ясно. Коли ти поїхав уперше до Києва, куди ти кинувся насамперед: до книгарень? до музеїв? до театрів? Ані подобини! Ти мотнувся по харчівнях, шукаючи українського борщу! От яка твоя душа!

— Я їв, щоб у здоровому тілі був здоровий дух, як ще стародавні казали.

— У здоровому, а не в гладкому — скажуть тобі мудрагелі, от хоч би й Грицько Сковорода. Який, скажуть вони, мо-

же бути дух у кабана, що обріс салом так, що й на ноги не зведеться?

— Так невже й я такий?

— А ти думаєш, який?

— То мудрагелі можуть порівняти мене ще й з червяком-дошовиком, що, кажуть, являє собою тільки голий шлунок...

— Так, ти величезний червяк... тільки з руками й ногами.

— О! Ваша величносте...

— Авжеж, ти червяк, хробак, а я твій цар і бог.

— Людоньки, рятуйте!

...Добродій Ненажера падає ницьма перед величним троном свого шлунка, повний страху й побожного чуття. Сяйво на троні по trochu зменшується, а далі й зовсім гасне — усе зникає в темряві.

А як світло знову засвічується, на акторовім обличчі вже немає гриму. Він кланяється до публіки й приязно посміхається. Вся його пантомімічна гра то був тільки жарт. Може, багатозначний жарт, але жарт.

¹ Це слова з листа Б. Грінченка до С. Єфремова, наведені в його (С. Єфремова) "Історії українського письменства", т. II, стор. 205.

² Це автентична думка того живого чоловіка, що "надхнув" мене на написання цього оповідання. І як же я здивувався потім, знайшовши пізніше, вже після того, як це оповідання було написане, в тексті Грінченкової повісті "На розпутті" таку саму думку! Чоловіка той ніколи цієї повісті не читав, бо хоч і походив із славного українського роду Полетик, але вже був не тільки байдужий до української справи, а й ворог її. Я також цієї повісті до свого повернення з Каліфорнії в Нью-Йорк 1964 р. не читав, а цитату з неї, наведену в "Історії українського письменства", С. Єфремова. Пам'ятав тільки оту думку самого Грінченка і навів був її з пам'яті неточно (тепер я її точно процитував). Факт цей фіксую на те, щоб прихильники "впливології" в літературознавстві були обережні у своїх дослідах. В. Ч.

Гнат О. ДІБРОВА

ДО МУЗИ

Як завжди, юна й повна сил,
Ти віддасш данину долі...
І вітром витончених крил
Мої торкаєш струни кволі.
Мене мордує злий невроз,
Биттям погрожує і лихом,
Ти ж не боїшся тих погроз,
Круг мене в'єшся ніжно, тихо.
Я ж не віршую, не творю...
І чим же я життя прикрашу?
Уже нездатний, як зорю,
Нести твою надхненну чашу.
Дивлюсь на крила голубі...
І, як невротик, тужно плачу,
Вклоняюсь, дякую тобі
За молоду і світлу вдачу. 1969

ІЗ ЗБІРКИ „ПОЛУМ'ЯНІ АКОРДИ”

УКРАЇНІ

Далеко ти, красуне синьозора,
Далеко ти, Богине степова!
Для мене ти, як далеч неозора,
Для мене ти, як райдуга жива!
Коли блукав я по крутих дорогах,
Коли не гріло сонце в чужині —
Ти слала подих із ланів розлогих
І променіла зіркою мені.
Хай лине вітер крізь лани і гори,
Хай донесе тобі палкі слова!
Прийми ж мій спів, красуне синьозора,
Прийми уклін, Богине степова!

НА РОЗПУТТЯХ ЧУЖИХ

На розпутьях чужих я самотній стояв,
Гострий вітер гасав безупину,
І півмісяць багряний над сходом палав,
І шуміли безлисті вільшини.
І у шумі сумнім тасмнича струна
Вигравала мелодію-казку
Про химерність життя, що не прийде весна,
Ні безжурної юности ласка...
Барабанні вітри! Ось вам знову привіт!
Мчить столунням у далі у далі безкраї!
І останній мій пал до висот понесіть,
Де одвічна Всетворчість ширяє!

НЕМАЄ ТИШІ

Вітер шалений,	Серце щемить..
Вітер скажений	Немає тиші.
Летить, шумить!	Мене колише
Сонце багряє	Сумна блакить.
Гасне і тане,	

ЕДМОНТОНОВІ

Ти юний ще,	Ти гордо дивишся!
Ти ще ростеш	Ти браму вказуєш
І велетом стаєш!	Америці
Ти дихаєш	Далеко на Юкон
Могутністю вітрів	І на Аляску...
Скелястих гір	Поривча сяло,
І півночі.	Овіяна вітрами,
Неонами	Осяяна зірками,
І вежами вогнів,	Ти ще ростеш
Північним саявом	І велетом стаєш!
І ясністю озер.	Едмонтон, 2 квітня 1969.

ЙОГО БРАТ

Оповідання

Гаряче повітря, втомлена зелень дерев і сині клапти далекого неба. Навколо високий та густий паркан. Посередині я. Читаю. Потім дивлюся на дерева, на небо. Все, що бачу, добре та здавна відоме. Воно незв'язане з жодною країною чи континентом, і тому цей загороджений шматок землі — ні Канада, ні Україна, а мій світ, повний моїх думок. Хоч він малий, ще й дошками забитий, — книжки поширюють його на все безмежжя людської думки.

Крім думок, ще щось виповняє простір поміж парканами. Воно невидиме, як повітря, і не менше від повітря дійсне. Це моє минуле з далекої землі. Воно завжди біля мене, завжди готове стати моїми думками. Та я не хочу думати про нього. Не хочу думати про ніщо у цей жаркий, сонливий полудень. Мені дрімається.

“Марта! Марта!” — кличе якийсь чоловічий голос на сусідньому подвір'ї. Ім'я невідомої Марти влітає в мою дрімоту, ніби птах, що вилетів із давньоминулого. З такого ж гарячого, сонливого літнього дня, що був колись давно під таким самим, але зовсім іншим небом. Я відчула подих призабутої драми.

Рипнула хвртка, і до мене підійшли два хлопчики з вулиці. Той, що попереду, попросив дозволу нарвати малини для себе і для брата. Брат мовчав. Він був недорозвинений, у нього на zdeформованому тілі стіжкувата голова, на ній очі без барви й без думки. Одначе мій дозвіл він зрозумів і задоволено розсміявся. Його сміх моторошний, скоріше тваринний, ніж людський звук. Та від нього, немов від дотику чародійної палички, відживає колишня драма.

І вже цей гарячий день наближається до полудня на іншій півкулі, на українському Підгір'ї. Я лежу на березі річки й читаю книжку. Довкола на піску засмаглі тіла у ярих костюмах, у лінивих позах. Соняшна жара наводить сонливість на купальників, не мінаючи й мене.

Раптом на відкриту сторінку моєї книжки падає небажана тінь. Біля мене сідає добрий знайомий, довголітній сусід, Богдан. Він щось розказує, а я, захована під широким пляжним капелюхом, роблю безуспішне зусилля, щоб не заснути. Ще чую його голосний поклик “Марта!” — і це слово звучить інакше, ніж усі інші. Темрява, в яку лечу стрімголов, роз'яснюється на мить образом чудової дівчини, вакаційної гості у нашому містечку. У неї якийсь особливий погляд із-під довгих вій — замрячений, темносиній.

Крізь сон чую її розмову, сміх. Відкриваю очі й бачу її та Богдана, що сидять поміж верболозами. Чомусь Марта завжди вистерігалася яскравого сонця і холодної води.

Я глянула на годинник. Доходило до полудня, і спека стала незносною. Річка манила прохолодою, але декілька кроків до води здавалися мені далекою віддаллю, а кожний рух — важким зусиллям. Ніби я, а зі мною увесь світ занерухомів у мертвій хвилині, що попереджає нещастя.

Годинник на ратуші почав вибивати дванадцяту. Кожний удар гучав, як підтвердження моєї впевненості, що зараз щось таки станеться. І справді — тільки но прогомонів дванадцятий, як із-поза кущів рознісся голосний несамовитий регіт. Ми всі трое здригнулися. І зараз же розпізнали цей сміх. Лише Марта, що чула його вперше, перелякалася не на жарти і схопила Богдана за руку. Він поблід.

Розхилилися верболози і появилася дивовижна постать зі стіжкуватою головою, розкуйовженим волоссям та вишкіреними зубами на жовтому обличчі. Справжній упир, полудневий привид!

Блідий Богдан сіпнув Марту за руку, аж вона скривилася. “Ходімо у воду!” — прохрипів і почав силоміць тягнути її за собою. Мені ж кинув розпучливий погляд “рятуй” — і я почала кликати упира християнським іменем: “Михайле, гей, Михасю, ходи сюди!”

Та він і не поглянув на мене. Задивлений у яскравий костюм на Марті, біг за нею. Я знала, що його завжди приманює все блискуче, але не припускала, що він потрапить так скоро бігти. І Богдан біг скоро, та перешкодою йому була Марта, яку він силоміць волів за собою. Віддаль між братами зменшувалася і здавалося, що недоумкуватий Михась от-от дожене втікачів. Цього я боялася, хоч боятися Михаса не було потреби, я розуміла Богдана. А вже справжньою загадкою для мене було, як це Михась, що ніколи не виходив поза власну браму, опинився на пляжі. Мабуть сонце, розігрівши нерозумну голову, розбудило в ній якісь нові бажання, тугу за простором і він пішов непомітно вслід за братом.

Порятунок для втікачів стало дзеркальце, що його загула котрась дівчина, може й Марта. Воно блищало у піску, ніби кусник сонця, що впав із неба дурневі на радість. Михась зупинився і захоплено дивився на люстерко. Потім сів на пісок і почав ним гратися, занехавши дальшу погоню. Я зідхнула з полегшею.

Та скоро у мене знову захололо біля серця. Богдан і Марта, добігши до води, чомусь почали вертатися. Цим разом попереду йшла Марта, а Богдан тягнувся за нею, очевидячки нерадо. Незабаром були вони біля мене, і Марта пояснила мені причину повороту.

“Я залишила купілеву шапку, без якої нізачо не піду у воду”. — Вона почала шукати шапку між своїми речами. Робила враження дуже втомленої, важко дихала, на її скронях лисніли краплини поту, на щоках — нездорові рум’яні. Богдан мовчав і нетерпляче ждав, поки вона закінчить шукання. При тому

кидав тайком занепокоєні погляди на Михася, що, зайнятий забавою, навіть не помітив їх присутності.

Я дивилася на обидвох братів і вперше в житті помітила схожість між ними. Це була схожість людини та її карикатури; помітила її не тільки я. Марта, відшукавши шапку, хвилину пильно розглядала Михася. Потім сказала до Богдана:

“Він більше нещасний, ніж страшний, а виглядає немов твій брат!”

“Не говори дурниць!” — відрубав коротко й шорстко Богдан.

“Коли він справді схожий...” — не докінчивши речення, вона погано закашлялася. Тоді Михась підніс голову, глянув на брата і щасливо заіржав, показуючи люстерко. У відповідь дістав повний погрози погляд. До Марти Богдан сказав:

“Маєш уже шапку, так ходімо у воду” — і потягнув її за собою. Здавалося, що не помічає її втоми, не чує кашлю.

Я мала вже досить пляжування. Одягнувшись, пішла додому. Михась пішов слідом за мною, хоч я його не кликала. Дорогою він раз-у-раз щасливо реготав. Його сміх не веселив мене ні трохи, навпаки, пригноблював.

• • •

Наступного дня я не пішла над річку. Боялася зустрічі з Мартою, її можливих запитань про Михася. Тому, замість опалюватися на пляжі, я сиділа в садку. Опівдні біля мене з'явився Богдан.

“Марта від'їхала!” — сказав, не привітавшись, таким тоном, начебто повідомляв про вибух війни або принаймні про пожежу міста. Не чекаючи на мою відповідь, говорив далше, голосно й подратовано.

“Але ж вона запевняла мене, що залишиться на всі вакації. Чого ж вона так раптово від'їхала, навіть не попрощавшись. Ну, скажи, чого?”

Я не могла відповісти, бо я не знала, чого Марта від'їхала. А Богдан повторяв раз-у-раз: „Скажи, чого? Скажи, чого?”

“Мусила мати якусь причину” — додумалася я врешті до філософічної відповіді. Богдан бистро глянув на мене. Якесь ніби злорадість проявила його захмарене обличчя.

“Отже ти знаєш! Очевидно, що мусила мати причину. Причиною є він, той ідіот, мій брат Михась. І чого це в мене такий брат?” — вигукнув із боєм. В очах спалахнула ненависть.

“Уб'ю дурня, задушу, оцими руками задушу!” — затискав він переді мною п'ястуки, аж нігті вгрузали в долоні. Я дивилася на нього, але бачила Марту, якою затирила її з учора — втомлену, з важким відихом, із поганим кашлем.

По хвилині Богданові руки опали, ненависть в очах погасла, залишився сум від необхідного.

“І чого це в мене такий брат?” — повторив знову те саме питання, але вже зовсім іншим голосом, тихо. А я відповіла:

“Хто знає, може причиною від'їзду Марти не був Михась”. Богдан підніс на мене очі, повні недовіри. “Ти думаєш, що я

дитина, яку можна обдурити гарною казочкою”, — махнув зрезигновано рукою і відійшов без прощання.

Я залишилася з упертою думкою, що таки щось інше, а не дурний брат, стало причиною Мартиного від'їзду. На жаль, не було в мене можливості перевірити моє переконання. Скоро, зрештою, вибухла війна і питання від'їзду Марти стало зовсім неважливим.

• • •

Біля мене хтось засміявся, ніби заіржав. “Це ти, Михасю? — спитала я, — тиши мене, що ти ще живий і веселий”.

Ще голосніший сміх. Біля мене не Михась, а його двійняк із відвортної сторони землі, регоче з незрозумілих, чужих для вуха, слів. Зате брат чемно дякує за малину, і вони відходять, розумний попереду, дурник услід за ним. Ідуть вони мовчки, а мені здається, що в тиші поміж ними вже зависло Богданове запитання “і чого це в мене такий брат?” Воно ще мовчазне, невисловлене, але напевно прийде час, коли зазвучить із гнівом та жалем. І залишиться без відповіді, як залишилося Богданове запитання. Щоб тільки, — побажала я в думках хлопцеві, що йшов попереду, — свідомість, що в нього такий брат, не заставили його, як колись Богдана, винуватити брата за те, в чому він не винен. Бо причиною від'їзду Марти таки не був Михась. Розказала мені про це сама Марта, яку я несподівано зустріла в Канаді. Огрядна, середнього віку жінка нічим не пригадувала колишньої тендітної красуні. Здавалося, що все з ній змінилося, тільки прізвище залишилося те саме (вона була незаміжня), і це єдине допомогло мені її розпізнати. У розмові ми скоро зайшли на беріг Пруту, де почалося й закінчилося наше принагідне знайомство. Марта відразу запитала про Богдана, що з ним сталося, чи одружився. На жаль, я не могла їй цього сказати. Я навіть не знала, чи пережив він війну. Михась вона також пригадувала, але було їй зовсім байдуже, чи він був Богдановим братом. Вона була така залюблена у Богданові, що хоч би всі дідьки з пекла були йому рідними братами, це не було б для неї проблемою. Зате в неї була таємниця, з якою вона не хотіла зрадитися перед Богданом зі страху, що він її покине. Вона хворіла на сухоти, тільки що вийшла з санаторії. Їй навіть було заборонено купатися у річці, але заради Богдана вона кожного дня йшла на пляж, не вважаючи на протести тітки, в якій перебувала. Того ж дня, коли Богдан заставив її так скоро бігти, а потім — розігріту — силоміць затягнув у холодну воду, вона, повернувшись додому, захворіла. Дістала гарячку, почала сильно кашляти. Тітка, боячись відповідальності за здоров'я неслухняної племінниці, вранці спакувала її речі та відвезла до батьків. Скоро вона знову опинилася в санаторії, звідки не хотіла писати до Богдана. Потім війна...

Коли я їй розказала, як пережив Богдан її від'їзд, вона уважно й задоволено прислухувалась до моїх слів. Я згадала, що причиною від'їзду він уважав Михася, — вона ні трохи не співчувала дурневі. Навпаки, раділа, що в уяві Богдана залишилася чарівною, здоровою дівчиною, невіджалуваною втратою.

* * *

Три покоління приходять на свято велике,
Три покоління безсмертного славного роду,
Що прожили лихоліття, голодне і дике,
Що не закінчили ходу — до щастя походу.
Ні, ми не вмерли, батьки наші вижили муку,
Силу свою нам дали, загартовану в болі;
Три покоління, рукою тримаючи руку,
Разом ідуть у майбутнє до правди і волі.
Люди виходять з неволі на волю і всюди
Гордо ростуть, наче дерево в вітрі погіднім...
Ні, ми не гірші, — ми також незнищені люди,
З серцем гарячим і словом нездоланим рідним.
Хай же розкажуть діди наші, мудрі і сиві,
Як нам робити — почате докінчити діло,
Щоб зацвіло колись колосом стиглим на ниві,
Щоб у піснях і у вільнім труді задзвеніло.

* * *

Коли болить душа, — не викрутами слів
Розкажеш про усе, що гірко накупіло.
Хай будуть же слова прості, як вітру спів,
Як тихий снігопад, що ліг на землю біло.
Хай будуть же слова, як братній стиск руки,
Як в самоті сумній потіха й допомога.
За дзвоном слів пустих — такі ж пусті думки,
Така ж пуста печаль, така ж пуста тривога...
Той не поет, що нам в словах не дав тепла,
Що туги не приніс і радості, й спокою,
Що не торкнувся струни, що в серці десь лягла,
Прикрита пилом днів, мов глиною важкою.

* * *

Маєш хліба досить-передосить,
Одягу, хорошого взуття...
Ні, не все, — гаряче серце просить
Ще чогось для повного життя.
Ще ж чого? Щоб яблуня шуміла,
Хоч без плоду квітла навесні,
Щоб пташина радісно дзвеніла
Вранці при відхиленім вікні.
Щоб приносив день нового друга,
А старі жили щоб і жили,
І щоб разом радість моя й туга
Вдвох у серці сестрами були.
Щоб манила книжка нерозкрита
Глибиною білих сторінок
І щоб дні дзвеніли, мов копита,
Дні життя — роботи і думок.

Сідней, Австралія, 1965

**Йосифіна та Антін Стрільчуки
підчас золотого ювілею подружжя (1966)**

Йосифіна СТРІЛЬЧУК

ЯК МИ НАЗВАЛИ „АНТОН ЛЕЙК” В АЛЬБЕРТІ

(Спомини)

Мої батьки приїхали до Канади дуже давно, ще 1902 р. Тоді міста Едмонтону майже не було. Зупинилися ми на Савтс Сайді 2 травня. Ми всі були з Гусянтинського повіту, із села Пробіжного. Нас приїхало вісім родин з малими дітьми. Деякі з нас відразу пішли праці шукати, інші поїхали дивитися, де добра земля під фарми. Мої тато пішли на працю, а тато мого чоловіка мали трошки грошей — купили коні й віз та й поїхали далі. Навколо розлягалися мочарі. Придбали ми гомстед, нарубали дерева та й узялися будувати житло. Один індіанець показав нам, як тут ставлять дерево до купи. Так і росла наша ферма — сорок п'ять миль на північ від Едмонтону, в околиці Waugh.

Забрали маму й дітей на ферму та й почали так жити. Моєму майбутньому чоловікові було тоді сім років, а мені лише три. Він добре пам'ятав, як наші родини приїхали на землю, де ми мали закласти фарми. Це було надвечір. Накрапав дощ. Тато скинули дерев'яну скриню з воза і поставили її навскіс, потім нарубали зеленого дерева, накрили скриню — і вийшла для нас хатка. У ній ми переночували. Рано вранці дощу вже не було.

Росла наша хата поряд дуже поволі. Тато звели якийсь дах, мама обліпили її глиною. Ми спали щось чотири дні під скринею, поки хата була готова. Тато покрив її ще й дернюгами з землі.

Селилися наші родини поблизу, щоб один одному допомагати. Мій майбутній чоловік підростав, допомагав батькам на фермі змалку. Коли йому було дев'ять років, то вже сам кіньми волочив, а тато корчував поряд ліс. Якщо мала дитина зашпорталась і падала на якийсь корінь чи на борони, тато зразу ж рятували.

Такі були початки життя на фермі. Люди фермерували або ходили на різні роботи по контракторах. Коли моєму майбутньому чоловікові було шістнадцять років, він вирішив узяти собі ферму, бо робітникам платили мало — 60 доларів на місяць, а працювати треба було дуже тяжко. Та й на фермі не було набагато краще. Навколо — хащі, ні людей, ні дороги.

Коли Антонові пішов двадцять перший рік, він вирішив женитися. Одружилися ми 22 лютого 1916 р. Мені було вже вісімнадцять років, але ми були ще як діти.

Антонові батьки дали йому пару коней, старі сани і старий віз. Мої батьки дали мені дві корови, бо не могли спромогтися на щось більше. Вони й самі не мали багато. А ми ж були найстарші діти у батьків.

Так ми осіли коло озера, не знаючи як воно називається. Наша ферма прилягала до нього. Ми думали, думали та й назвали його „Антон Лейк”. Адже ми перші прийшли туди. Адміністрація погодилася на нашу назву. Потім і пошту назвали по імені мого чоловіка.

Ми фермерували двадцять чотири роки, доробилися трохи, накупили землі, а потім ще докупили 160 акрів близько міста Торгільд. Прожили ще й там тринадцять років. Тоді діти не захотіли фермерувати та й пішли до міста. Ми ще попрацювали шість років самі, бо наші сини служили в канадській армії, боролися проти лютого німця. Виховали ми п'ятеро дітей: три сини й дві дочки. Діти дуже добрі, працюють, маємо семеро внуків.

Сини щасливо повернулися додому з Голяндії й Данії. Мій чоловік був дуже непосидючий, любив полювати. Ми завжди мали досить м'яса для родини, не бідували. Допомогали також іншим людям. Мали 500 акрів землі. Потім продали та й переїхали на старість до Едмонтону.

1966 р. наші діти влаштували нам золотий ювілей подружжя. Прийшло багато людей. Згадували колишні літа, говорили також про Антонівське озеро — Антон Лейк. Не судилось моєму чоловікові довго жити. Заслаб, побув трохи в шпиталі та й помер 22 лютого 1968 р. на сімдесят третьому році життя. Помер у той самий день, коли ми одружилися. Прожили п'ятдесят два роки спільно — і весело, і мило.

ЗЕМЛЯ РІДНА ВОЛОДИМИРСЬКА...

Привіз я тебе із столиці,
із міста Олега і Кия...
Колись там зорили світлиці
на Гірці, як юний був Київ.

Там плавали мужність і слава
по водах Дніпрових співучих.
На Гірці й тепер ніби плава
минулого шепіт: про кручі,

про битви, жалі й перемоги, —
мов дух Святославів зідхає...
Хоч грізний час міря дороги
і слава України — німая.

Безсмертну — дорогоцінну,
Землице, привіз я за море...
З тобою — тут рідні тіні,
шепочуть каштани... Говорить

Дніпро! А шум — плескіт незмінний...
Землице, в моїй ти у жмені, —
України мов серце нетліяне,
промов бо! Всміхнися до мене.

Без сміху, мов чую: "Журлива
я діва... Любити не вільна,
як серце благає чутливе, —
полин з чаші п'ю... Полин-зілля."

Шепчу їй: "Спочинь у хатині,
свята володимирська Земле!
Надіями вкрию... Нестримний
плин волі, мов промені теплі,

Пробудить і Київ, і Гірку,
потоне наш сором навіки!
Землице, ти — мед мій і гіркість...
Будь серцю чутливому ліком.

УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ В КАНАДСЬКОМУ РАДІО

1 лютого 1969 р. радіо СВС передавало вибір із творчості канадських поетів, що пишуть іншими, ніж англійська та французька, мовами. Серед творів восьми авторів були репрезентовані два українські в англійському перекладі, а саме „Великодні думи” Бориса Олександрова (переклад Джона Рівса) та „Хатина” Яра Славутича (переклад Міри Гаас).

Р Я С К А

На ставі ряски не злічить нікому,
 Покритий нею плеск тихий рай.
 І ловлять хвилі те відлуння грому,
 Як зацвіте поташевий курай.
 Спросоння щебетали в гніздах птиці,
 Зів'яв без рушника дівочий цвіт.
 Купались зорі в решеті криниці,
 І сяйва у воді липали слід.
 А мряка з осоки чимдуж спливала
 На луг, де сонце ту жемчужну нить
 Лишало на росі, яка блищала,
 Сурмило славу на широкий світ.
 О, скільки ласки із-під вій русявих
 Лилось в тісі дівчини, що хміль
 Несла в очах з бажанням нелукавим,
 Де соняшника похилився бриль.
 Ще на ставу, що заряснів від ряски,
 Дрімас човен, де верба свої
 Полоще коси, те дівча опаску
 Згубило знехотя, як сплять гаї.
 Кохання спів відлунювавсь луною,
 Жагу підсилював зрадливий сміх.
 І вилила любов душа й сумною —
 Не крином-слізьми прикраша поріг.
 І розголосом про оте кохання,
 Що в славу вбило поцілунків слід,
 На сталі доторкнеться промінь ранній
 Ще ряски, що у хвилях шелестить.
 І таємничо знов розкриє груди
 Глибінь для сонця, мов свої жазлі,
 Ота, що ночі травня не забуде,
 Що в кажана пропали на крилі.

1967

К. ГІММЕЛЬРАЙХ

* * *

Тобі мій спогад,
 біль забутих почувань.
 І тембром незакінчених акордів
 бринять в душі і спогади, і жаль.
 Жаль за тією, що колись майнула
 у блискавках, як райдуга весни,
 що на косі вбрання своє забула
 і ми щасливими бродили по росі.
 Нас не кололи кольорові луки.
 Квітковий пил з ніг обмивав Дніпро.
 І міцно ти стискала мої руки
 в пахучім сні, що під косами лягло.

Мельбурн, 1968

СПОДІВАННЯ

Поглянь — небо поглинь —
Небо чуже і скупе.
Караймось, бо ми не змогли
Докраю пізнати себе...

Хоч може таки ще змогли б
Звідать хвилини — не ці!
В кохання незміряну глиб
Пірнувши, як перлів ловці?

Стрімглав із байдужости круч,
Що берегом стали тепер.
Може, візьмем на дні обіруч
Від нас захований перл?

* * *

Відгриміло. Тільки ваговито,
Старано на шиби сипле дощ,
І зелено-серпанкові віти
Розгойдались над асфальтом площ.

Тільки, бач, не мерехтливим дивом
Із якого злива пил змела —
Глянцюватим, темним негативом
Врода кленів на асфальт лягла.

Подивлюсь — і відплива тривога
З серця, що змирилось поготів
З тим, що щастя, видно, не тривкого
Ще зберігся й досі негатив.

* * *

Либонь усе життя на перехрестях,
У пам'яті — стежки, шляхи, путі,
А серце кляте знов таки береться
Лихою звабою — світ заочі піти!
Туди, де стрінувшись негадано-неждано,
Нам знову б, мила, навмання піти,
Алеями, де лагідні каштани
Колись квітчали і твої й мої сліди.
Де у мінливім надвечірнім світлі
Пелюстки пролітали переквітлі,
І в ловах чи у любовоцях пташинних
Петляли ластівки — провісниці дощу,
Де, хмелем росяним упившись доскоchu,
Бурштинні шерпні меркли на жоржинах...
О, птича цупкість пальців дорогих,
Шаленність дотиків, плеча тонкого трепет,
Цілуноків сіль, очей звабливий гріх...
І шепіт. Боже мій! О, що то був за шепіт!

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ ЯК ГЕНЕРАЛ

(Спомин)

Павло Скоропадський увійшов у нашу новітню історію. Тому не можна промовчати того, що дійсно було. Треба всебічно розглянути цю історичну постать, щоб краще зрозуміти ті часи. Отже, гляньмо на Скоропадського передусім як на військовика, а не як на політика чи гетьмана.

Коли наприкінці минулого й на початку двадцятого сторіччя Росія та інші держави мали свої клопоти на Далекому Сході (Корея, Манджурія, боксерське повстання в Китаї), тоді Скоропадський був мало відомий. Але з вибухом московсько-японської війни він, один із перших, зголосився на фронт. Командував сотнею козацького полку. Повернувся до Петрограду дець 1907 р., після першої революції. Треба зазначити, що Росія на ту війну вислала була тільки деякі частини своїх військових з'єднань (батальйон, чи сотню з полку), обходячись майже без мобілізації. Саме тому старшини імперської армії в обмеженій кількості побували на фронті, де дістали бойовий досвід. Війна була невдала, велася мляво, але це стосувалося вищих командирів. Щодо нижчих, яким тоді був Скоропадський, то вони багато з того мали і свій досвід використовували пізніше.

На самому початку першої світової війни, в бою під Кавшеном, німці були розбиті, а Скоропадський відзначився, за що дістав орден св. Георгія. Після того перебрав команду над кінною дивізією, що була в найгірших обставинах. Німці лізли вперед, маючи необмежену кількість амуніції, а з московського боку гармати обмежувалися часом до кількох пострілів на день. Настрій був поганий, старшини нерішучі, вояки виглядали сумно. Чутка, що приїде новий "начальник" нікого не тишила. Такі були обставини, коли прибув на фронт Скоропадський.

З'явився генерал у штабі дивізії раніше, ніж його очікували, познайомився зі штабовими та зі становищем на фронті, відмовився навіть від чаю (про прийняття й мови не було) і виїхав на передову лінію. Вояки вперше побачили дивізійного генерала "у себе", в окопах. Враження? Чудове! Стрункий, енергійний, "бравий". Проходив окопи на весь зріст. Кулям не вклонявся. Крім того, був дуже ввічливий, "обходительний", як тоді казали, але й рішучий. Так познайомився зі своєю дивізією новий "начальник", а з ним — окопні старшини й вояки.

Наступного дня стався прорив на фронті — генерал кинувся туди з однією зі своїх бригад, інша лишилась в окопах. Швидко ліквідувавши прорив і впорядкувавши той відтинок фронту, генерал зі своєю бригадою мусив повертатися назад. Але як повертатися? Коротка дорога була під гарматним вогнем німців, довкілля — означало марнувати час! "Бригада за мною!" — скомандував генерал. Полетів сам, а за ним бригада "кар'єром". Величезна курава, тупотіння коней, гуркіт німецьких гармат, вибухи стрілен — бригада летить, як гурган і... прибуває на місце вчасно і в повному по-

рядку. Усі в дивізії заговорили про нового "начальника". Воювати стало веселіше.

Трохи згодом сталося щось інше. Німці вели атаку за атакою, але були відбиті. Здавалося що вже зморились, та й день уже кінчався. Генерал увесь час був зі своїми полками і, тому що вже досить затихло, збирався від'їхати. Раптом німці повели останній наступ — частина наших вояків не витримала, почала тікати, але...

"Штаб, конвой, за мною!" — вихопив генерал шаблю з піхви й понісся назустріч німцям і своїм воякам, утікачам. Зрівнявшись з ними, крикнув: "Дякую за службу! Тепер за мною! Вперед!" — і ті, що втікали, почали бігти вже в іншому напрямку, не думаючи про небезпеку, не бачачи нічого, лише свого генерала, що вривався в німецькі лави. Штаб і конвой теж. Блиск шабель... якийсь рев... підняті руки німців... "Ур-р-а-а-а!" — добігли. Позицію вирівняно, полонених женуть у запілля, бій скінчився.

Наприкінці січня 1917 р. збунтувався 34 армійський корпус (перший бунт в армії). Туди призначено Скоропадського, бо інші не хотіли мати діла з бунтарями. Скоропадський приїхав, поставив переляканих старшин на їхні місця, вміло промовив до вояків, наказав повернутися в окопи — і його послухали. Під його командою цей корпус, що першим збунтувався, пізніше найдовше тримався.

У березні 1917 р., без офіційного дозволу, почали творитися українські військові формування — скрізь, де тільки була якась більшість наших вояків. Скоропадський теж розпочав "українізацію" в межах свого корпусу; після наказу ген. Корнілова (про повну українізацію) вона була закінчена з кінцем вересня. У жовтні мали вирушити на зміну шостому корпусові, що в свою чергу мав бути українізованим, але стався більшовицький переворот на Московщині і пожвавлення діяльності більшовиків у Києві. Виникло питання, чи корпусові йти на фронт, чи на Київ. Скоропадський був за фронт, а Петлюра за те, щоб половина корпусу йшла на фронт, а решта на Київ. Вийшло зовсім інакше.

На фронті другий гвардійський корпус збунтувався, до нього долучилися інші частини і 120-тисячна маса вояків посувалася в напрямку на Київ. Ішли пішки, їхали возами, кіньми, автами, поїздами. З собою тягнули військове майно, щоб "поглиблювати революцію". Скільки було пограбовано і вбито цією багатотисячною бандою, ніхто ніколи не спромігся уточнити. Поряд жорстокості в цій масі переважало боягузтво. Тому першому українському корпусові (колишньому 34-му) вдалося швидко і спритно її розбрати і гнати з України довкіллями шляхами. Це було зроблене на наказ Скоропадського. Він розтягнув свій корпус такою довгою лінією, що проскочити той бар'єр навіть поодиночі було неможливо. Велике військове майно, відібране від бунтівників, дуже пригодилося пізніше нашому війську за Директорії. Наш перший корпус зробив Україні величезну прислугу.

Не зважаючи на все це, в тогочасному українському уряді було велике підозріння і недовір'я до корпусу, а особливо до його командира. З огляду на це Скоропадський передав команду ген. Гандзюкові, а сам відійшов у надії, що наставлення уряду покращає. Але він помилився. Хто був тоді у корпусі, той мерз у нетопленому

вагоні, не мав одежі, а до того був ще й напівголодний. Крім того, діяла ще й ворожа та своя пропаганда, люди розбігалися. Корпус перестав існувати, а за пару тижнів більшовики почали опановувати Україну.

Лондон, 1968.

Богдан БОЙЧУК

ПОДОРОЖ З УЧИТЕЛЕМ

(Уривок)

2

І вдарив глухо дзвін в обвалену хатину.
А я в порозі вріс — і матері в дорогу:
прив'ялий куц бузка приніс і грудку глини
...більш нічого.

3

Якщо, минувши обрії і наші спомини,
за межами сузір у темряві загрузне,
якщо потойбіч на хвилину втомиться —
подай їй, Господи, рукою дружньою

холодний глечик чистої води,
з криниці серця щедро зачерпнувши,
на голубій траві уважно посади
і приведи для матері ласкаві білі душі.

Зірви для неї тінь і поверни десницею:
нехай легеньями її спливають цілющі ріки;
накрита теплими піснями птичними —
нехай собі засне щасливою навіки.

4

І як мені тепер вернутися назад,
віддерти від минулого сучасне?
І як мені збагнути незбагнений лад
і роздувати в серці вогнище погасле?

І як мені пройти по озері плачу, —
не тонучи в жалю, вернутися до суші?
І стопами відчутти землю запашну,
і викрутити, як ганчірку, душу:

щоб витекла в чорнозем людського буття
загушла сукровиця болю і зневіри,
щоб замінилася на добриво без каяття,
і колосом пшениць надії зашуміли.

ІЗ ЗАХАЛЯВНОЇ ПОЕЗІЇ В УКРАЇНІ

Микола ХОЛОДНИЙ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Ти для мене — розбиті ночви,
Що й спалити їх не жаль,
Білодідові в тебе очі,
Зуби Алли Коваль.

Над тобою крук чорний кряче.
Круки бляхами нагороджені.
У тобі, в гуртожитку неначе,
Поселились скопці прирочені.

Вигляда закордонним гостем
У столиці туземець Петро
І спішить заховатись в метро.
Чи боїшся й чекаєш когось ти?

На усьому лазур ювілею!
Мово, нема тебе й ніби ти є.
Я не знаю, за що під землею,
Мамо, життя ведете своє.

КОНІ В ЦЕРКВІ

Сьогодні у церкві коні
Ночують і воду п'ють.
Сьогодні новим іконам
Прочани поклони б'ють.

Сьогодні гвалтують рації
Про мера шлунокві болі.
Сьогодні зникає надія,
А світ очманів на футболі.

Сьогодні комусь на згадку
Подарували літак.
Сьогодні у полі дядько
Гнилий підібрав буряк.

Сьогодні жива колекція
Найбільша по той бік ґрат.
Сьогодні у клубі лекція
“Людина людині брат!”

• • •

Чумацького воза вкрали у мене поети,
Могилу Шевченка обернули на стійло стада.
Мощі свої розсилаю на аукціон у газету
Я, останній поет у тобі, степова Гелладо.

Вибач мені, що народився від тебе
Після того, як ти померла.
Вибач мені, що я всюди шукаю твої сліди
У льоху в Суботові,
В який ти себе заперла.
Над групом своїм зійди!

Примітка. Друкуємо три поезії з рукопису, що його ми нещодавно дістали в Західній Європі, 1968 р. Звертаємо увагу читачів на те, що ці самі поезії, незалежно від нас, були надруковані в журналі „Сучасність” та „Свободі” (26 лист. 1968). У першому вірші є значні розходження в тексті. Оскільки ці вірші поширюються в Україні „від руки”, неможливо встановити, що саме додане переписувача-ми. Я.С.

Іван ВОРОБЕЦЬ-КАРПАТСЬКИЙ

СЛОВО ПРО ІВАНА ІРЛЯВСЬКОГО

Іван Ірлявський (дійсне прізвище: Рошко) народився 17 січня 1919 р. в селі Ірляві, на Мукачівщині в Карпатській Україні. Народну школу закінчив у рідному селі, середню чотирирічну в Мукачеві, Торговельну Академію також у Мукачеві за директора Августина Штефана.

Батьки Івана — незаможні селяни, але свідомі русини-українці. Уже в молодих роках між своїми шкільними друзями Іван був товариський і жартівливий, часто виступав із відчитами, що їх улаштовували при Торговельній Академії, а пізніше як пластун на сходинах. Теми відчитів були різноманітні, переважно літературні. Іван, хоч син бідних батьків, освіту осягав — як тільки міг. Йому вдалося закінчити Торговельну Академію, де його знали як Івана Рошка.

Невисокого зросту, блондин, Іван носив волосся, стяте на щітку, що звисало трохи на чоло. Не любив одягатися модерно, задовольнявся якнебудь. Зате добре говорив рідною мовою і не раз мав “дебати” з проф. Приходьком, що викладав українську мову в академії. Якийсь час працював Іван в адміністрації Карпатської України. Написав і видав такі збірки: „Моя весна” (1940), „Вересень” (1941) і „Брості” (1942).

Після окупації Карпатської України мадярами Іван мандрує на еміграцію. 1941 р. їде до Києва, де співпрацює з О. Телігою і стає там секретарем Спілки Українських Письменників. 21 лютого 1942 р. гине з руки гестапо, яке розстріляло поета разом із Телігою, Рогачем та іншими патріотами. Хай же цих кілька рядків будуть „незлим словом” про поета з нагоди 50-річчя з дня його народження.

Іван ІРЛЯВСЬКИЙ

П О Х І Д

Захлинаються леготом явни,
І під лісом дорога курна,
Закосичені листвою гриви
У поході в коня.
Нахиляються яблунь корони,
Переспіллям запахли лани,

Віддзвонили в селі — вже не
дзвонять,
Тільки броня дзвенить.
Буде жито копитами збите,
Кого доля така не мине,
Щоб степи були цвітом укриті,
А не кров'ю й вогнем!

Віра ВОРСКЛО

* * *

Він воював за Україну,
Ій волю й славу здобував,
Та збудувать не зміг родини —
Чужинку за дружину взяв.
Шукати логіки тут марно:
Боровся з ворогом, як злом,
Але узяв чужинку гарну,
І став у неї він рабом.
І в рабстві бачить щастя власне,
Приніс ій в жертву ідеал.

Не патріот це, а нещастя,
Бо він для нації пропав.
Бо патріот не зігне спину —
Чужій мадонні щоб служити, —
В родині служити Україні,
Бо де найкраще ій служити?
Державу не буде в хмарах,
Де лиш курличуть журавлі,
Кус з дітей не яничарів,
А визволителів землі!

ІСТОРИЧНА ТЕМАТИКА В ДРАМАТУРГІЇ І. КОЧЕРГИ

Серед українських драматургів першої половини ХХ сторіччя Іван Кочерга (1881-1952) займає чи не найчільніше місце. Своїми п'єсами на історичну тематику вніс він значний вклад у розвиток нашої драматургії.

Драматичні твори І. Кочерги мають чітко окреслений сюжет, характери персонажів розкриваються в дії, що розвивається вільно й динамічно. Майстерність автора видно в багатій поетичній образності,¹ в умінні висловити драматургічними засобами узагальнюючу філософську думку.

Зацікавлення історичною тематикою в Кочерги виявилось уже в першому драматичному творі "Пісня в келиху" (1910). У цій драматичній казці автор висвітлює цікавий епізод з історії німецького міста в романтичному плані, показуючи, як ремісницькі цехи обстоювали свої права в боротьбі проти феодалів. Згодом ця тема стала однією з провідних у п'єсах письменника.

Крім "Пісні в келиху", на історичну тему написав Кочерга такі п'єси: "Фея гіркого мигдалю" (1925), "Алмазне жорно" (1927), "Свіччине весілля" ("Пісня про свічку") (1930), "Ярослав Мудрий" (1944), "Пророк" (1948), кіносценарій "Ярослав Мудрий" (1948) та лібретто опери "Свіччине весілля" (1950). Хоч останні два твори перекликаються з назвами тематично подібних п'єс, вони оригінальні, написані автором згідно з вимогами жанрів кіноекрану та оперного мистецтва.

"Фея гіркого мигдалю" — це весела комедія, в якій автор змальовує життя й побут міста Ніжина за часів кріпацтва. Тут Кочерга заторкнув філософські проблеми єдності етичних та естетичних ідеалів, що зливаються в любові до рідного краю і народу.

"Алмазне жорно" — історична драма, в якій Кочерга змальовує події з часів ХVІІІ ст., коли на Україні владно господарювали польські магнати, а український народ виступав на боротьбу за свої соціальні й національні права. У цій драмі І. Кочерга змалював способи нелюдських знущань польської шляхти над закріпаченим українським селянством.

Дія драми починається тоді, коли народне повстання було вже придушене польською армією і відбувається розправа над ватажком гайдамаків, Василем Хмарним. Героїчна постать Василя Хмарного, незламного борця за народну справу, якого автор змальовує в романтично-піднесеному плані, нагадує образ ватажка гайдамаків Гната Гоголя, сповненого революційної романтики, із трагедії "Сава Чалий" Карпенка-Карого.

З любов'ю змальований образ Стесі — нареченої Василя Хмарного, яка, щоб урятувати від смерті свого судженого, за наказом княгині Вількомірської повинна знайти й повернути їй родинний самоцвіт, відомий під назвою "Алмазне жорно". Цей самоцвіт пропав підчас нападу гайдамаків на замок. Драма закінчується трагічно: обдурена панами, Стеся божеволіє.

“Свіччине весілля” (“Пісня про Свічку”) — це віршована драматична поема, в якій І. Кочерга поетично показує життя й боротьбу різних реміснических цехів міста Києва на грані XV і XVI сторіч. Боротьба триває під проводом майстра-зброяра Івана Свічки проти литовських феодалів та їхньої грамоти про “заборону світла” в Києві. Повстання киян проти литовських магнатів — це не вірний історичний факт, а творчий домисел автора, що на підставі документів про “заборону світла” змалював узагальнений образ боротьби українського народу за свою національну незалежність. Опоетизовані, витримані в романтичному дусі характери дійових осіб розкриваються в динамічній дії. Усі вони віддані всенародній справі. Це справжні патріоти рідної землі. Твір закінчується трагічно. Молода дружина Івана Свічки, Меланка, гине. Та навіть цей страшний удар не зламав завзяття відважного київського зброяра. Над тілом погаслого, як свічка, молодого життя киянки Меланки Свічка клянеться не припиняти боротьби і закликає киян до помсти.

До найкращих п'єс І. Кочерги, написаних на історичну тему, належать, без сумніву, “Ярослав Мудрий” і “Пророк”. У драматичній поемі “Ярослав Мудрий” драматург змалює глибокий шляхетний патріотизм до рідної землі, що простяглася обабіч Дніпра-Славути, гордість за славне минуле нашої Батьківщини, велич, красу та історичне значення стародавнього Києва — столиці Русі-України.

У передмові до “Ярослава Мудрого” автор підкреслив, що “ідею поеми можна визначити як нелегке і часом болісне шукання правди й мудрости життя разом з народом на користь Вітчизни...”²

Та в шуканні правди князь Ярослав не самотній. Йому допомагають не тільки його однодумці, але й притасні противники. Так, син новгородського посадника Коснятина — Микита шукав відповідної хвилини відомститися князеві за те, що той несправедливо скривдив його батька, або київський муляр Журейко, що свого часу сам зазнав кривди від князя, але без вагання рятує Ярослава Мудрого в біді, бо, як підкреслює автор у передмові, „всіх їх єднала й примиряла любов до Вітчизни, до Києва...”³

В основі драматичної поеми “Ярослав Мудрий” лежить єдність Київської Держави, мир і щастя, здобуті в боротьбі зі внутрішніми та зовнішніми ворогами.

Підкреслюючи далекосяжні державні погляди та історичну роль Ярослава, автор у монолозі Сильвестра дає йому таку характеристику:

...Ярослав залізними полками
Всім ворогам дороги заградив,
І божий мир, і сонце над полями,
Над Києвом і Руссю заяснив.⁴

Державним поглядам князя Ярослава автор протиставляє егоїстичні прагнення окремих князів, які тільки “крамолу кували” та боролись за владу, а не за Русь-Україну. У діалозі з Журейком, протиставляючи себе Святополкові “Окаянному”, Ярослав говорить:

...Здолав

Я ворогів не для своєї слави,
А щоб з'єднати Руськую державу

І запровести спокій на землі.
А він чужих покликав королів
І був ладен всю Русь пошматувати,
Аби собі вінець князівський взяти.
Тому народ і допоміг мені,
А не йому, в смертельній цій борні!⁵

Великий патріотизм, любов до свого народу й Київської держави — це те ядро, довкола якого зосереджувались інтереси князя і народу.⁶ І народ, і князь гаряче протестують проти насилля “заброд-варягів”, що їх колись наймали князі стеретти і боронити кордонів від степових кочівників. Знахабнілі “заброди-варяги” поводяться в Києві неначе справжні господарі. Драматичний конфлікт між Ярославом і варягами займає у драматичній поемі провідне місце.

На шляху до об'єднання князівств і скріплення держави Ярослав натрапляє на перешкоди. У першій дії автор змальовує конфлікт між Ярославом і Микитою. Ярослав покарав Коснятина, батька Микити, за спробу зчинити усобицю, та виступ проти намірів Ярослава приєднати Новгород до Київської держави. Спочатку Микита переконаний, що поступки Ярослава несправедливі. Намагається він помститися за батька і вбити князя. Йому вдається проникнути під виглядом ченця, “книжного списателя”, у княжий двір де він потай слідкує за кожним рухом Ярослава, придивляючись до його вчинків та прислухаючись до кожного слова князя. Так вичікує відповідної хвилини, щоб здійснити свою помсту. Згодом Микита переконується у справедливості Ярослава, виступає в його обороні перед новгородськими “нарочитими мужами” Давидом і Ратибором і віддає своє життя на полі бою за Київ і за князя Ярослава.

У другій дії автор розкриває складний драматичний конфлікт у душі князя Ярослава. Конфлікт цей відбувається між бажанням будувати церкви, палати і школи, запроваджувати культуру та, з другого боку, необхідністю воювати, “корчувати державне поле”, щоб у Києві запанували мир і благодать. Ланка за ланкою конфліктний ланцюг тягнеться, загострюється і ускладнюється. Перед Ярославом постають нові перешкоди у прагненні до миру й “благодаті”. Київські полки зазнають поразки від зирян, а князь Мстислав “готує меч і брань” проти Ярослава. Загострюється також удар між князем і варягами, які не хочуть більше коритись йому та претендують на право панування на руських землях. Ці претензії варягів підтримує княгиня Інгігерда, що, в свою чергу, спричинює трагедійний вибух у родині князя Ярослава.

У п'ятій дії І. Кочерга оптимістично розв'язує драматичний конфлікт. Журейко повертається до Києва з радісною новиною. Новгород вирушає на допомогу Ярославові проти печенігів, які чорною хмарою сунуть на Київ. Битва закінчується блискучою перемогою Києва над печенігами.

“Ярослав Мудрий” знайшов своє прекрасне сценічне втілення на сцені Харківського драматичного театру ім. Т. Шевченка. Автору цієї статті пощастило пережити велику насолоду, коли влітку 1947 року, перебуваючи на гастролях у Львові, харків'яни поставили “Ярослава Мудрого” у Львівському драматичному театрі ім. Марії

Заньковецької. Прекрасна гра акторів, зокрема І. Мар'яненка (Ярослав), Сердюка (Микита) і Бондаренка (Свічкогас), доповнювала вдумливо створені поетичні образи в драматичній поемі. Природні життєві мізансцени під режисурою М. Крушельницького врізалися мені в пам'ять.

У драматичній поемі "Пророк" І. Кочерга відтворив образ Т. Шевченка в період, коли поет повернувся із заслання. Тут автор розкриває суперечність між „світом радісного мистецтва" і кріпосницькою дійсністю. Основна мета поеми — прославлення Шевченка як народного пророка української нації

Ми не погоджуємося з думкою деяких радянських критиків, зокрема із твердженням Кіндрата Сторчак. У статті "Іван Кочерга", поміщеній у журналі "Жовтень", 1956, ч. 10, він пише, що драматург у творі висловив „застарілий, неправильний погляд на Шевченка як на пророка".

Увесь український народ береже в своїх серцях образ Тараса саме як великого національного пророка, що пробудив земляків із вікового сну до національного життя, що своїм могутнім поетичним словом перетворив темну затуркану етнічну масу у велику сучасну українську націю.

На закінчення треба вказати й на те, що цікава й багата драматургічна спадщина І. Кочерги рідко перевидається, мало уваги приділяють їй театри в Україні, мало цікавляться й пишуть про неї дослідники театрального мистецтва та літератури.

Драматургія І. Кочерги — це багатюще джерело глибокого філософського змісту, це галерея поетичних образів — носіїв гуманних ідей, що без сумніву заслуговують на велике признание і більшу увагу сучасної літературної критики.

- 1 Костюк, І. V. "Майстер драматургії І. Кочерга", Дніпро, ч. 10, 1956, стор. 105.
- 2 І. Кочерга, Ярослав Мудрий, Київ, 1963, стор. 10.
- 3 Там же, стор. 10.
- 4 І. Кочерга, Ярослав Мудрий, Київ, 1963, стор. 16.
- 5 Там же, стор. 94.
- 6 Кіндрат Сторчак, Іван Кочерга, "Жовтень", ч. 10, 1956, стор. 91.

Кость ГІММЕЛЬРАЙХ

* * *

Дівчину з русавою косою,
Блакить очей,
що в віях мерехтить,
Зустрів я рано-вранці
за косою.
Деснянська там вода
в Дніпро спішить.
Вхопили нас у вир
весняні води.
Веселий усміх,
радість на устах.
Не думалось,

що прийде час негоди,
і лише спогадом
лишиться все для нас.
Де ділась ти?
О, вимріяна мріє,
Що сталося тобі,
у світі цім?
А так хотілося б,
як інші вірять,
зустрітись нам
бодай на тім.

НЕДРУКОВАНІ РОМАНИ В. ВИННИЧЕНКА

Літературна діяльність В. Винниченка тривала протягом півсторіччя. Написав він понад сто оповідань, чотирнадцять романів, багато п'єс, сценаріїв, памфлетів, статей, публіцистичних творів, двотомову філософську працю "Конкордизм" та вів багаторічний щоденник (1911-1951). Уся творчість та листування ледве чи вмістяться у п'ятдесятьох томах. Володимир Кирилович — також визначний маляр: залишив біля ста цінних картин. Велика, дуже вартісна спадщина письменника зберігається в модерно устаткованому архіві Колумбійського університету (США).

Л. Українка високо цінила Винниченка, відносячи його творчість до модерного напрямку — новоромантизму (Г. Гавітман). Так само І. Франко з захопленням писав про твори молодого автора. Його мистецьке сприймання та спосіб зображення перевиті імпресіоністичним баченням світу. Письменник подавав в образах проблеми, концепції, а найчастіше ті шматки життя, що в них сам брав участь. Складністю сюжету, несподіваними поворотами дії, різьбленою образністю та емоційним забарвленням завжди хвилював і захоплював читача.

Приклав письменник багато зусиль, щоб розірвати ізольованість української літератури та ввести її в ряди західно-європейської. Його твори перекладені на різні мови світу. П'єса "Брехня" йшла в берлінському державному театрі 60 разів. Без вивчення творчості Винниченка не можна пізнати літературну добу України першої половини ХХ-го сторіччя.

В архіві письменника є такі недруковані романи: "Поклади золота" (1926), "Вічний імператив" (1935), "Лепрозорій" (1938), "За тобою слово, Сталіне!" (1950), що зветься також "Терміти".

"Поклади золота" — перший авантурно-кримінальний роман в українській літературі. Місце розгортання подій — Париж, частково Берлін та Україна. Тема роману — "прагнення щастя і чистоти після революції" (Винниченко). Підчас першої світової війни та революції велика частина населення Європи втратила свій обжитий "рай" — бог війни його вигнав. Усі тужать за втраченим, мріють і шукають шляху до віднайдення його. Тугу українських емігрантів, їхні переживання й шукання автор перелив у роман. Персонажі — емігранти, чекісти, французи та інші люди.

Далеким прообразом авторові служив біблійний рай та "Загублений рай" Дж. Мільтона. Спочатку цей роман мав назву "Загублений рай". Він поданий у символах. "Поклади золота" — "не скарб, а золоті поклади в землі України" (Винниченко), це сама Україна, її люди.

Композиція роману, розгорнутий сюжет, гострі удари, несподівані повороти дії, монологи-сповіді, авантурні моменти та вся образна система спрямовані до одного фокусу — шукання втраченого щастя й чистоти. Авантурні зусилля здобути папери про золоті поклади зазнають фіяско. Головні герої, красуня-полтавка Леся та артист Нестеренко (Гулявий), закохуються і разом вирушають в Україну здобувати своєю працею щастя-золото. Інші (Мик) рішуче відмовляються від такого кроку.

Задум роману та його закінчення свого часу не суперечили тенденції. Автор тужив за Україною, марив про свій загублений рай і велику частину душі перелив у кращих героїв свого твору. Роман не застарів, навпаки: коло його героїв зросло — він тепер став символом трагедії мільйонів. Майстерна мова письменника індивідуалізована.

“Вічний імператив” схожий на трактат. За визначенням автора — це “історичний роман майбутнього”, — спроба глянути очима письменника III-го тисячоріччя на життя людей першої третини XX-го сторіччя. Життя архаїчне й дивне для людей майбутнього. Тут коментується Францію через різні апарати пришвидшеного сприймання, побічно і всю Землю. Міста-наростні — задимлені муравлища. Гроші — купівля всього. Контраст бідності й багатства. Екзальтовані розваги, зварваризовані марші “Іванищ”, дивовижні кордони між народами, війни й війни — глум над людиною. Ще більший глум — модернізовані диктатури, незчисленні криваві жертви новітнім капищам-ідолам, що люблять мати на десерт засмажених діточок на сльозах і крові матерів.

Гострі удари, радіо-гармата, авантурні моменти, брат-на-брата, шукання третьої сили — акордизму. Коментовано багатосторонній образ “Іванища” і поряд з ним жалюгідне жаблення — “я”. Майбутні люди мають зовсім інший спосіб життя, інші харчі. Земля — мати для всіх і всюди. Основа їхнього життя — вічний імператив, гармонійність колективу та індивідуальності, без будь-якого насильства.

“Лепрозорій” — монолог від першої особи. Це романізована програма нового світогляду — конкордизму, що його творцями є світило паризької медицини проф. Матур і дочка природи Івонна — дівчина надзвичайних здібностей, здоров’я та сили. Якщо у “Вічному імперативі” наголос падає на гармонію співвідношення колективу та індивіда, то в “Лепрозорії” — на гармонію природи й людства. Автора-гуманіста надзвичайно хвилюють доля людей, модерні війни, насильство над народами та особою. Де коріння всього цього, де порятунок? Як досягти миру й щастя?

У світлу доісторичну давнину сталася грандіозна геологічна катастрофа: зникли цілі континенти, звузилась і збідніла фізична основа життя, особливо харчування людини, що була примушена замість сирої розкішної рослинної їжі з огидою почати їсти м’ясо (труп), а пізніше вживати ще й різні збуджуючі приправи, напої та справжні наркотики. Порушився біологічний та психологічний баланс життя людини, що стала безрадісним, хворим, ніби прокаженим створінням, а Земля — великою, зачарованою прокажельнею (лепрозорієм). З’явилась можливість і потреба нагромадження багатств. Звідси — війни, руїна. Революції не рятують, а лише змінюють місця прокажених: горішні спихаються вниз, нижні вилазять на їхні місця (приклад — Росія). Отже, для людини є лише один порятунок — вирватися з прокажельні й повернутися до способу харчування з часу передгеологічної катастрофи.

Місце розгортання дії цього роману — Франція, частково Москва. Учасники — всі прошарки суспільства. Оригінальний образ вірменської бави — мініатюра гігантського образу Землі-прокажельні.

Гвонна — речник автора; вона шукає шляхів до здійснення програми конкордизму, пишучи свій апель-роман “Лепрозорій”.

“За тобою слово, Сталіне!” — “політична концепція в образах” (Винниченко). Тема роману — варіант на українському ґрунті соціально-мирової концепції “колектократії” (див. “Нову заповідь”). Підтема: брат-на-брата. Звертання до Сталіна — це лише літературний засіб актуалізації теми. Зображено трагічні події в Україні, за-лаштунковий Кремль із жовтооким ідолом та його “священослужителями”, а також “термітів” та отваринених в’язнів Сибіру.

Розгорнутий сюжет, трагічні зударі, контрасти життя, страх і відвага, діалоги, монологи (лист Марка), двоїста роль Степана Петровича, одного з героїв, та гарна винниченківська мова притягнуть увагу читача. Підкреслимо образ волосся — образ спілої української пшениці. (Маруся).

Усі чотири романи великі: від 295 до 365 сторінок машинопису.

Емма АНДІЄВСЬКА

ЛЕТЮЧИ ПАСОВИСЬКА

Стриножений кінь — звідусіль.
Без жодних зусиль: завершення, сам.
Сама осаяна.
Кінь осінній,
Лущить синім.
Кінь з леопардовими вусами,
Смужками мужність.
Вибір — кінь, затонув —
Кінь, помножений на стоніжку,
Пасється під ліжком.
Кінь кольору моркви
Назустріч морокові
Дмухнув у драконоподібну трубу —
День від ночі відбув:
Стіжок з конячого вуха —
Той близько, цей — далеко,
Кінь-лелека, самий поперек,
Усіх пере.
Кінь — весло
Плинного ремесла.
Повінь. Весна.

НАВЕСНІ

Мурашок насипали в промені.
Чистять ставки, променади.
День промивають,
Вгають і мнуть.
Крик у кавунній шапці.
З сонця звисли щимки.
Ходять надворі швиби
Молочними схлипами.
Днину похитує.

Листок, повний тиші, мов хутір,
З хрустом прокрустове хутро.
Світ похитує —
Так розохотили.
На вихорі, як на ослінчику,
Возить весна перекинчиків:
“Усі ми кочовики!”
Крик у кавунній шапці.

ІВАН ФРАНКО ТА ЙОГО ТВОРЧІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Постать велетня української літератури Івана Франка завжди глибоко хвилювала творчу уяву українських образотворчих мистців — малярів, скульпторів і графіків, як за його життя так і після смерті. Мистці створили велику кількість портретів І. Франка, скульптори — низку погрудь і проєктів пам'ятників, а літературна творчість Каменяра була надхненням для багатьох композицій на теми його життя, як теж численних ілюстрацій до різноманітної літературної спадщини письменника.

Зі споминів сучасників, як теж зі зняток, що їх багато збереглося до наших днів із різних періодів життя письменника, духовий і фізичний портрет І. Франка нам добре відомий. Одначе образ його був би далеко неповний, коли б ми не мали високомистецьких портретів Каменяра, що їх наші мистці створили ще за життя письменника.

В іконографію Каменяра найбільший і найповажніший вклад дав видатний маляр — імпресіоніст Іван Труш, що впродовж свого життя створив найменше десять зображень І. Франка. Його авторству належать перші й найвартісніші малярські портрети письменника. Найраніший портрет І. Франка роботи Труша походить із 1897 р., коли поет був ще молодий, 41-річний, у повноті фізичних і духовних сил. На темному тлі, в погрудному зображенні, з буйним волоссям і такими ж вусами, І. Франко звернений обличчям наліво. У ньому пробивається глибока одуховленість, наявний високий творчий злет поета. Портрет виконаний олійною технікою, з виразними прикметами імпресіонізму. Досконалий рисунок, вишуканий колорит, уклад і майстерна техніка виконання — все це свідчить про Труша, як про велику мистецьку індивідуальність, що міг сміливо рівнятися з першорядними західноєвропейськими портретистами того часу.

1898 р. І. Труш знову намалював два портрети І. Франка, з нагоди 25-річного ювілею його літературної творчості. Ці портрети Труш виконав у селі Довгоподі, на Гуцульщині, де письменник перебував на відпочинку. Один із них (що висів на сцені в час ювілею) був переданий до музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, другий зберігався у В. Гнатюка.

Дату виконання четвертого Трушевого портрету І. Франка, на тлі краєвиду, годі докладно усталити; мабуть, він намальований в 900-их роках. Поет майже в поясному зображенні, обличчя майже анфас, із буйним, ще рудавим волоссям і такими ж вусами, постать на три чверті звернена праворуч. Письменник, як звичайно, у виштитій сорочці, зі зложеними руками. В очах і на чолі пробивається глибокий розум і вдумливість.

Наступний олійний портрет І. Франка, у виконанні Труша, походить із 1903 р., коли поетові було 47 років. Зображений погрудно, на ясному тлі, обличчя звернене на три чверті праворуч, буйне, нестрижене рудаве волосся й рудавий, дещо опущений вус. В обличчі вже помітні сліди боротьби й переживання, хоча прямий і сміливий погляд синіх очей та стиснуті уста свідчать про рішучість і незлам-

ність. Одягнений в темносиній піджак і вишиту квітками сорочку. Твір — глибоко психологічний і належить до найкращих серед української портретистики.

Ще один олійний портрет І. Франка на 50-ому році його життя, чи вірніше на 49-ому, бо походить із 1905 р., належить Трушеві. Його дуже широко популяризували перед першою світовою війною — можна було зустрінути майже в кожній сільській хаті в Галичині. Надруковано його в кольорах у першому виданні “Мойсея” (1905). Постать поета — в більш ніж погрудному зображенні, на три чверті звернена ліворуч, обличчя сильно контрастує на темному тлі й до темного — коричневого одягу. Пластична ліпка голови, зокрема чола, що йде впарі з глибоким і розумним поглядом очей і стиснутими устами, як теж підкреслення надзвичайної інтелігенції й глибокої вдумливості, зображують Каменяра на верхів'ях його творчого розквіту. У волоссі, зокрема у вусах, пробивається сивина. Сорочка, як завжди, вишита, теж підкреслює контраст. Портрет витримано в гарячих тонах, за винятком холодного тла.

1908 р. Труш іще раз малював І. Франка, в Криворівні, куди письменник їздив щороку на відпочинок, однак цей портрет не був закінчений через тяжку хворобу. Останній зі збережених портретів Франка, що його теж малював Труш перед першою світовою війною (дати не встановлено), також не був закінчений. Зображено поета по пояс у великому розмірі. Інші портрети письменника роботи мистця, на жаль, зникли безслідно. Отже, бачимо наглядно, що Труш посвятив багато своєї уваги й хисту для зображення Каменяра — свого доброго приятеля, за що українська суспільність йому безмежно вдячна. Високомистецькі портрети І. Франка у виконанні Труша — це велетенський вклад у скарбницю українського мистецтва. Вони стали основою для пізнішого зображення письменника.

Постать Каменяра хвилювала творчу уяву інших видатних українських мистців, зокрема талановитого маляра й графіка Юліана Панькевича, що жив також у дружніх відносинах з І. Франком. Олійний портрет кисти Панькевича, що, на жаль, не зберігся до наших днів, нібито датований 1910 роком. Поета зображено в час творчої праці, при письмовому столі. Про це згадує син Тарас у своїх спогадах: „Батько не хотів позувати, пожалував часу. Художник примістив свій мольберт біля письмового стола батька і так малював його підчас напруженої умової праці, коли очі дивились униз. Вийшов напрочуд гарно”. В основному реалістичний, з імпресіоністичним забарвленням і класичним рисунком, композиційним укладом, кольористичними нюансами, досконалим розв'язанням проблеми світла й тіні, а передусім підкресленням духовості письменника, цей портрет належить до найкращих творів у ділянці іконографії І. Франка. Однак за свідченням дочки, п. Анни Франко-Ключко, портрет виконано 1908 р., ще перед хворобою поета, а не в 1910, коли письменник був уже тяжко хворий. За життя І. Франка цей портрет прикрашував його робочий кабінет, у 30-их роках син Петро забрав його до Харкова, де він продав безслідно підчас другої світової війни. Жодної репродукції з нього не залишилось. Жорстока доля дуже суворо обійшлася й з мистцем Ю. Панькевичем — більшість його

вартісних творів також пропали. Мистець створив ще один портрет письменника в 1910 р., що зберігається й досі, однак він виконаний з пам'яті — зображує Франка ще дуже молодим, із 80-их років, на тлі нафтових веж Борислава.

З передостанніх портретів І. Франка, виконаних за його життя, був твір мистця Фотія Красицького — внука по сестрі Т. Шевченка. Красицький спеціально приїжджав до Львова 1914 р., щоб виконати портрет Каменяра. Зробив його прекрасно, з розмахом, однак в поставі письменника вже помітні виразні сліди важкої хвороби, пригноблення і втоми. На жаль, цей портрет не вдалося мистцеві закінчити, бо Франко вже не міг довше позувати.

Останній портрет І. Франка намальовано перед першою світовою війною, ще за життя поета, наддніпрянцем (прізвища мистця не вдалося встановити), але він зображує поета як дуже хвору людину. Він зберігався в дочки, п. Анни Франко-Ключко, що передала його до музею Осередку Української Культури й Освіти у Вінніпегу. До портретів Франка, що були створені за життя поета, належав ще портрет кисти Осппа Куриласа, однак він не зберігся до наших днів, немає навіть репродукції.

Низьку малярських портретів І. Франка виконали наші мистці вже після смерті письменника, але не всі вони однакової мистецької вартості. Підчас першої московсько-більшевської окупації ЗУЗ, у 1939-1941 роках, два портрети Каменяра знову виконав І. Труш, проте це були варіанти попередніх його творів. Десять біля 1932 р. намалював портрет І. Франка Антін Манастирський, що теж, на жаль, не зберігся до наших днів. Олійний портрет Франка виконав О. Курилас у 1950 р., тобто рік перед своєю смертю. На жаль, старому мистцеві не вдалося схопити не тільки духові, але й зовнішні риси поета, тому цей портрет має малу вартість. Маємо ще низку інших олійних портретів І. Франка, однак мистці виконували їх переважно на основі портретів І. Труша та численних зняток самого письменника.

Поважні здобутки з ділянки іконографії І. Франка маємо і в граверстві й графіці, хоча всі вони виконані вже після смерті письменника. Олена Кульчицька створила 1920 р. ліногравюру "Іван Франко" в погрудному зображенні, що показує поета на 50-ому році його життя. Під портретом дата "28.5.1916", тобто дата його смерті та уривок із вірша:

Бажав для скованих волі,
Бажав для нещасних долі
І рівної правди для всіх...

Довкола — груба, жалібна рамка. Комітет побудови пам'ятника І. Франкові випустив цю ліногравюру як плякат на жовтому тлі до 10-ти річчя смерті поета, 1926 р.; її можна було зустрінути у вікні кожної української хати по наших селах і містах ЗУЗ. В українських часописах у Галичині під польською окупацією часто друкувалися зображення Каменяра, з нагоди його ювілеїв, як теж рисунки ілюстративного характеру. Навіть у гумористичному часописі "Комар" було зображення Франка (мабуть, 1938 р.) пера Е. Козака й напис „Ти, брате, любиш Русь, як хліб і кусень сала...”

Популярність Франка перед першою світовою війною була велетенська, зокрема серед наших селян. Це використала одна жидівська фірма в Галичині й випустила папірці до курення з портретом письменника й написом унизу "Іван Франко", що, очевидно мало великий успіх серед патріотичного громадянства: інтелігенції, селян і робітництва.

І. Франкові присвятили багато творчого зусилля українські мистці під московсько-більшевицькою окупацією, в малярстві, граверстві, скульптурі та в оформленні його творів. Широко виявилися мистці у франківській тематиці до 100-річчя народин письменника — в 1956 р. Найвартісніші твори — це композиційні портрети й картини з життя Івана Франка. Треба вирізнити Ю. Щербатенка, що зобразив письменника за столом при творчій праці, та В. Савина, що намалював Франка на тлі підгірського пейзажу в доколінному зображенні; в допоясному зображенні створив портрет письменника мистець М. Хмелько, на тлі карпатської панорами; М. Козик зобразив Франка на тлі прапору (очевидно, більшевицького) й лаврової гілки в 1946 р. Леопольд Левицький створив картину „Малий Франко в батьківській кузні” (1952), Осип Курилас — картину „І бачив я в думці безмежні поля”, очевидно в дусі комуністичної агітки (1950); І. Скобал — „І. Франко — гімназист сьомого класу” (1954), що навіяний певним ліризмом; Віктор Савин — „Молодий Франко читає свої твори селянам” (1954); Антін Манастирський намалював картину „Франко серед дітей рідного села” (1948), що в ній вірно передав настрій ситуації. Петро Грегорійчук виконав композицію „Іван Франко читає лекцію з політичної економії у Львівській науковій читальні”; В. Соколов — „Іван Франко читає студентам „Що робити?” М. Г. Чернишевського у своєму перекладі” (1951); І. Гуторов — картину „Франко на селянському віче в 1895 році”; К. Курило намалював картину „Іван Франко серед бориславських нафтовиків”; В. Любчик — „Суд над Іваном Франком і його товаришами в 1878 році”, а мистці В. Савин, В. Забашта й С. Борецький створили композиції на тему арештування Франка й відставлення його шупасом (етапом) до рідного села Нагуєвич. І. Холоменюк дав картину „Відмова Франка від сповіді” (1955). На жаль, ці композиції, не зважаючи на більші або менші мистецькі вальори, занадто тенденційні, з підкресленням москвофільства та атеїзму, тому мають вони малу вартість для нашої духовости. Дещо вартісніші картини з життя І. Франка: „Пробна лекція Івана Франка у Львівському університеті” І. Гуторова, „Зустріч Франка з Марком Черемшиною” О. Кульчицької, „Зустріч Франка з Василем Стефаником” Р. Турина. На тему зустрічей Франка з Михайлом Коцюбинським та іншими письменниками працювали М. Добронравов, П. Сахро та В. Якутович. Вартіснішим твором є „І підеш в манрівку століть...” В. Любчика (1960). Мистець зобразив поета на всю постать, на верху Карпат; перед ним стоїть маленька сільська дівчина з вінком квітів у руках. Над портретами письменника й композицій із його життя працювали мистці П. Білецький, М. Бизилев, Л. Артамонов та інші. Багато з цих творів матимуть постійну вартість; інші, через свою тенденційність, відпадуть, наче полова від доброго зерна.

Багато творчої наснаги присвятили І. Франкові українські мистці під московсько-більшевицьким режимом у ділянках граверства й графіки. Один із найраніших і найвартісніших граверських портретів Франка — це твір Михайла Жука, що 1909 р. виконав рисунок олівцем, мабуть у Львові, а вже 1927 р. створив, гравюру технікою літографії. Поет зображений у старшому віці, обличчям звернений майже на три чверті ліворуч, у смугавій шапці й хутрі. Мистець прекрасно передав духовність у виразі очей.

Постать Каменяря здавна хвилювала творчу уяву гравера й графіка Василя Касіяна, що почав працю над портретами письменника ще в 20-их роках. Першою його спробою був портрет Франка, виконаний у таборі полонених австрійських вояків в Італії 1919 р., що про нього не маємо жодного уявлення. Пізніше, десь 1925-1926 років, будучи студентом Празької Академії, мистець створив два портрети письменника: перший технікою дереворізу, в якому зумів передати дуже вірно зовнішні й духовні риси Франка, другий — в офорті, де підкреслив глибокі переживання і втому після важкої хвороби. 1936 р. В. Касіян виконав третій портрет І. Франка — технікою ксилографії, з останніх років його життя, в погрудному зображенні на темному тлі та у вишитій сорочці. Голова й постать майже анфас, в обличчі — виразна втома й фізичне страждання після тяжкої хвороби; однак, не зважаючи на ці риси, мистець зумів прекрасно зобразити духовного титана, незламного й одержимого високими ідеалами. Висока технічна майстерність — оперування штрихами різних вальорів, їхній майстерний уклад та підпорядкування кожного з них своєму призначенню, — все це дає віртуозність світла й тіні. Гармонія контрастів з нюансами, використання відповідного тла, лаконічність у композиції й прекрасне передання настрою свідчить про Касіяна, як безконфукційного майстра гравюри. Цей портрет, значно збагативши іконографію І. Франка, служитиме прекрасним зразком для молодих українських мистців у відтворенні образу письменника.

1946 р. В. Касіян створив ще один граверський портрет Франка, надаючи йому більшого динамізму, патосу й творчого розмаху. Останній портрет письменника, дереворит, виконав Касіян 1956 р. до 100-річчя народин. Поета зображено на верхів'ях творчості й слави, в повній повазі до його репрезентативності.

З нагоди ювілеїв І. Франка — 85-річчя народин та 25-річчя смерті, 1939 р., а пізніше до 100-річчя народин 1956 р., українське граверство й графіка під московсько-більшевицькою окупацією значно збагатилися творами з франківською тематикою. Створені вони різною технікою. Портрети Франка виконали Г. Пустовіт у меццотінто (1939), К. Козловський у ксилографії (1939), Л. Коштелянчук створив композиційний портрет, зобразивши письменника за столом при творчій праці; графічні портрети письменника створили 1941 р. Я. Музика, Я. Глязнер, Б. Маршал та інші.

До 100-річчя народин Івана Франка постали портрети — пастелі І. Бойченка й М. Попенка, дуже добра аквареля Ф. Самусьва, меццотінта П. Куденка, кольорова ліногравюра О. Кнюха, асфальт В. Якутовича, два рисунки Д. Гринця та ряд інших, що, безперечно, мають мистецьку вартість.

Крім портретів письменника, мистці створили в цей період велику кількість граверських і графічних композицій на теми з життя І. Франка. Олена Кульчицька, крім серії акварель („Малий Франко слухає пісні матері“, „Франко записує фольклор у дрогобицькій столярні“, „Франко записує народні пісні у селі Льоліні“ та інші), створила низку ліногравюр: „Франко в батьківській кузні“, „Франко читає дітям „Лиса Микиту“, та „Франко й Коцюбинський серед гуцулів Криворівні“.

Ярослава Музика виконала кілька графічних творів: „Франко з дружиною“, „Франко й Коцюбинський“, „Франко на риболовлі“ та інші; А. Базилевич — „Малий Франко слухає пісні матері“; Д. Добронравов — „І. Франко й М. Лисенко“; Л. Левицький — вартісну ліногравюру „І. Франко серед селян“; виконав акварельні композиції В. Форостецький та інші мистці. Хоча не всі твори рівновартісні з мистецького погляду, все таки це поважний вклад у збагачення мистецької франкїяни.

Багато естампів присвячено життю І. Франка. Створені до 100-річчя народин великого Каменяра, увійшли вони в альбом естампів „Життя й діяльність Івана Франка“. До цього альбому попало понад 60 гравюр, що виконані різною технікою, переважно способом автолітографії. Григорій Бондаренко дав гравюри з дитячих років Франка: „Малий Франко на руках матері слухає народні пісні“, „Франко допомагає столяреві розмальовувати народні скрипії квітами“. Олександр Любимський зобразив молодого Франка з його першою нареченою Ольгою Рощкевич, Ефрем Світличний створив „Зустріч Івана Франка з Михайлом Коцюбинським“, Лев Каплан — „Зустріч І. Франка з І. Трушем“, Григорій Томенко — „Зустріч Франка з М. Лисенком“, Євген Єгоров — „Зустріч Франка з М. Черемшиною“; картини на тему арештування Франка, тюрми й суду створив Євген Жердицький.

Далі йдуть усякі зображення І. Франка: серед лісорубів у Карпатах — Бориса Вакса; на тему зустрічі І. Франка з селянами й студентами — виконання Юрія Сиротенка, який має ще й цікаву картину „Іван Франко серед селян“. Автолітографію „Виступ І. Франка на мітингу“ створив Євген Трегуб; з'явилися ілюстрації автобіографічних творів Франка („Каменярі“ — Олександра Хмельницького, „Вугляр“ — Олександра Довгала, „У кузні“ — Івана Філонова тощо).

Зображення Каменяра мистці часто застосовували в плякатному мистецтві. Про плякат О. Кульчицької вже була мова раніше. У західньому світі застосовують їх рідше, зате поширення мають вони під більшовицьким режимом, де вони стали важливим засобом пропаганди та й агітації. Зберігся один із найраніших плякатів — зображення І. Франка невідомого мистця з 1920 р. Для нього мистець використав відомий портрет І. Труша, вгорі скомпонував великий напис „Іван Франко“, по боках стилізовані квіти, а внизу уривок із „Каменярів“. Зображення Франка часто використовували українські мистці підчас другої світової війни, коли більшовики намагалися прихилити населення України до боротьби з німцями. 1942 р. В. Касіян намалював плякат, на якому зобразив І. Франка в про-

філь, як силуету на тлі московсько-більшевицької армії, додано уривок поезії „Не пора...” 1943 р. з'явився його плакат із портретом І. Франка й Лесі Українки.

Особливо широке застосування плакатів із портретом Франка було в 100-річчя його народин. Найважливіші з них: Ф. Глушук на тему „За поступ, щастя й волю” та Ніни Божко, що намалювала на плакаті майже доколінне зображення — досить динамічну постать письменника на тлі Борислава, вгорі напис „Іван Франко” й дати „1856 - 1956”, а внизу цитата на тему соціалізму. На жаль, згадані плакати не мають вартости, бо в них постать Каменяря використана як засіб агітації за лад окупантів.

У зв'язку з постаттю І. Франка наші мистці створили низку меморіальних пейзажів у різних граверських засобах, що значно доповнюють духовий портрет письменника. Найважливіші з цих творів: „Батьківська хата І. Франка” — офорт О. Кульчицької, „Будинок у Києві, де жив Франко” — ліногравюра І. Селіванова, „Будинок, де жив І. Франко у Львові” — кольоровий офорт В. Мироненка, а зокрема серія меморіальних пейзажів В. Бунова, що їх він виконав у літографіях. З'явилися різних авторів: „Старий Борислав”, „Шлях з Косова до Криворівні”, „Ратуша в Коломиї, в якій перебував під арештом І. Франко”, „Вулиця у Снятині”, місце, де стояла хата батьків Франка, дуб, що під ним часто сидів Франко підчас творчих роздумів, дрогобицька гімназія, бориславські нафтові вежі, види з Карпат, зокрема Криворівні та інші. Деякі з цих літографій мають більш топографічне значення, але багато з них мають високу мистецьку вартість, коли йдеться про розв'язання питання композиції, технічних засобів, створення настрою.

У зв'язку з меморіальним пейзажем на теми з життя І. Франка слід згадати малярські твори Й. Бокшая („Яблуні І. Франка”), М. Козика й В. Сіпера, що намалювали картини з села Нагусвич, як теж А. Манастирського, Р. Сельського, С. Коропчака, О. Ліщинського, П. Сахра та інших, що створили низку пейзажів з Криворівні, де колись поет часто перебував на вакаціях.

Постать І. Франка глибоко хвилювала творчу уяву наших скульпторів, не менш ніж малярів, граверів та графіків — вони створили ряд зображень Каменяря в монументальній і камерній скульптурі.

Перший проєкт пам'ятника І. Франкові виконав скульптор Андрій Коверко у Львові після першої світової війни. В його основу мистець поклав поему „Каменярі”. Композиція — в пірамідальній формі, завершує її каменярь з незвичайно динамічним рухом, а внизу — герої, що впали на шляху, пробиваючи скелю темноти. Прост не був зреалізований.

1926 р., в 10-ти річчя смерті І. Франка, організовано у Львові Комітет для побудови пам'ятника на його могилі, на Личаківському кладовищі. Комітет розписав конкурс, на який відгукнулося багато скульпторів (деякі навіть з Америки), однак, з огляду на чисто архітектонічний характер проєктів, жоден із них не був прийнятий.

1931 р. подав свій проєкт Сергій Литвиненко. На основі опінії Українського Товариства Прихильників Мистецтва, комітет прийняв цей проєкт: почав побудову пам'ятника. На постаменті, С. Литви-

ненко зобразив постать каменяра в динамічному русі, що в найвищому напруженні готується завдати молотом остаточний удар гранітній скелі — символіві темноти. За ним видко постать товариша не долі, що вже впав, знесилений нерівним змаганням. На площі верхньої частини ступінчастого постаменту вміщено напис „Іван Франко, 1856 - 1916”, над ним рівнораменний хрест. Масив скелі й постамент — із ясного граніту, а темні постаті, відлиті в бронзі, створюють контрасти й надають пам’ятникові відповідного враження. Групу відлили, з великими труднощами, таки у Львові, хоч там не було відповідної ливарні. У цій лаконічній композиції С. Литвиненко прекрасно збагнув основну ідею поеми Франка, що вірно характеризує поета. Вираз каменяра вдало відзеркалює ідею поета.

Пам’ятник І. Франкові роботи С. Литвиненка своєю оригінальністю виразно вирізняється серед інших пам’ятників Личаківського кладовища. Його врочисте відкриття відбулося 28 травня 1933 р. У присутності понад двадцяти тисяч народу. Цим небуденним твором автор здобув собі широку славу скульптора-монументаліста.

Пам’ятник стоїть і досі. Більшовики, промовчуючи Литвиненка, як „ворога народу”, приписують авторство цього пам’ятника Михайлові Бринському, який також брав участь у львівському конкурсі, але його проєкт не був прийнятий. До речі, Бринський брав участь у конкурсі на пам’ятник Франкові в Харкові 1932 р. й дістав другу премію. Він же створив на франківську тематику групу „Каменярі”.

Крім пам’ятника Франкові роботи Литвиненка, 1926 р. в Криворівні недалеко Чорного Черемошу, на високій скелі встановлено кам’яну плиту з написом „Іванові Франкові — Гуцульщина”.

Пам’ятник І. Франкові у Києві поставлено аж 1956 р. — в 100-річчя його народин. Це монумент роботи скульпторів А. Білостоцького й О. Супруна. На двоступневому п’єдесталі встановлено гранітний постамент із автографом поета „Іван Франко”, і дати „1856 - 1956”. Погруддя письменника камерного, не монументального характеру. Франко зображений у глибокій задумі, в момент творчого зосередження, обвіяний певним ліризмом. Про це говорить його рух. Риси обличчя письменника, його задумливий вид досить задовільні. Також добра композиція цілості пам’ятника.

1955 — 57 років було влаштовано кілька конкурсів на пам’ятник Франкові у Львові. Взяли участь скульптори зі Львова й Києва: І. Севера, що виконав низку проєктів-варіантів, В. Сколосдра, Д. Кривавич, І. Гончар, А. Білостоцький та О. Супрун. Однак ці проєкти не були прийняті. Аж 1962 р. окупаційним урядом схвалено проєкт, що його колективно виконали В. Борисенко, Д. Кривавич, Е. Мисько, В. Одрехівський та Я. Чайка, при співпраді архітектора А. Шуляра. Пам’ятника відкрито 1964 р.

На постаменті стоїть колосальна, майже дев’ятиметрова фігура І. Франка з червоного граніту, створена досить переконливо. Крім зовнішнього характеру письменника, мистцям удалося підкреслити психологічний аспект і монументальність. З обох боків — колосальні гранітні барельєфи, що символізують „гніт” і „боротьбу”. Пам’ятник оснований на ідеї „Франко й народ” із виразним більшовицьким натосом.

Крім цього, поставлено пам'ятники І. Франкові в рідному селі Нагуєвичах, у Дрогобичі та інших місцевостях.

Українські скульптори створили низку Франкових погрудь і портретів камерного характеру. Першим українським скульптором, що звернувся до цієї теми, був Михайло Паращук. Напередодні першої світової війни він виконав цикл погрудь українських письменників, між ними й бюст І. Франка, що, зберігався в будинку Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

В Українській РСР між двома світовими війнами ряд наших скульпторів працювало над портретами І. Франка. 1929 р. створив бюст письменника скульптор М. Панасюк у цікавій модерній стилізації з певною алегорією. 1931 р. виконав погруддя І. Франка Е. Блох у реалістичній манері, вдало скопивши зовнішні й духові риси Каменяра. Блох зумів у цьому портреті втілити найкращі духові прикмети Франка — волюність, незламність і рішучість, а також надати йому монументального характеру. У чисто реалістичному дусі створив портрет І. Франка Г. Пивоваров 1937 - 1939 років. Після „визволення ЗУЗ його відлито в бронзі й поставлено перед Літературно-меморіальним музеєм І. Франка у Львові. Бюст потрактовано лаконічно, з вірним переданням прикмет поета. 1940 - 1941 рр. над зображенням І. Франка в скульптурі працювали Є. Дзиндра та А. Коверко.

1947 р. виконав погруддя І. Франка скульптор Іван Севера. Цей твір слід уважати за найвартівніший. Досконало скоплено зовнішню подібність, глибоку вдумливість, творчі переживання, безмежну тугу, що характеризують автора „Мойсея”. Твір Севери прямо безкомпромісний з психологічного погляду.

Вартісні твори камерної скульптури, бюсти І. Франка. Це погруддя Д. Кравича (1960), де поета потрактовано з великим пластичним хистом, драматизмом і динамікою, та Е. Миська (1961), що дав твір наскрізь емоційний, обвіяний ніжним ліризмом. Обидва портрети — вагомий вклад у скульптурну іконографію Каменяра.

Слід згадати, що І. Севера ще 1934 р. створив портрет І. Франка, а 1947 - 1949 років виконав фігуру письменника на ввесь зріст, що, на жаль, не збереглася, є лише невиразний зняток.

1956 р. бюст І. Франка виконав скульптор Г. Дідюра, а М. Рябінін створив двофігурну композицію „І. Франко і М. Коцюбинський”. Ювілейну медалью тоді ж виконали О. Олійник та І. Хотіяко. Над бюстами Івана Франка працювали ще й скульптори В. Бородай, М. Ковтун, М. Лисенко, І. Матвієнко, В. Руденко та інші.

Величезна популярність Франка серед селянства збуджувала інтерес народніх різьбарів Бойківщини й Гуцульщини, що виконали безліч зображень Франка в дереві — барельєфи й круглі скульптури-бюсти, які не мають особливої мистецької вартості, виявляють лише безмежний пієтизм до Каменяра.

В ділянці прикладного мистецтва, зокрема в 100-річчя народини Франка, появилася безліч зображень письменника в різних матеріалах і різноманітною різьбарською технікою. З портретом І. Франка виконав Б. Горбалюк у Львові велику фарфорову вазу, С. Кишук — портрет технікою інтарсії, зображення Франка дали різьбари І. Весна

та М. Бумба, М. Тимків і М. Кудлак створили інкрустації на дереві — зображення „Іван Франко — співець боротьби робітничого класу” і „Франко в молоді роки”. У цій же тематиці працював закарпатський різьбар В. Асталощ, Яценко виконав велике панно з франківською тематикою, а вчитель Яворівської художньо-ремісничої школи зробив дві вази з портретами І. Франка. На спеціальну увагу заслуговує багатофігурна композиція „Франко серед селянської молоді”, що її виконали в дереві І. Кушнір та В. Одрехівський.

До 100-річчя народин Франка різьбар І. Позинич виконав досить оригінальну вазу з дуже вдалим портретом письменника і з п'ятьма барельєфами на теми з життя й творчости письменника, косівський майстер О. Грицей — портрет Франка в молодому віці, випалений голкою на дереві, В. Нікуліна з Чернівців виткала килим із портретом письменника, а А. Герасимович — вишивку з його ж портретом.

В Америці створив погруддя І. Франка славний скульптор світової слави Олександр Архипенко, в дуже цікавій, оригінальній стилізації, а С. Литвиненко — бюст письменника до 100-річчя його народин, у якому дуже вдало схопив зовнішні й духовні його прикмети. У Канаді, з нагоди цього ж ювілею, виконав погруддя письменника Є. Голубець, поклавши в основу останній портрет І. Труша.

В наступній книзі альманаху: (друга частина статті)

Олекса ЗАПОРІЗЬКИЙ (1915 - 1968)

У ЗООПАРКУ

(байка)

Неприятелі, спільним лихом биті,

Стають неначебто брати ті.

“Рудий, агов! — гукає Вовк до Лиса. —

Що? Журишся? — “Журюся, Вовче-брате!”

“Іще б! Зубами не вгризеш залізні ґрати —
З журби і голова тут стане лиса.”

“Як пригадаю, — скімлить Лис, — про ті ярки
Та про діброви, та про курники,

То жаль такий ухопить.. ох-ох-ох!”

“І не кажи! — зідхає Вовк. — Оті кошари

З ягнятами — перед очима, як примари.

Вже краще був би я маленьким здох!”

“Оце б, — скривився Лис, — як доля отака,
Повіситися б, так.. немає ж мотузка.”

“І-і!.. — Вовк аж вис. — Випив би отруту,
Щоб не терпіти муку люту!”

“А сниться що — хоч не лягай і спати!.. —
Захлипав Лис. — Лише й розради,
Як із тобою деколи погомониш.”

“Таке й мені, Лисуню-братуку! А ми ж
Колись один для одного... бажали згуби...”

“Еге, Вовцюню, вишкіряли зуби...

Які дуренькі ми були раніш!”

1955

ПОЛІНА ДЖОНСОН

(1861 - 1913)

Життя і творчість індіанської поетки, князівни Поліни Джонсон, дуже небуденні. Народилась вона в канадській "Резервації Шести Націй", близько Бранфорду в Онтаріо, де її батько, з роду Могавків, одружений з англійкою, був ватажком племені. Його титул дорівнював і був спадковим від часу його пращура, легендарного Гаявати. Родинного свого наймення Текагіонваке, що в перекладі значить "подвійне намисто з черепах", позбувся ще прадід ватажка, що прийняв християнську віру. Бувши хрищенником Сера В. Джонсона, тоді британського представника в Канаді, він присвоїв собі його прізвище.

Батько Поліни, палкий індіанський патріот, працював лише для добра свого народу, а його дружина стояла вірно по стороні гноблених. У їхньому палаці Чіфсвуд виховала мати свою дочку в індіанському дусі. Уже змалку Поліна почала писати вірші. Смерть батька, що загинув від катувань "білих" контрабандистів, яким він заборонив поширювати алкоголь у резервації, була для неї незабутнім "мemento" і бойовим поетичним хрещенням. Треба пам'ятати, що теми її поезії походять із того часу, коли Канада була колонією.

В поезіях П. Джонсон, писаних англійською мовою, але в стилі індіанського барокко, головними героями виступають індіанці, горді й хоробрі люди. Трагічне історичне минуле цього народу дуже відповідало барокковому стилеві, якому властиві страхіття боротьби, жорстокості ворогів, смерть героїв на полі слави тощо. У таких поезіях Поліна мусила вийти поза межі т.зв. "чистої краси". Відомо, що естетичний вплив "чистої краси", значною мірою спокійний і лагідний, пригашує бурхливі почуття людей. А їй треба було, навпаки, розбурхати емоції народу, розказати йому, хто він і до чого має прямувати. Крім бойових віршів, поетка писала також ліричні, але не в тоні "в'яну, в'яну, в'яну", як то часто в наші дні пишуть занепадницькі поети. В її глибокім ліризмі завжди перемагали мажорні акорди. Один критик поспробував зневажити поетку, мовляв, її твори на "низькому інтелектуальному рівні", та це був голос волаючого в пустелі. Справедливі критики відразу пізнали, що філософування в поезіях заступала поетка образами-символами, що мають глибокий зміст і спонукають читачів до застанови й аналізу. Символами користувалась у своїх філософських поезіях також Емілія Дікінсон, визначна американська поетка, твори якої перекладали в нас Яр Славутич та О. Зуєвський.

У поемі "Як помирас індіанців" Поліна стоїть на боці вірності своєму народові, рішуче засуджуючи зраду. Коли ватажка Могавків узяли в полон, йому запропонували: служити ворогові або прийняти смерть у вогні. Поемка любила драматичні, приголомшливі сцени. Героя Могавків малює вона непохитним в обличчі смерті. Недарма він носить на голові орлине перо — містичний символ гідної величчя, магічний знак своєї духової потуги:

Стоїть Могавк, суворий у лісах,
З погордою до ворога в очах,
Що взявся долю бранця вирішати,
Його відвагу воя захитати.
На вибір дві можливості страшні:
“Чи ти готов босоніж по вогні
Пройти у край страшливий предків духа,
Ще й співом чарувати наші вуха?
Чи ти з жінками б радше опочив?”
Спахнув орлиний зір, немов у зрив —
Знялась рука, богоподібно глянув:
— Палить вогонь! — струснув наказ галяву.

• • •

Довжезна стежка, біла від жарин,
Чекає в лісі на героя чин,
Так твердо, наче скеля, він ступає,
Бадьоро пісню бойову співає,
Відважно йде по стежці вогняній,
Танцюючи тан лицарський по ній.
Хоч спалює вогонь м'язисте тіло,
Напроти смерті він прямує сміло,
Перо ж орла не злине з голови,
Як довго серця ще удар живий.
Уже повільніше танок виводить гордий,
Але бурхливіше пісень акорди
Шалено, люто ринуть із лісів
У край мисливських, щасливіших днів.
Останній крик. І, вірний расі, радо
Він смерть приймає, та ніколи зраду!

Зміст цієї поеми подібний до змісту сонета Яра Славутича “Придивус”, в якому козак, сідаючи на палю, глузує з ворогів тим, що запалює люльку:

Пустив за вухо смолянистий вус,
Завів хвилясту, наче в'юн, чуприну.
Він сорок літ, б'ючись за Україну,
Ганяв татар від Богу по Міус.
Меткий, смаглявий, як “шайтан-урус”,
Бучним ляхам, верстаючи долину,
Нераз шаблюкою панахав спину,
Аж поки й сам у халепу загруз.
І от на площі, де чужий суддя,
Від бранців не домігшись каяття,
Читає зборищу якусь цидульку,
Він, січовик, дивуючи панків,
Щоб не марніла вдача козаків,
Сіда на палю, запаливши люльку.

(„Трофеї”, стор. 92).

Ясна річ, не хочемо добачувати якогось впливу П. Джонсон на українського поета, що написав свій твір ще 1940 р., в Україні, ма-

буть нічого не знаючи в той час про поему „Як помирає індіанин“.

Аналогічний також вірш „Слово Січового Заповіту“ Володимира, що також милується козацьким бароковим стилем. Цитуємо уривок із його поетичної збірки „Слово золоті діядеми“ (стор. 7-8):

Лютує пекло, лютує,
А над його зловіщою грозою
Лунає
Слово Лицаря Святого,
На паль набитого,
На палі довго живого,
На палі мученого
Слово священне лунає:
— “Хай над живою душею
Задзвонять дзвони!”
Слово без стогонів,
Облите потом останнім,
Кров'ю у землю вросле,
Щоб дужчі віджили повстання, —
Слово останнє і не останнє...

Ця високої напруги героїчна поема Володимира відрізняється від твору П. Джонсон тим, що в ній жертва є не лише перемога над смертю, але й має обновлюючу силу. “Хай над живою душею задзвонять дзвони!” Чому ж тут мусять задзвонити дзвони? Напевно тому, що фізична смерть козака є смертю благовісника, якого безсмертна душа, відділюючись від тіла, ще й насолоджується майбутнім чином, бо ж на Україні будуть відновлюватись нові повстання — аж до повної перемоги! Так ця жертва, наче фенікс, через самоспалювання буде відроджуватись у вищій сфері розвитку людини. Тому вона є перемогою і над життям і над смертю. З неї виросте нова й досконаліша за попередню індивідуальність українця. Про таку жертву (героїчний ідеалізм!) говорив і наш мандрівний філософ Григорій Сковорода у своїй тезі про Нового Чоловіка. Напрошується пояснення, хоч ім'я Володимира загально відоме. У січні 1967 р. у “Канадійському фермері” була рецензія П. Савчука на збірку “Палкі серця”, якої автором є інший поет — Р. Володимир. У ній невідомий рецензент назвав Р. Володимира також Володимиром, і так постала неясність, наче б ці два псевдоніми відносились до однієї особи. Насправді ж поет Володимир живе в Англії, а Р. Володимир у США (див. його поезії в третій книзі „Північного сяйва”).

П. Джонсон була відважною вдачею, любила вона малювати героїчних жінок. Між іншим, індіанські жіночі наймення дуже поетичні й символічні: Канада в перекладі значить “хатів крапанки”, або “сердечний привіт”, Кан-не-ва-бум — “та, що споглядає зорі”, Оджісто — “біла зірка” і т.п. Жіночі персонажі поетки цікують силою й ніжністю. Буває, що свою “мужеськість” жінка черпає з духової сили чоловіка, якому вона є “білою зіркою”, себто снаговитим джерелом чистої, шляхетної, вільної від егоцентризму духової краси. Сама ж сила в дії, якщо немає рівноважника або високої мети, дуже легко може перетворитись у брутальність. Сила й ніжність, або сила й краса, зливаючись у сфері понадособистих прямувань людей, доповнюють себе, про що й натякають перші рядки поеми “Оджісто”:

Оджісто я, ватагова дружина,
З якого ймення кожна п'є людина
Снагу, хоробрість, міць палку до чину.
Його я "біла зірка", а для неї
Він — острів, струм, душа в небес киреї!

Незабутнє враження робить поема „Поклик індіанської жінки”. Подія відбувається 1812 р. під час канадсько-американської війни, коли в армії Канади мусили служити також індіанці. На прощання дружина подає чоловікові гострий ніж, щоб виборів волю своєму народові:

Червоношкірий милий, прощай,
Нас, може, завтра не звітає гай,
Не знає, що стріне ваш затін малий,
Чи з білих рук там вийде він живий.
Ось ніж, який у піхві мав спочить, —
Не зубра рев зове його в цю мить,
Не шкуру він здерє з тваринних тіл,
Ліси ж — пусті, хоробрих треба діл.
Ніж прагне крові лютих ворогів,
Іди й борись, хоч ризикує зрив.
Хоч я слабка — вагань нема в мені,
Вперед! І славу здобувай в борні!
Не гни до білих рук жадібних стан,
Бо зроду й правно край цей — індіан..

Варто згадати, що цю змістовну поему сама Поліна майстерно читала 1892 р. на своєму авторському вечорі в Торонті. Після закінчення поетки відчула напружену тишу в залі; здавалося, присутні вагалися, по чиему боці стати. Але тиша тривала лише пару хвилин, бо гучні оплески таки дали їй признання. Канадські літературні критики тоді сказали, що така раптова зміна настрою серед публіки є унікальним випадком на літературних вечорах. Цей виступ був початком великого успіху авторки та її літературних вечорів не лише в Канаді, а також в Америці та Англії.

Білій расі Поліна не побоялася сказати правду в вічі. У поемі “Тваринний злодій” за крадіжку корови забили індіанця “білі”. Жінка забитого промовила рішуче слово до убійників: „Ви звете його злодієм, але хто спонукав його до крадіжки, хто ж перший пограбував нас? Погляньте на висухнені голодом індіанські обличчя! Одначе ви, вчинивши нам зло, ще й прикриваєте його змістом вашої Книги. Її наукою хочете рятувати наші душі від гріхів”:

Як за майно ви сплатили, за край заплатили наш?
Книгою духа спасали — з гріхів, що приніс нарід ваш!
З вірою вашою гетьте, її ж не сприймає наш ум:
Тіло ж індію обдерши — їм живите духа на глум?!
З вірою вашою гетьте, але, як можливо, знайдіть
Злодія, що навернули — в часі нужди й лихоліть.
Кажете — ваша тварина, безплатно не слід споживать?
Нам спершу ваш борг віддайте, щоб наш ми змогли вам віддати!

Ви поверніть нам вітчизну, віддайте нам площі лісів,
Шкури їх, землю віддайте, що наші були від віків,
Віру ж нову принесіть нам, як звернете мир, добробут;
Голод судить, коли здібні; штовхнув на крадіжку він тут!

Зміст цієї поеми коментарів не потребує. Перекликається він із віршем “Злодій” Василя Симоненка, де суть також не в крадіжці, а в причині, що довела до неї:

Де ж вони ті — відгодовані, сірі,
Недорікуваті демагоги і брехуни,
Що в'язи скрутили дядьковій вірі,
Пробираючись в крісла й чини?
Їх би за ґрати, їх би до суду,
Їх би до карцеру за розбій!
Доказів мало? Доказом будуть
Лантухи вкрадених вір і надій.

Герої П. Джонсон надзвичайно рельєфні, опукло-чіткі. Ритміка її поезій дуже музична, легка; у ній чується відгомін широких мелодій її пращура Гаявати. Однак поетка носила в собі власний світ, зроджений творчою уявою, що була зумовлена снагою проєкції на оточення. Вона бажала витиснути на добі печать свого духа. У своїх поезіях досягла власного стилю, що уважається короною творчості, бо стиль є щось більше за талант, стиль є подихом вічності. Поезій Джонсон не можна змішати з творами інших поетів Канади. Її ж легендарні індіанські герої, образи-символи, надзвичайно тривалі в народній пам'яті, бо легенда легко пов'язується з ідеєю. У світовій літературі національні образи-символи легендарного походження мають невмирущу вартість — це сталося з французькою Жанною Д'Арк.

Дехто в наші дні каже, що українцям потрібні твори із всесвітніми ідеями, начебто національна ідея не може вивести нас на міжнародний форум. Така спекулятивна теорія не витримує проби часу. Власне національна ідея боротьби за свободу є загальнолюдською ідеєю, що ототожнюється з означенням Правди і Краси. Національна ідея ніколи не витискає, вона завжди каталізує проблеми загальнолюдських ідей. Такі поезії, як у П. Джонсон та її подібних поетів інших народів, поезії з образами найширшого інтегрального звучання, промовляють не лише до рідного народу, але в майбутньому на весь голос промовлятимуть до всіх народів світу і, як перлини, увійдуть до скарбниці вічності.

Найцінніші поезії П. Джонсон зібрано в її останній книжці “Кремінь і перо” (1912), а з прозових творів найкращими вважаються “Ванкуверські легенди”. Інші її книжки: “Вілий Вампум” (1895) і “Народжена в Канаді” (1903).

Поемка померла на 52 році життя від хвороби рака в місті Ванкувері, тіло її спалено, а попіл поховано біля каменя Сиваш у Стенлі Парку. Індіани гордяться нею, своєю Жанною Д'Арк, а канадський сеньйор-поет Вільсон МекДональд, що дуже добре пам'ятає Поліну Джонсон, присвятив їй оду, два рядки з якої синтезують її зміст:

Княжна, поетка, жінка — три в одній,
Прекрасна в кожній мірі трьох у всіх!

С О Н Е Т И

8

Ти — музика, але чому так сумно
 Ти музики стрічаєш кожен звук?
 Чому сумне ти любиш так безумно
 И знаходиш радість серед вічних мук?
 Коли акорди тихих звуків ніжно
 До вух твоїх летять в одній сім'ї,
 Вони лише нагадують безгрішно
 Про самоти похмурі дні твої.
 Послухай, як дзвенять прекрасно струни
 В співзвуччі дружнім, коли хтось торкне, —
 Співає мов дитя з батьками юне,
 І всі співають любо, мов одне.
 Той спів, що злився в музику єдину,
 Говорить: самота веде тебе до згину.

11

Зів'янеш швидко так же, як і зріс,
 І знов зростеш в залишенім створінні,
 І свіжу кров, яку йому приніс,
 Назвеш своєю в тихому старінні.
 У цьому зміст і мудрости, й краси,
 Немає тут ні смерти, ні страхіття.
 Коли б не це — спинились би часи
 І світ би вимер в шосте десятиліття.
 Хай гинуть всі безликі, мов імла,
 Кого природа не дала для плоду.
 Поглянь, кому дари вона дала, —
 Ти мусиш дар свій повернути — вроду.
 Ти — знак природи, ти — печать її,
 Лишити мусиш віддруки свої.

Переклав В. ОНУФРІЄНКО

Джон ДОНН (1572 - 1631)

* * *

Гамуй погорду, Смерте нездолання,
 Страшна й могутня — так тебе зовуть.
 Ти ще мою не вкоротила путь,
 То й не вмирай, небого безталанна.
 Спокійні сни, твоїй подобі манна,
 Багато втіх, з тобою більш, дають.
 Для тебе, склавши кості й душ можуть,
 Найліпші люди гомонять: "Осанна!"
 Рабине доль, відчайців, королів,
 Живи в отруті, в любощах боїв.
 Нас гоїний опій більше присипляє,
 Ніж твій удар, погордлива без меж.
 Минь мій сон, прокинуся в розмаї —
 Тоді сама ти, Смерте, вмиєш помреш.

Переклав Яр СЛАВУТИЧ

ЖАЛБНІ ТАНЦІ, I

Палючі ватри жнив усі над краєм
Погасли, але ми в журбі за ними.
При зустрічі ми берегом блукаєм
Ріки старої з болями новими.

Ти нині вперше цю заводиш мову,
І я також сказати вже не в силі,
Чому похмурий світ в добу зимову,
Чому нам весен процвітання милі.

На скроні кучер зозла розплела ти,
Свого спокою зрадивши причини...
В скорботі я: мені тих сліз не мати,
Що я зазнав без Лілії-дитини?

ЖАЛБНІ ТАНЦІ, ХП

Я знаю: ти в мій зайдеш дім,
Як той, хто до страждання звик,
Кого на бенкеті гучнім
Не тішать гарфи й п'яний крик.
Розмови тут не томлять слух,
Лиш осінь клониться у двір.
Тут знайде силу й слабодух
І безнадійний — ласку вір.

При вході буде потиск рук,
А в час урочистих розстань —
Цілунок, без плачів, без мук,
І вірш на спомин: щира дань.

ВІДПЛОДНИК

Як бузина гойдала білі стіни
І перші вина квітом налились,
Мій сян прибув з казкової країни
Спочити біля мене, як колись.
Він розповів про всі зневаги й болі,
Що в мандрах зазнавав на чужині,
А я б хотів, щоб кращої він долі
Не прагнув, як утіха при мені.
Та небо все змінило наостанку,
Відплата дорога зустріла крах...
Він геть пішов прославленого ранку,
Я бачу тільки щит його в полях.

ЗВЕРТАННЯ ДО ЖИВИХ

Ти знаєш царство снів і ти збагнеш:
Тебе я денним ділом не зневолю,
Ти глуздом дня мою не спинеш волю. —
Хай вітер снів тяжкий зав'ється перш.

У кожній речі зміна — їх печать,
Щоб ми достотну форму в ній пізнали,
Щоб ми її ім'ям належним звали,
Хоч тільки в тебе з уст слова звучать.

ПАЛОМНИЦТВА, XVI

Ви з мертвими заснули, давні лиця,
Щоб вас будити, голос мій ослаб:
Я там чужий, де справжній світ іскриться,
І радує мене пропащий скарб.
Хмільний увесь від запахів навали,
Я звидів, як в долині голубій
Рожеві й білі чаплі утікали
До озера — на сляний супокій.
Вона ступала там, неначе в танку,
Здійнявши вміло пальцем догори
Шовкові шнурівки свого серпанку,
Який нічної виткала пори.
Що за принаду зрів я в тім покрові!
Подружжям нас водив мій рій думок,
Аж доки повз ліян квітки медові
До озера вона звернула крок.

Переклади Ол. ЗУЄВСЬКОГО

Г. АРМАНІ

С О Н Е Т

Мабуть, через турботи і страждання,
Де тільки лихо з лиха постає,
Не помічаю, що життя моє
Знекровлене, без світла і кохання.
Проходжу повз дива і зельні крини
І тлінні рештки, що колись любив.
Є дні, які я в щастя захопив,
Та тінь моя у їх пустелі гине.
Іду від часу з квіткою сліпою
Ув інший час, лишивши за собою
Алькови щастя, тьмою повні вщерть.
Того вогню нікому не згасити,
Що роздимає вбогий, щоб просити
У Бога долі кращої, ніж смерть.

Переклав з еспанської І. КАЧУРОВСЬКИЙ

Едвін Арлінгтон РОБІНСОН (1869-1939)

П А Г О Р Б И

Безбарвні пагорби в смерканні,	Тепер без сонця легіонів,
Де захід сонця, як сурмач,	Що били шквалом з вишини,
Поляглим воїнам останній	Ви в'янете, як серед дзвонів
Сурмив на спочин скорбний плач,	Зів'яв останній день війни.

Переклав Яр СЛАВУТИЧ

ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ КРИТИК

(До 60-річчя з дня народження)*

Існує психологічний принцип, що ніколи не можна повністю розкрити особливості людського характеру, хоч і з якою ретельністю ми його досліджували б. Мені здається, що це стосується особливо таких людей, як Юрій Володимирович Шевельов. Тут я не маю на увазі якусь глибоко заховану в них психічну складність, а радше ту чуттєву й інтелектуальну наснагу, з якою вони невтомно досліджують таємниці життя. Про таких людей можна хіба сказати, що ми знаємо дещо про них, але не знаємо їх. Я також знаю дуже мало про Юрія Володимировича, але як колишній його студент і шанувальник його наукових досягнень, я захоплений величчю його праці та здивований невичерпним запасом його енергії.

Юрій Володимирович — не тільки видатний мовознавець, але й інтелектуаліст, що може авторитетно висловлювати свою думку в багатьох інших ділянках. Одна з них — літературна творчість. Юрій Володимирович заперечує це. Але він не становить винятку із загального правила, що людина не завжди може об'єктивно судити про себе. Нам вільно скласти свою власну думку про нього. Отож, на мою думку, Юрій Володимирович — також видатний літературний критик.

1964 р. видавництво „Пролог” у Нью-Йорку випустило збірку критичних есеїв, рецензій і статей Юрія Володимировича під загадковим, дещо метафоричним заголовком „Не для дітей”. Ця збірка відкривається автобіографічним нарисом „Юрій Шерех — 1941-1956 (Матеріали до біографії).” Нарис написано з такої безпристрасної перспективи, що я спокुшений визнати за самоспостереженням певну методологічну вартість.

1956 р. Юрій Володимирович покинув літературознавство задля лінгвістики або, як дехто думав, скінчив своє подвійне життя літературного критика і мовознавця, поклав край професійному роздвоєнню і присвятив себе повністю мовознавству. Але дозвольте звернути увагу на факт, що від початку тридцятих років до 1968 р. наш ювіляр опублікував 349 праць (не рахуючи, до речі, журналістичних статей і перекладів), — праць, із яких, за моїм підрахунком, 97 присвячені питанням літератури.

Якість і кількість критичних писань Юрія Володимировича наводять мене на думку, що „смерть” Юрія Шереха була і передчасна і невинуватна. Я здаю собі справу, що сучасне мовознавство — дуже вимоглива дисципліна, яка не допускає подвійного громадянства. Але тяжко помиритися з фактом, що такий чутливий літературний критик, як Юрій Шерех, мусів зірвати стосунки з літературою і навіть відкинути своє творче минуле, яке, мовляв, має тільки історичне значення в літературознавстві. Наш ювіляр має своє власне виправдання на цей раптовий відхід від літературної критики. Я не знаю, що його рішення покинути критику і віддатися повністю мовознавчим досліддам зумовлене невблаганною спеціалізацією нашої до-

* Промова на відзначенні ювіляра 29 грудня 1968 р. в Нью-Йорку.

би. Філологія добрих старих часів стала старомодна в добу кібернетизованої науки.

Літературна критика, на відміну від літературознавства, вимагає особливого складу інтелекту і рідкісного вміння, я б сказав, інтуїтивного вміння схопити ті первні мистецького твору, що часто не піддаються раціональній аналізі. Літературний критик є, або мусів би бути, не менш творчим, ніж добрий мистець, і набагато більш творчим, ніж мистець нижчого розряду. Він мусить мати широке знання літературних фактів та літературної естетики.

З усією щирістю я мушу визнати, що літературна критика Юрія Володимировича була твердо основана на цих передумовах. Його твори свідчать про глибокий і проникливий розум, про надзвичайну чутливість і про досить чітко визначену умовлядну основу. Як критик, він цікавився сучасними явищами. Навіть його праці про Степана Яворського, Теофана Прокоповича, Шевченка та Коцюбинського задумані, як сказав би Т. С. Еліот, з „позиції сучасності“, тобто з точки зору їхнього сучасного значення.

Якби ми прочитали статті Юрія Володимировича в хронологічному порядку, скажімо, від 1945 до 1956 р., ми не могли б переочити в них чимраз більшу кількість посилань на західноєвропейську літературу і критику. Статті, написані в найбільш творчі роки Шереха, вже опираються на солідний науковий апарат. За цей час Шерех не тільки освоївся наскрізь із естетичними складностями французької, німецької та англійської критики, але й органічно об'єднав їх з своєю власною концепцією мистецтва. Таким чином він став першим українським літературним критиком, що розглядав літературне мистецтво з більш універсальної перспективи.

Проте це не означає, що література стала для нього ненаціональним явищем, що існує поза національними границями. Навпаки, чим більше він підходив до неї з позицій загальних принципів критики, тим більше він переконувався, що література, в тому числі українська, глибоко закорінена в національній традиції даного народу. Згодом цей погляд Юрія Шереха став відомим як теорія „національно-органічних стилів.“

Після „смерті Юрія Шереха“ Юрій Володимирович дедалі більш критично ставився до цієї теорії, аж нарешті відкинув її за те, що вона невірна у відношенні до класицизму, барокко та інших нібито ненаціональних напрямків у мистецтві, а особливо — у відношенні до модерної української поезії і на Україні, і на еміграції.

Знову ж я не знаю, як пояснити це заперечення, бо я особисто думаю, що неможливо виключити національні особливості з словесного мистецтва, хоч яке ненаціональне воно б здавалося стилем чи формою. Але, очевидно, Шерех потребував формального виправдання, щоб відійти від літературної критики.

Дуже мене дивує, що Шерех як літературний критик ніколи не використав повністю Шевельова-мовознавця. У своїх аналізах Шерех цікавився участю автора в його літературній схемі, у структурних особливостях цієї схеми, у стилістичних особливостях цієї схеми, але рідко в лінгвістичній вівісекції цієї схеми. Шерех був відносно вільний від Шевельова. Підбиймо підсумки під його вклад в українське і тим самим у слов'янське літературознавство. Критичні

праці Шереха про українську літературу двадцятих років (поезія Зерова, Драй-Хмари, Филиповича, драми Куліша, новелі Хвильового, Підмогильного та інших), його праці про українських еміграційних письменників (Клен, Барка, Осьмачка, Багрянний, Кравців, Лятушинська та інші) — не втратять своєї вартості для глибшого розуміння сьогочасної української літератури. Дослідники й історики модерної тоталітарної системи ще довгими роками цінитимуть його проникливу діагнозу радянської літературної атмосфери та її впливу на творця мистецьких вартостей. Його надзвичайно витончена формуляція про специфічні та загальні літературні теми в історії української літератури і критики вважатиметься як останній, вирішальний удар проти політично тенденційної оцінки мистецтва. Критичні праці Шереха забезпечують Шевельову постійне місце в історії українського письменства.

В моїх підсумках Шерехової літературної критики я ніяк не можу поминути її світлого гуманізму. Ця критика наскрізь пройнята авторовим теплом і турботою за тих, що підлягають політичним, моральним, соціальним і психологічним тискам та обмеженням. Своїм внутрішнім значенням ця критика належить до категорії письменства, що допомагає людині знести і кінець-кінцем поліпшити свою тяжку долю. За все це Юрій Володимирович Шевельов заслуговує на нашу щирю подяку.

Зоя КОГУТ

СУМНІВИ

Літературним гурткам, повсюди сущим.

Обличчя, руки, зачіски, уста,
Взір різних зморщок, різний блиск очей...
Скажіть, що в'яже жменьку цих людей?
Мистецтво? Ціль? Чи, може, самота?
Інтелігенція! Письменники! Мистці!
Борці за правду й рівень власних мрій!
Ну, а які ми з вами є борці?
Де наша ціль? І рівень в нас який?
Куди ми прагнем? До яких висот?
Який ми скарб залишим по собі?
Чи ще один пописаний бльокнот,
І ще одну нещирість у хвальбі?
И кількох самозакоханих творців
Нечитаних, бездарних писанин?
В чім наша ціль? В нанизуванні слів,
Для виповнення знуджених хвилин?
Чи в похвалах? Щоб ще одна душа
Знайшла в собі Шекспіра чи Колет?
Гадаючи, — для прози чи вірша
Є досить — дещо знати алфавет?
Чи в спадщині для будучих століть
Під гаслом: "Твори, люди і мета!"
Вірші та проза... Очі та уста...
І сумніви: що в'яже нас, скажіть?
Мистецтво? Ціль? Чи просто — самота?

БОРЩ ТА ГОПАК

Ви помиляєтесь, шановний! Ну ж, їй Богу!
Вам рідний край — лише сполука слів,
Яка нагадує гопак і "Б'ють пороги",
Та смак борщу, та пахощі грибів...
Та ще хіба обов'язок моральний
(Як результат моральних всіх наук),
Та чи цікавить вас, хоч мінімально,
Що край ваш робить? Чи взяли до рук
Ви книжку брата вашого по крові?
Чи прочитали хоч один рядок?
Життя там далі йде — в надхненні, в слові!
А ви? Ні! Вам далеко до любови,
Любов — не сон, не розділ, а зв'язок!

ЛЮДИНА

Сиджу й дивлюсь: там небо, тут земля,
А всередині — люди, ліс і спека...
Дрімують гори, висохли поля,
Чийсь пес захрипло гавкає здалека.
І раптом щось породжує думки
Цілком філософічного покрою:
Щоб я вродивсь, щоб я ступив ногою
На землю цю стару — творилися віки!
Доба перебігала за добою,
Хтось винаходив люстра, сірники...
Великий Ганнібал вродивсь — і де він нині?
Великий Цезар жив — і знов не жив!
Щоб я стояв тепер посередині,
Між небом і землею — сто чортів
Спекли у кожному грішнику пречесні!
Деся Галілей вмирав при каганці,
Лукреція Борджія округлости чудесні
Купала в найсвятішій молоці!...
Сп'янілий Бонапарт за блиск корони
Братерство й Джозефіну проміняв...
Деся потайма збиралися масони,
Сміявся чомусь франківський Борислав.
Щоб я вродився — згинула Помпея!
Щоб я прозрів — осліп старий Гомер!
Жидівський рід діждався таки Мойсея
І навіть він, втомившись, помер.
Для мене рай покинув пращур ситий
(Можливо, радий зміною занять),
Щоб я вродивсь — прийшлося мільярдам жити
Й мільярди, мабуть, мусили вмирати...
Щоб я вродився... Я! Мала клітина,
На мною створенім п'ятивимірнім тлі.
Без мене — смертної, безсилої людини —
Світ би не мав ні втіх, ні домовини,
Ні щастя, ні минушини, ні зміни,
І не було б — ні неба, ні землі...

ВОЛОДИМИР КУПЧЕНКО

В. Купченко в молодості.

10 червня 1966 р. помер в Едмонтоні визначний учитель, журналіст, поет і громадський діяч Володимир Купченко, людина великих здібностей і виняткової працьовитості.

Народився В. Купченко 1897 р. на буковинській землі, яку він гаряче любив усе життя. Учився в гімназії в Чернівцях. Був одним із засновників і співредактором журналу "Промінь". Він хотів, щоб ясне проміння осяяло всю Буковину, що була тоді в лабетах румунської займ а н щ и н и . 1920 р. прибуває В. Купченко до Канади. Довгий час учителює, багато читає і сам учиться: зовсім недавно, на старість, він здобуває науковий ступінь доктора філософії в УВУ в Мюнхені.

В. Купченко залишився в пам'яті багатьох українців Канади як організатор сходин і доповідей, як блискучий промовець, справжній майстер сценічного слова, що нерідко викликав сльози в численних слухачів. Пригадується його розповідь у зв'язку з відкриттям пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпезі:

"10 березня 1961 р. був одним із найкращих днів, що я пережив за сорок років у Канаді. Переді мною стояв образ 1914 р., коли в Чернівцях святкували 100-річчя безсмертного Кобзаря. Який то був великий день! Який величавий вечір! Портрети Шевченка були наліплені на кожній шибі кожного вікна української хати. На кожному підвіконні цілу ніч горіли свічки. Питали чужинці: "Якого гетьмана, короля чи царя вшановують?" А українці відповідали: "Кобзаря України, великого Пророка, якого слово і слава сильніші за всіх царів!" Того вечора у найбільшій залі буковинської столиці відбувався концерт. Що за концерт! Уся еліта української Буковини. Святкові строї, величні хори, академічна молодь. Яскраві світла... Моє серце розривалося зі зворушення".

Так умів промовляти В. Купченко, якого часто хвалив славний І. Боберський. А в своїх творах, написаних у стилі народної пісні, він виливав любов до України — як соловейко. У вірші "Прилетіла ластівочки" пригадує він, як ластівка наворожила йому далеку дорогу:

Я сміявся з тебе, пташко,
А із мене доля
Насміялась тяжко-важко,
Вигнала за море.

І тепер я не сміюся,
Сивію в чужині;
Тільки часто я молюся
Сльозами рясними.

У вірші, присвяченому пам'яті Олександра Кошиця, В. Купченко писав у стилі славного Гомера:

Батьку, Прийми ці слова, ці пелюстки троянди з-над Прута,
Що в чужину заморську загнали вітри з Буковини;
Пісня — це слава твоя, яка завжди цвістиме, як рута.
Може колись попри тебе й мене хтось спімне в Україні.

Добре було б зібрати віршові твори В. Купченка й видати їх окремою збіркою. Кілька поезій написав він англійською мовою — були надруковані в едмонтонському часописі „Джорнал”.

Оцінюючи заслуги дорогої людини, вдова Анна Купченко, його сини, дочки та внуки вирішили створити пам'яткову стипендію українознавства в середній школі містечка Ламонт, Альберта, де В. Купченко багато років учителював. Стипендія в сумі 300 дол. призначається щороку найкращому учневі або учениці за знання української мови.

Пам'яті В. Купченка присвятили свої вірші адвокат Корнило Магера та М. Горішний. Закінчуємо цю статтю уривком із вірша К. Магери „Масстат”:

Доле люта, химерна,
Нас тобі не подолати!
Хоча вдача в нас покірна —
Гамалії ж ми хлоп'ята!..

За Україну душею
Володимир страждав.
Вона гарна. Без Неї
Він спокою не мав!

Володимир КУПЧЕНКО

* * *

Гей, Полтаво, наша славо,
Що гримиш до неба!
Йде до бою лава в лаву —
Їх веде Мазепа.
Наступають Левенгавпти,
Реншільд, Лагенкрони
На Петрові равти в крові —
Аж Полтава стогне.
Разом з шведом Ломиковський,
Гордий Гордієнко,
Герцик, Орлик і Мирович,
І Дмитро Горленко.

То грізні орли безсмертя —
Слава України,
Що готові сто раз вмерти
За святі руїни.
Гей, ти, прাপроє священний,
Не хились додолу,
Хоч король Карло ранений,
А гетьман наш кволий, —
Та Полтава далі в славі!
Бій наш нескінченний!
В нас нові зростають лави —
На Петрів скажених!

Микола ГОРІШНИЙ

ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА КУПЧЕНКА

Із рідної України
Вітер повіває
На могилу, де Купченка
Тіло спочиває.
Повіває і співає
Тихенько і мило,
Що найбільше Його серце
В Канаді любило.
Ой любило і кохало
Все, що своє й рідне,
І боролось, як знало,
За життя свободне.

Прагло волі для народу
Ночами і днями
І на папір виливало
Щирими словами.
Живі слова, живі думи
Лишилися нині,
В котрих любов присвячена
Рідній Україні.
З далекої України
Вітер повіває
Нехай з Богом у спокої
Поет спочиває.

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ В КАНАДІ

Іван ЗБУРА

КАНАДІЙСЬКІ ЕМІГРАНТИ

(Уривки)

Пречистая Діво-Мати,
Не дай нам погибати,
Бідним русинам!
Через море переплисти,
А ту в Канаді осісти
Допоможи нам!

Там нещасний чоловік,
Гіркий, як хрін, его вік,
А нам милий тут
Бівер Крік.

Бівер Крік, 30 грудня 1898. („Свобода”, 2 лютого 1899 р.)

М. ГОВДА

РУСЬКОМУ НАРОДУ

Пишуть із краю, що мучать нас люто,
Що і дихнути несила,
Із усіх боків так нам вже круто,
Що і страва нам вже не мила.
В села з'їжджають секвестратори
І тягнуть кожухи з хати,
Слідять жандарми кожної пори,
Чи де про збір не чувати.
А прийдуть тії славні вибори,
Ясніють на місці гвери,
Хрунів, як бидло поять з обори —
Нам друк виборчі папери!
Ой, горе! горе! слези проліті
Ніхто вас з лиць не осушить,
Мов ви для ока людського скриті,
Мов плач і нікого не взрушить.
Но ні! бо цвітом вже процвітають
Нижнім борці молодії,
І на ножі за рудою шукають —
Не трать, народе, надії!
Будеш нещасний ще панувати
По всій землі України,
Перейдеш з підлих хат у палати,
Лиш не віддайся ти лінії!

Edmonton, Canada. („Свобода”, 31 серпня 1899)

Оуфрій ІВАХ (1900 - 1964)

СЕРЕД ВІЧНОГО ПРОСТОРУ

Серед вічного простору
Мчуся кулею з фарвору
У незнаю даль.
Ефір кулю все лоскоче
Та боки шліфує, точе —
Твердну на кришталь.
Та зовсім я не зітруся,

А лише переменяюся
В алмаз-камінець, —
Бо лиш вічна переміна,
Все на краще й краще зміна —
Ціль життя й кінець.

1921.

Василь КУДРИК

ВЕСНА

Глянь! Весна на дворі!
Ллється чар по землі,
Ллється думка твоя,
По просторі гуля.
Тихо серце тремтить,
Тихше гадка летить,
На мрійних крилах сна
Весь простір обійма.
Ніжно в серця пита:
Звідки чари життя?
Звідки світ, звідки май
Звідки тихий сей рай?

Чия пісня дзвенить?
Чий се голос бринить?
Звідки зелень, квітки?
Звідки пташки-дітки?
Як травиця зійшла?
Звідки радість прийшла?
Де границя, де край?
Де кінчиться сей рай?
Серце каже в отвiт:
Сей блаженний привiт,
Се блаженне чуття —
То сам Бог, то життя!

(Із книжки "Весна", Вінніпег, 1911)

Іван ДАНИЛЬЧУК (1901 - 1942)

БЛУКАННЯМ УМУЧЕНІ ХМАРИ

Блуканням умучені хмари
Коло західнього зійшлися престолу:
Вогні святі горять, сяють,
Забувається щоденне страждання,
І утихас цілоденний вітер.
Домів ідуть зів'ялі ноги,
І серця, заперті в цілоденній праці,
Любови розпалюють жар.
О ви, всетихі вечірні години,
Навчіть відчутти вдоволення спокій,
Щоби так спокійні були наші серця,
Як ті хмаринки на західньому крузі;
Щоби по щоденнім закінченню праці
Ми могли відчутти спокою хвилини,
Щоб ми, що по долах тернові несемо
Вінки обов'язку,
Все снили сні безсмертних днів.

Канора, 1922.

(Із збірки „Світає день”, Вінніпег, 1929)

Дарія МОГИЛЯНКА

МОЯ ЗЕМЛЕ КОХАНА

Співакові Д. Гнатюкові

У жмені я тримаю грудочку коханої, рідненької землі,
У Бога я благаю, щоб на ній розквітло все великим щастям навесні,
Щоб наш край, неначе рай-садочок, процвітав,
Щоб у світі з вільними державами стояв.
Народе мій! Віддай Україні і труд свій, і красу!
Для неї я також малий даруночок несу!

МИКОЛА ГОРІШНИЙ — НАРОДНИЙ ПОЕТ

Микола Горішний народився 1915 р. в місті Нью-Йорку. Дитячі та юнацькі роки провів в Україні, в селі Данильчі, що біля Рогатину. Якийсь час його батьки жили там після першої світової війни. Народну школу закінчив у с. Данильчі, а потім ходив до гімназії в Рогатині.

Християнське й патріотичне середовище, рідна школа та висока національна свідомість села дуже скоро розбудили в душі М. Горішного поетичні почування й любов до всього, що гарне й творче. На дванадцятому році юнак почав писати маленькі віршики й посылати їх до дитячих журналів „Світ дитини” і „Дзвіночок”, що радо друкували молоденького поета, заохочуючи далі писати. Пізніше він посилав свої вірші, надихані національно-патріотичною тематикою, до самостійницьких часописів у Львові — „Нового часу”, „Громадського голосу” та інш.

До Америки приїхав М. Горішний юнаком. Продовжує писати патріотичні вірші, у яких почуття бере верх на формою. Одним словом, став народним поетом. За весь час віршувальної творчості М. Горішний створив понад три з половиною тисячі віршів, дописів і коротких оповідань. Дотепер він своїм власним коштом видав три збірки. Багато віршів розкидано по різних часописах і журналах. Бажаємо народному поетові нових успіхів!

УКРАЇНЦІ НА НАУКОВИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ КАНАДИ

1969 р. конференції наукових товариств Канади відбулися в Йоркському університеті в Торонті. Як і попередніх років, українські науковці взяли діяльну участь майже у всіх конференціях.

У програмі Канадського Інституту Назвознавства мали свої доповіді Я. Рудницький („Назви Скелястих Гір у Канаді”) та В. Чапленко („Назви Києва”). На конференції Канадського Лінгвістичного Товариства прочитали доповіді Яр Славутич („Радянська мовна політика”) та Я. Рудницький („Залишки сатему в слов'янських мовах”). На конференції Товариства Канадських Славістів мали доповіді В. Верига („Радянське радіо як засіб русифікації”), І. Тарнавецька („Кириличні стародруки в Канаді”), О. Герус („Державна дума в Росії, 1906-1917”), І. Коляска („Культура в Радянській Україні”), В. Сірський („Гоголева ідеологія в „Тарасі Бульбі”) та О. Зуєвський („Західня поезія в російських перекладах”).

На конференції Міжуніверситетського комітету в справах слов'ян у Канаді прочитали доповіді В. Боцюрків („Ставлення до своєї національності серед студентів-українців Альберти”), Я. Рудницький („Слов'янські меншості в Канаді та їхні конституційні права”), В. Кисілевський („Словник перших українських поселенців, 1891-1900”), Р. Кохан („Дослідницькі можливості в іміграційних архівах Міннесотського університету”), Р. Климаш („Слов'янський фолклор у Канаді та Національний Музей Людини”), Яр Славутич („Українські підручники, надруковані в Канаді”), О. Малицький („Слов'янські періодичні видання в Канаді”), В. Буйняк („Місцеві назви перших духоворів у Саскачевані”), Й. Лозовчук („Етнічність та вища освіта”).

ДЕЯКІ СПІРНІ ПИТАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ СИНТАКСИ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

Синтакса словосполучень — це нове поняття, що ввійшло нині в університетські курси як центральне поняття синтакси. Створено нову теорію про словосполучення, що відрізняється від теорії про речення, бо словосполучення само по собі не має інтонації — головної ознаки речення. Крім того, формальною ознакою словосполучення є зв'язок не менше як двох слів (крім помічних слів), з них одно — головне, друге — залежне; тимчасом як речення може складатися з одного слова. Напр.: **писати листа, читати книжку, оборона країни, гарний на вроду та ін.** В усіх прикладах перші слова — головні, другі — залежні.

Але головною ознакою словосполучення є його національні прикмети: кожна мова має свої особливості словосполучення, зокрема й українська мова має свої власні закони розвитку словосполучень. Порів.: укр. **хворий на серце, гарний на вроду**, рос. **больной сердцем, красив собой**.

А тимчасом на ґрунті порушення цього закону — свідомо чи не-свідомо — часто в українську літературну мову вводиться або діалектна конструкція, яка не набула поширення в літературній мові, або чужомовна конструкція, як це ми спостерігаємо в багатьох випадках проникання в українську мову російських форм словосполучення. Таким чином, створюється багатий ґрунт для русифікації. Виховані в російській школі, на системі суто російських форм словосполучення, люди (іноді й письменники) впроваджують їх і в українську мову, не помічаючи тієї русифікації, що проти неї нині точиться боротьба.

Працюючи над синтаксою словосполучень в українській мові, аналізуючи численний матеріал, зібраний з українського фольклору (старого й нового) і українських письменників (старих і нових), ми натрапили на цілий ряд відступів від норм літературної мови, від основ українських словосполучень. Ми спинимо нашу увагу лише на деяких з них.

1. В західньоукраїнських говорах поширена форма “питати, шукати за ким, чим”. Напр.: **Я питаю за маляром**. Е. 36. XVIII, 188 (Тимч. Функции генитива, 156) **Я не питаю за полем, зозулько**. Коб. Зем. 75 ...погоня була вже в лісі, **шукала за ним**. Фр. (УРС, VI, 534).

Але в літературній мові: Поки Марія **шукала гребінця**, Марина **розпустила Христі косу**. Мирн. (УРС, VI, 534). **Шукав волошок у житі**, а тут собі **приплівсь козак**. Гл. (Там же).

2. Окрему увагу слід звернути на конструкції типу “іти за чим”. Ці конструкції досить поширені в народній і літературній мові. Напр., у Шевченка, Франка, Л. Українки. Виникає питання: чи слід такі конструкції беззастережно міняти на конструкції з прийменником **по** (іти по що)? На це звернув увагу О. Синявський (Норми, 265). Він пише, що відтінок значення в конструкції типу “іти за чим” інший, ніж у конструкції “іти по що”. Напр.: **бігання за кавалком хліба** (Рил.) — не можна виправити на “**по кавалок хліба**”, бо воно “**втра- тить на силі й образності**”.

Отже, крім конструкцій з по із знахідним відмінком, можливі на своєму місці конструкції типу "іти за чим". Напр.: Не журиться Катерина — Вмиється сльозою, візьме відра опівночі, піде за водою. Шевч. I, 33. Так пішов я в світ широкий за кавалком хліба. Фед. (АУП, II, 380). Кожен за своїм наділом прийшов. Кожному вистачить. Ст. ХС, 399.

3. Дуже поширені в українській мові конструкції із значенням причини: причиною того, про що говорить дієслово, є поняття, що позначає орудний з прийменником за і є еквівалентом знахідного причини з прийменником через. Важливо тут відзначити, що в слов'янських мовах цей орудний не знайшов собі місця. Тільки в українській мові він є продуктивним. Напр.: За сльозьнками світу Божого не бачу. Вовч. ОП, 6. Коло його стара мати сидить на ослоні, За сльозами ледве-ледве Вимовляє доні. Шевч. I, 36. Нимидора... так заплакала, що за сльїзми й світу не бачила. Н.-Лев. Тв. 20. За сльозами Василько не побачив, як вони опинилися на великому Халимовому подвір'ї. Панч, Т, 126. Але тут же рядом: Через сльози не помітив Василько й Микити, який теж визирнув у вікно. Там же, 127. Чоловік з Ямищ за криком не міг нічого сказати. Коцюб. (УРС, I, 3). За злиднями добра не доробився УНПП, 29. Уже не міг я за густою млою До наоскольних приглядатись див (Рильський). Навіть місто, колись таке рідне місто, Хмельницький оглянути не міг за клопотами. Ле, Хм. 57. Хіба за тією панциною похопишся заробити? Н.-Лев. Тв. 22. За новими шараварами забув Сава вже шкоду. Коб. Зем. 228.

4. Конструкції з прийменником по викликають деякий сумнів щодо відмінкового значення іменника з цим прийменником. У сучасних університетських курсах української мови (Б. Кулик, М. Івченко) взагалі немає місця в давальному відмінку конструкціям з прийменником по. Вони попадаються лише в місцевому відмінку. Але О. Синявський (Норми, 273) вважає прийменник по й для давального відмінку, що вживається в конструкціях на означення "розподіловості щодо предметів чинності дієлова", стверджуючи такими прикладами: В обох їх було по Шевченковому "Кобзарю" (Б. Грінч.). Клинки по чабану до нас із стада (П. Кул.).

При цьому, Синявський зазначає, що "сполучення з формами давальних відмінків іменників з по взагалі в українській мові майже вивелися зовсім, і такі конструкції, як: Се по їх нутру і розуму царі (П. Кул.) вже застарілі."

На підставі нашого спостереження над досить численним матеріалом можемо ствердити, що конструкції цього типу з прийменником по вживаються з давальним, а не з місцевим відмінком, і поширені в українській літературній мові лише з дистрибутивним значенням: іменник висловлює поняття, що або є частиною цілого, або частинами розподіляється. Напр.: По копійці заробляла, Копу назбирала. Шевч. II, 19. Оце, Боже мій! Не взяла дітям нічогісінько. Натє ж вам по шажку. Н.-Лев. Тв. 183. ...здоров'я поверталось до Остапа поволі, сили прибували по краплі. Коц. Тв. I, 440.

Цього типу конструкції не можна цілком прирівнювати до російських, що відрізняються від українських особливо формою давального

відмінку множини на -ам/ -ям/ відповідно до українського місцевого відмінку на -ах/ -ях/ Порів. рос. по коням — укр. по конях.

Основною ознакою українського давального з прийменником по є його дистрибутивність, якої немає в конструкціях з місцевим відмінком, окрім множини (по горах, по домах, по хатах), де іменник має дистрибутивне значення.

Звідси — висновок: конструкції з давальним із прийменником по не вивелися, а такі поширені, лише з дистрибутивним значенням іменників в однині. Тому не мають слушності згадані автори університетських підручників, перенісши механічно давальний відмінок у місцевий.

Правда, трапляються випадки дистрибутивного значення іменників в однині і в місцевому відмінку, але тоді дистрибутивності сприяє лексичне значення дієслова (напрям дії по багатьох місцях якоїсь місцевості). Напр.: Розходився народ по селу. Гол. І. 350. Але й: по селі рознеслась чутка, де натуральне закінчення місцевого відмінку.

5. Словосполучення з прийменником для мають своїм основним значенням **призначення** предмета, що його позначає незалежне (головне) слово. Це буває особливо чітко висловлене, коли обидва іменники (головний і залежний) мають конкретне значення. Напр.: Тепер уже про неї (полуйку) мало хто й тямить, а тоді то було для ріпняків так, як для дитини калач, що мама привезе з міста. Фр. ВТв. 263. Газета для людини, що вікна для хатини. ЛУНП, 86. Ще через плече була перечеплена шкіряна військова пляншета для мап та олівців. Гум. Жад. 77.

Ідея призначення зберігається також і в словосполученнях, де конкретне значення має лише головне слово. Напр.: Вже народ хвилювався **Круг** помосту страшного для **страсти**. Гр. II, 280. ...на століку горіла спиртова лампочка і грілися щипці для **завивання** волосся. Укр. (АУО, II, 14). Комісія для складання **резолюції**, УРС, I, 41.

В сучасній літературній мові на Україні поширена тенденція будувати конструкції на означення спеціалізації з прийменником по в місцевому відмінку (М. Івченко. Сучасна українська літературна мова, 443) за російським зразком у давальному відмінку (Грамматика русского языка. АН СССР, т. II, ч. I, стор. 262-63).

Насамперед дивним видається, що та сама конструкція в російській академічній граматиці (**комісія по проведенню**) передається з давальним відмінком, а в університетському курсі української мови М. Івченка — з місцевим відмінком. З другого боку, ця конструкція штучно переноситься в українську мову, яка такої не знає, а натомість уживає конструкції з прийменником для з родовим відмінком із тим же значенням призначення (комісія для обслідування, для складання словника та ін). Порушуються національні основи творення зв'язку слів, національні ознаки, про які говорить акад. В. Виноградов у вступі до академічної граматики російської мови, підкреслюючи роль національних ознак зв'язку слів у словосполученнях.

Цю штучну для української мови форму словосполучення стверджує й О. Мельничук (Історія вивчення давального безприйменникового відмінка в українській мові. АН УРСР, 1958, стор. 175), без

жодних критичних застережень. Більше того, він навіть критикує тих славистів, які намагаються відкинути конструкцію з по як не властиву українській мові. Мовляв, заміна по на для могла б викликати "серйозне спотворення змісту". Для порівняння він подає дві фрази, з них перша, на його думку, правильна, друга — неправильна: „Протокол зборів... подається в Окружну комісію по проведенню голосування про відкликання голосування” і „Протокол зборів подається в Окружну комісію для проведення голосування про відкликання депутата”.

Щоб уникнути дійсного "спотворення змісту", що його пропонує О. Мельничук, треба будувати фразу з іншим порядком і формою: „Протокол зборів про відкликання депутата подається в Окружну комісію для переведення голосування”. Отже, приклад, взятий М. Івченкою з О. Корнійчука "Кампанія по збиранню підписів під вимогою заборони атомної бомби охопила тепер майже всі країни земної кулі" — російська калька, чужа українській мові.

Це тільки незначна частина порушення національних основ української мови у творенні словосполучень, що ним переповнена мова української преси. Глибші дослідження відкривають багато більше фактів такого порушення, і з ними треба боротися, щоб зберегти непорушними ці основи.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АУО — Антологія українського оповідання. Київ, 1960.
АУП — Антологія української поезії. Київ, 1957.
Вовч. ОП — Марко Вовчок. Оповідання та повісті. Київ, 1959.
Е. Зб. — Етнографічний збірник. Львів, 1898.
Гл. — Л. Глібов.
Гол. — Народные песни галицкой и угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким. М. 1878.
Гр. П. — Борис Грінченко. Поезії. Київ, 1965.
Гум. Жад. — Докія Гуменна. Жадоба. Оповідання. Нью-Йорк, 1959.
Коб. Зем. — Ольга Кобилянська. Земля. Київ, 1954.
Коц. — М. Коцюбинський. Твори. Томи I і II. Нью-Йорк, 1955.
П. Кул. — Пантелеймон Куліш.
Ле, Хм. — Іван Ле. Хмельницький. Роман. Київ, 1957.
ЛУНП — М. П. Ліждвой. Українські народні прислів'я та приказки в радянську епоху. АН УРСР. Київ, 1962.
Н. -Лев. Тв. — І. Нечуй-Левицький. Твори. Київ, 1955.
Панч, Т. — Петро Панч. Твори. Київ, 1953.
Рил. — М. Рильський.
Ст. ХС — Михайло Стельмах. Хліб і сіль. Роман. Київ, 1959.
Укр. — Леся Українка.
УНПП — Українські народні прислів'я та приказки. Київ, 1963.
УРС — Українсько-російський словник. АН УРСР. Київ, 1953-1963.
Уст. — Устиянович.
Фед. — О. Федькович.
Фр. — Іван Франко.
Фр. ВТв. — Іван Франко. Вибір із творів. Нью-Йорк - Париж, 1956.
Шевч. — Тарас Шевченко. Вид. М. Денисюка. Чикаго, 1959-1961.
Ян. МК. — Юрій Яновський. Майстер корабля. Роман. Нью-Йорк,

ЗОЛОТИЙ ЮВІЛЕЙ ЯРА СЛАВУТИЧА

На саме Різдво, 7 січня 1968 р. проф. д-р Яр Славутич та його дружина Віра запросили багатьох своїх приятелів і знайомих, між ними видатних громадських діячів, письменників, мистців та науковців, що заповнили щирість їхній просторий дім. При цій же нагоді відомий мистець Вадим Доброліж та його дружина Валентина влаштували відзначення 50-річчя з дня народження господаря дому. Проф. д-р Яр Славутич народився 11-го січня 1918-го року на хуторі (старовинному запорозькому зимівнику) біля села Благодатного, Долинського району, на Херсонщині.

Слово взяв д-р Богдан Боцюрків, професор Альбертського університету та голова осередку НТШ на Західню Канаду. Він вичерпно змалював постать ювіляра, підкреслюючи його заслуги для української літератури й науки, а також у навчанні української мови в Альберті. Богдан Мазепа, сам поет, привітав ювіляра від Літературно-мистецького клубу в Едмонтоні та від співробітників альманаху „Північне сльиво” і вручив подарунок від понад 50-ти гостей — письмове приладдя на мармурі з годинником і золотом платівкою, на якій вирізьблено такі слова: “Шановному поетові Ярові Славутичеві з нагоди 50-річчя від друзів. 11.I.1968”.

Серед багатьох привітів і поздоровлень, в т.ч. від УВАН, глибоко запали в пам'ять слова поета Богдана Мазепа: “Вельмишановний Пане Професоре! Від імени всіх присутніх та від Літературно-мистецького клубу дозволять привітати Вас із Вашим 50-річчям і побажати Вам нових успіхів у Вашому житті та у Вашій благодійній праці. Ми віримо, що та легендарна жар-птиця, яку Ви так прекрасно оспівали ще 1938-го року, віддала Вам свої золоті ключі до тасмичних скарбів. Ми віримо, що ті тасмичні скарби Ви також добровільно віддасте у загальну скарбницю української літератури. Дай же, Боже, прожити Вам ще багато років!”

Зворушений цим відзначенням, ювіляр подякував усім присутнім, підкреслюючи, що він ніколи не жалів свого часу й труду для добра української літератури й науки, а в майбутньому, скільки стане йому снаги й сили, присвятить решту свого життя для цієї справи. В гостинному домі Славутичів гості допізна забавлялися в атмосфері щирого гумору. Проф. Д. Березенець виконав кілька пісень у супроводі вчительки музики пані Валентини Доброліж. Крім названих присутніх, варто ще згадати поета Дана Мура, меценатів української культури Василя й Наталку Духніїв, які щедро сприяли виходу в світ “Історії української культури” та “Північного сльива”, д-ра Дмитра Мельника, що з багатьма іншими фінансував подорож проф. Яра Славутича на міжнародний конгрес науковців у Фльоренції 1960 р., проф. М. Калиновського, ред. М. Хом'яка, д-ра М. А. Кейван, мистця В. Залуцького, д-ра Л. Фарину, інспектора шкіл Сидора Горецького, що багато причинився до запровадження української мови в середніх школах Альберти, п. Б. Мельничука, власника найбільшої української книгарні поза Україною (до речі, найстарішої!) ...та всіх перелічити немає місця. Не можна не згадати того, що проф. Сергій Яременко приніс на вечір запис нової пісні свого ав-

торства до слів ювіляра — “Саскачеванку”, що полонила багатьох присутніх (надрукована вона в третій книзі альманаху „Північне саяво”).

Яр Славутич — уже давно чітко окреслена постать в українській літературі й науці. Має за собою такі збірки поезій: “Співає колос” (1945), “Гомін віків” (1946), “Правдоносці” (1948), “Спрага” (1950), поема “Донька без імені” (1952), “Оаза” (1960), “Мас-стат” (1962) і вибрані поезії — “Трофеї”, 1938-1963, що вийшли в світ 1963-го р. в Едмонтоні, а також “Завойовники прерій” (1968). Виконав поет переклади найтипівіших поезій Джона Кітса (вийшли в світ книжкою в Лондоні 1958 р.). Підготував до друку переклади англійських сонетів, написав нариси “Місцями запорозькими”, що мали вже три видання, низку літературознавчих книжок: “Модерна українська поезія”, 1900 - 1950 (Філядельфія, 1950), “Розстріляна муза” (1955), “Іван Франко і Росія” (1959), “Велич Шевченка” (1961), “Шевченкова поетика” (1964); написав п’ять підручників української мови, що вживаються в багатьох школах Канади, Америки та Європи, помістив багато англomовних статей (на теми з української мови й літератури та назвознавства) у наукових виданнях Європи та Америки й Канади. Між іншим, його поезії вийшли окремими книжками в англійському та німецькому перекладах. По кілька поезій перекладено еспанською, французькою, російською та іншими мовами.

Після отримання докторату Яр Славутич навчав української мови американських вояків у військовій школі мов у Монтерей (Каліфорнія) протягом п’яти років (1955-1960), а тепер ось уже восьмий рік викладає слов’янські мови (українську, російську та польську) й літератури в Альбертському університеті. В Едмонтоні він широко розгорнув видавничу діяльність (якою займався ще у Філядельфії, де видав дві книги М. Ореста, та в Авґсбурзі, де видавав журнал „Заграда”): випустив у світ твори В. Свідзинського, спаленого комуністами українського поета, упорядкував і випустив у світ три великі книги літературно-мистецького альманаху „Північне саяво”, а тепер готує до друку четверту книгу, присвячену 50-річчю Української Революції. Він часто редагує твори своїх товаришів по перу, не жаліючи навіть нічного часу. Майже щороку, їдучи на якийсь науковий конгрес, зупиняється він по українських осередках Канади та Америки і робить доповіді на актуальні теми. Крім того, він мав уже багато своїх авторських вечорів, зокрема в таких містах: Едмонтон, Сан-Франциско, Лос Анджелос, Ванкувер, Саскатун, Келгарі, Йорктон, Вінніпег, Ріджайна, Судбурі, Торонто, Гамільтон, Оттава, Монреаль, Нью-Йорк, Філядельфія, Сиракузи, Клівленд, Міннеаполіс, Рочестер, Вашингтон, Детройт, Чикаго. Виступав із читанням своїх поезій також у Лондоні, Парижі, Мюнхені, Відні. Не випадково УВАН відзначила його почесною грамотою за розвиток української літератури й науки поза Україною.

В англomовному світі проф. Яр Славутич має визнання: він був головним редактором першого збірника СЛАВС ІН КЕНЕДА, уже кілька років працює секретарем Канадського Інституту Назвознавчих Наук, а минулого року його обрано до управи (борд оф менеджers) Американського Назвознавчого Товариства.

Варто згадати, що проф. Яра Славутич випустив уже шістьох магістрів-україністів, що викладають українську мову в університетах або займаються науковою роботою. Він щирий український патріот — через це має іноді неприємності від заздрісних, бездіяльно-ялових землячків і краянєнків. Це він був одним із найдіяльніших засновників Літературно-мистецького клубу в Едмонтоні та довгорічним його головою.

Патріотизм Яра Славутича має вже свою історію. Ще в 1941 - 1943 роках він із автоматом на плечі й записником у кишені — в Чернігівській Січі, яку сам же організовував — відстоював незалежність України, виганяючи наїздників із рідної землі.

Така схематична силуетка пройденого 50-річного шляху д-ра Яра Славутича, воєнка, поета, професора, науковця, видавця, організатора. Вона вимовно говорить про його вартість. Тож побажаймо ювілярові нових успіхів для добра української справи, дорогої для всіх нас поза Україною сущих.

Борис ОЛЕКСАНДРІВ

МУДРЕЦЬ

Р. Маланчукові

„Мовчання — золото”, — сказав якийсь мудрець.

Який мудрець — не можу пригадати,

Але боюсь, що мудрість цю сказати

Він міг також і з ліні, хай їй грець.

Він був колись прудкий, як горобець —

Літає, ширяє, учив голоти зграю

(„Я знаю, що нічого я не знаю”),

І раптом — трісь! — урвався його терпець.

І він замовк. Мовляв, яка різниця,

Чи грак чи шпак, чи інша Божа птиця,

„Мовчання — золото” віднині мій девіз.

І без вагань у бочку він поліз,

І там забув про друзів, про листи..

Чи цей філософ, друже мій, не ти?

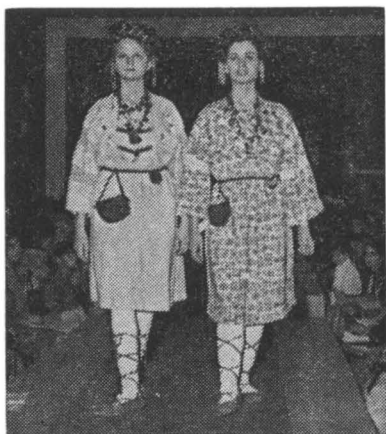
З перебування поета Б. Олександрова в Едмонтоні, що мав два літературні вечори 1968 р. Зліва: О. Зуєвський, Б. Олександрів і Б. Мазепа, голова Літературно-мистецького клубу.

Григорій БРАТУНЕНКО

ПОКАЗ ІСТОРИЧНОГО ОДЯГУ УКРАЇНИ

29-30 березня 1969 р. відбулося в Едмонтоні справжнє українське свято: п. Марія Савчак, голова 64-го відділу Союзу Українок Америки, та п. Євгенія Єнсен привезли з Нью-Йорку 16 чудових зразків українського одягу (VI - XVIII сторіччя), щоб показати їх місцевим українцям, що здебільшого народилися в Канаді. Варто зазначити, що п. Марія Сулима, голова Альбертського відділу Союзу Українок Канади, вклала багато праці у це "підприємство" і навіть заручилася, що сама покrije всі видатки, якщо показ не матиме успіху. Хоч такі побоювання були серед багатьох недовірливих, показ історичного одягу України цілком виправдав себе, повністю окупив, а головне додав нової енергії українцям західної Канади.

Зразки жіночого українського одягу, зі знанням історії та великим смаком пошиті, репрезентували таких персонажів: сарматка, праукраїнки VI - VII сторіч, княгиня Ольга, бояриня XII ст., дівчина з боярського двору, шляхтянка XIII ст., дружина князя Романа, дружина козацького сотника XVII ст., гетьманша, шляхтянка з Галичини XVIII ст., селянка, молода шляхтянка, міщанка та киянка (усі з XVIII ст.). У ролі персонажів брали участь А. Саковська, Софія Василюшина, Вікторія Шевчук, Оріся Сулима, Лариса Хом'як, Патриція Сеніва, Мар'яна Базюк, М. Тарнавець, Ф. Леськова, Патриція Цимбалюк, Марія Бартко, Ольга Мулька, Віра Понич, Марія Шевчук, Катерина Лазарук, Мельвіна Говда, В. Чумер і П. Цасенко. Показ історичного українського одягу супроводили пояснення пані М. Сулими, С. Пауш та Г. Мельник. Пояснення склав гарною мовою Л. Полтава з Нью-Йорку.

Угорі: Лариса Хом'як та Оріся Сулима в одязі праукраїнок VI - VII сторіч. Збоку: Мельвіна Говда в одязі гетьманши XVII ст.

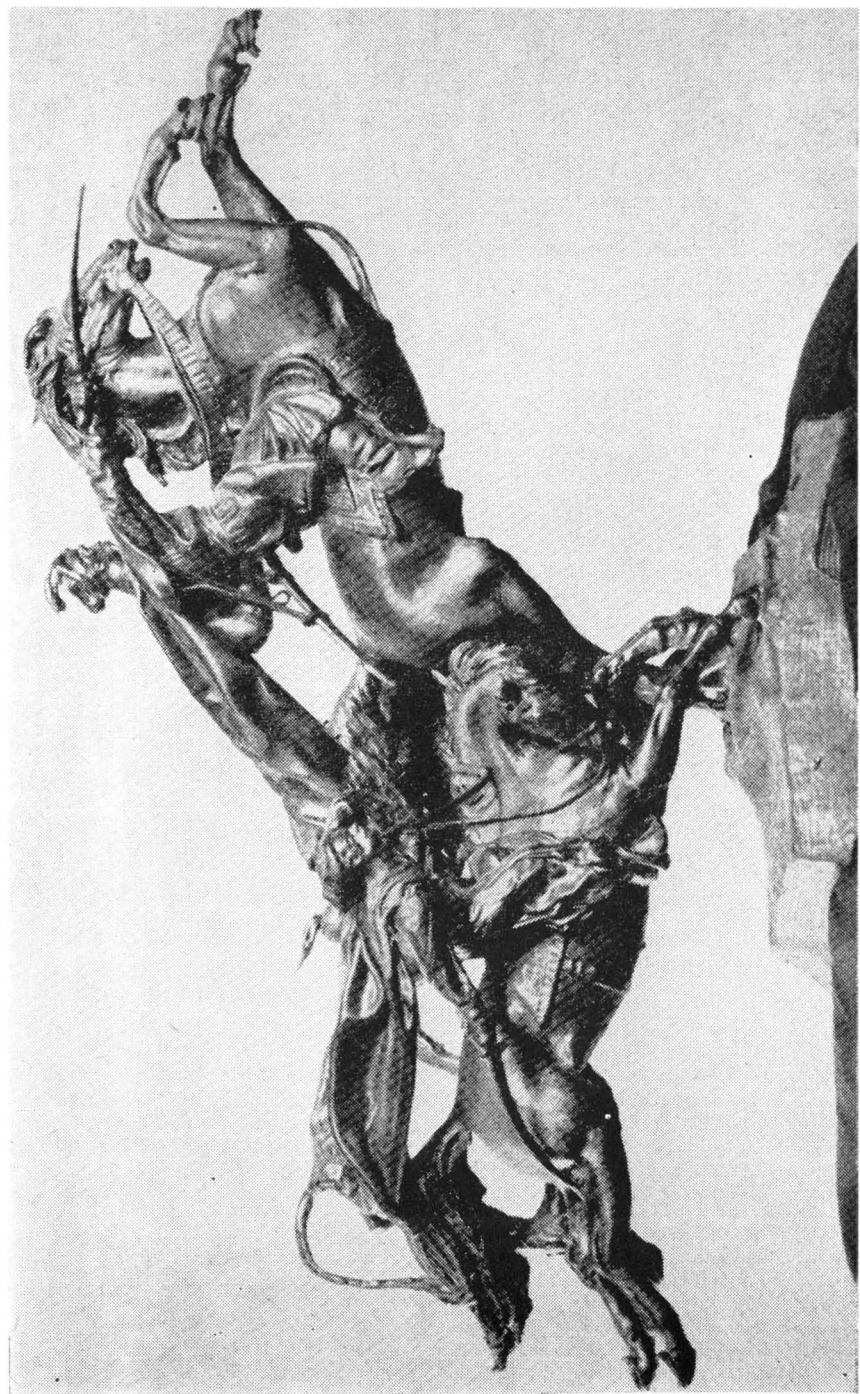
З ВИСТАВКИ ТВОРІВ БОГДАНА МУХИНА У ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

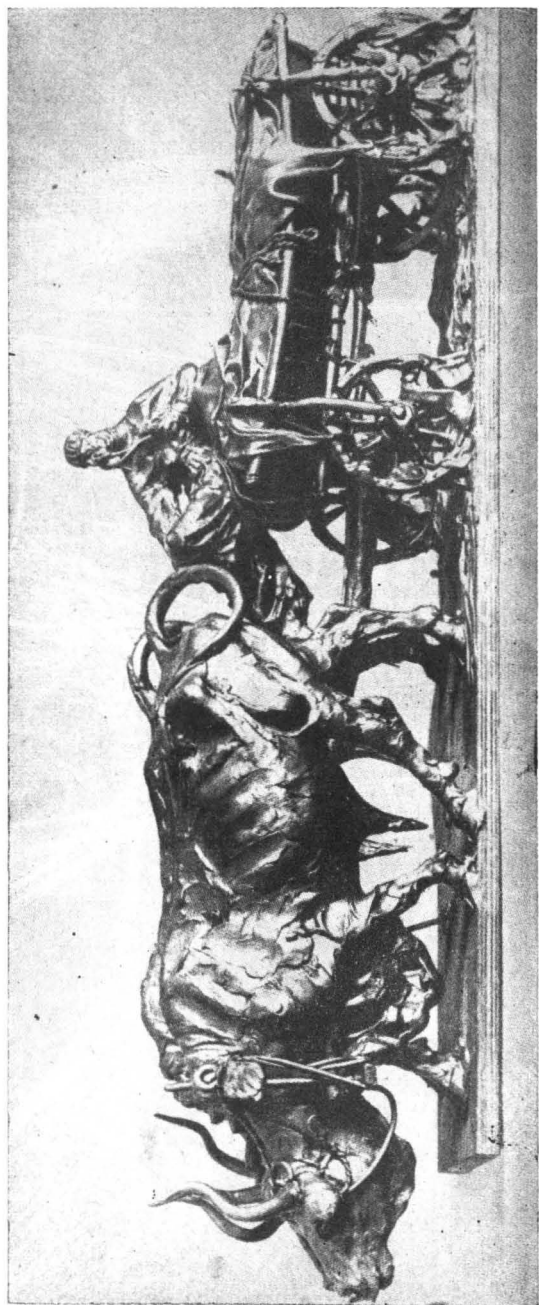
Б. Мухин. Тараня добра, та горілки мало.

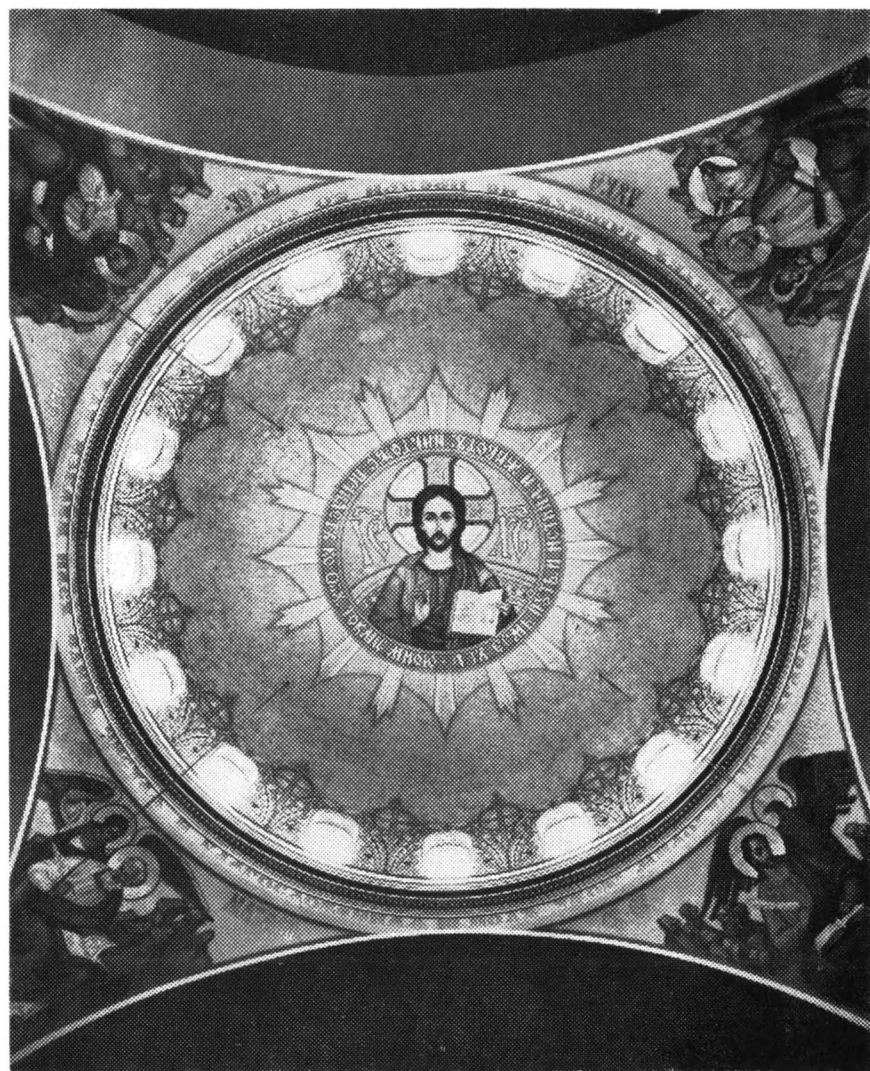
Б. Мухин. Запорожець.

Б. Мухин. Слава.

Б. Мухин. Чумак.

М. Дмитренко. Пантократор і євангелисти (Детройт, 1960).

М. Дмитренко. Райські двері (Детройт, 1965).

М. Дмитренко. Правий бік іконостасу (Детройт, 1965).

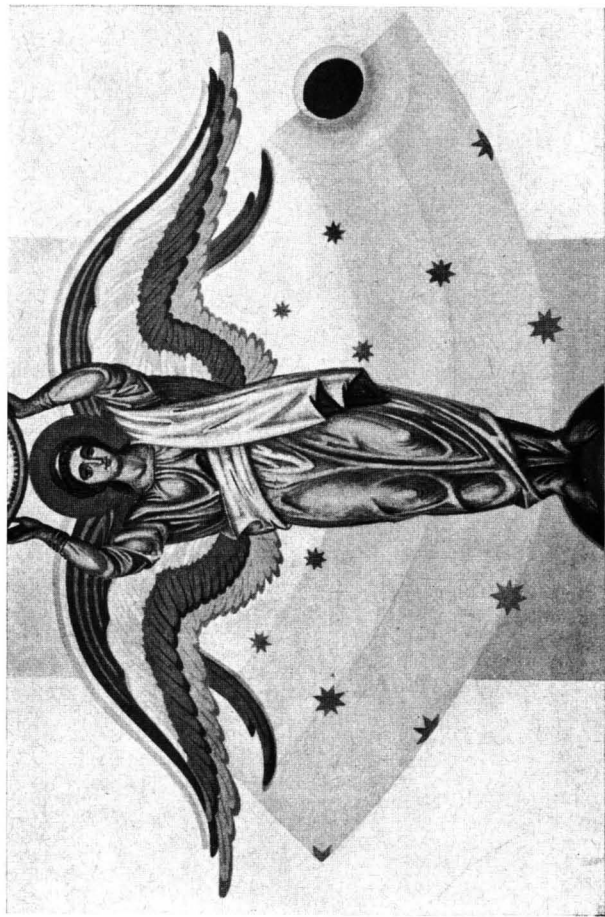
М. Дмитренко. Лівий бік іконостасу (Детройт, 1965).

М. Дмитренко. Обкладинка (1953).

М. Дмитренко. Жінка з вахлярем (Мюнхен, 1949).

М. Дмитренко. Янгол (Городок, 1943).

Мистці на могилі Б. Мухина. Зліва: М. Дмитренко, П. Андрусів,
А. Дараган, П. Мегик, П. Капшученко, В. Дорошенко, А. Кирилюк.

МИХАЙЛО ДМИТРЕНКО

(До 60-річчя з дня народження)

Серед українських мистців на еміграції ім'я Михайла Дмитренка належить до найпопулярніших. Він широко відомий нашій спільноті як безконкурентний портретист, знаменитий маляр-монументаліст, добрий графік та невтомний діяч на полі організації українського мистецького життя.

Михайло Дмитренко народився 9-го листопада 1908 р. в містечку Лохвиці, на Полтавщині, в родині аптекаря Сергія Дмитренка, що помер, коли Михайлові було несповна рік життя. Тому важкий обов'язок виховання сина й старшої на два роки дочки Марії припав на матір, що, посвятилась для добра дітей. Реальну школу Михайло закінчив у Лохвиці й помаандрував до Києва, де вступив до Художньо-Індустріальної Школи. Після закінчення цієї школи з визначними успіхами 1926 р. вступив на студії малярства до Київського Художнього Інституту, колишньої Української Академії Мистецтв. Не зважаючи на жорстокий наступ московських більшовиків на українську культуру, в інституті ще працювали Василь і Федір Кричевські, Михайло Бойчук, Софія Налепинська-Бойчук та інші, що завзято відстоювали українську мистецьку самобутність та ще встигли виховати кадри талановитих молодих мистців. Михайло вступив до майстерні Ф. Кричевського, що приймав тільки талановитих студентів і вимагав від них багато праці. Незабаром став найулюбленішим учнем Кричевського, показавши свій великий талант і непересічну працьовитість. Закінчивши програму студій у приписаний термін 1930 р., з визначними успіхами й дипломом, став спочатку асистентом свого улюбленого професора, а згодом і доцентом малярства.

У мистецьких виставках почав брати участь ще в студентські часи, а після закінчення студій малярства й декоративного мистецтва Дмитренко брав участь у виставках Спілки Радянських Художників України в Києві, Харкові, Одесі та інших містах. Його ранні твори заповідали мистцеві світле майбутнє. Однак в умовах казнь-ного соцреалізму, накиненого Москвою, годі було молодому мистцеві, та ще й українцеві, виявити свій талант на всю широчінь. І хоча він заімпонував своїм великим талантом на виставках, тоді, коли діячів української культури майже поголовно ліквідовували, мало хто звернув на нього увагу. Немає сумніву, що Дмитренко чекала така ж доля, коли б не щасливий збіг обставин. У вересні 1939 р. московські полчища "визволили" Західню Україну і, після ліквідації АНУМ у Львові, окупаційні чинники почали організовувати філію Спілки Радянських Художників України. На організатора спілки вислали з Києва М. Дмитренка, однак він за дуже короткий час знайшов спільну мову з західньоукраїнськими мистцями, заімпонував своїм творчим розмахом, широким діапазоном, сміливістю й суто українською духовістю, а при цьому й непересічним організаційним хистом. Не зважаючи на скрайньо несприятливі умови, Дмитренко щиро здружився з мистцями, його щиро полюбили, в його особі мали класичного представника Наддніпрянщини. Коли в червні 1941 р.

вибухла німецько-радянська війна і червоні полки панічно втікали з Галичини, мистець залишився у Львові, бажаючи присвятити свій мистецький хист Україні. Незабаром він разом з іншими мистцями заходився творити Спілку Українських Образотворчих Мистців у Львові. Метою спілки було — об'єднати всі українські творчі сили, не зважаючи на стилі й напрямки, залишаючи конкуренцію між мистцями тільки на творчій площині. Дмитренко був душою спілки, беручи участь у всіх її виставках аж до 1944 р. Дуже виявився він на третій виставці спілки 1942 р., що була присвячена 25-річчю заснування Київської Академії Мистецтв. Тоді найбільше захопили глядачів жіночі портрети Дмитренка, зокрема “Дівчина з Заліщик”, “Гуцулка”, “Газда Василь Леб'як з Городниці”, “Пором у Городниці” та композиція “Пісня”. Як першорядний портретист, зокрема жіночий, мистець уміє досконало схопити й передати не тільки зовнішні риси портретованої, але передусім внутрішнє, психічне. Дмитренків портрет — це не дослівна копія з природи, це самостійний твір, що в ньому виявляється творча індивідуальність мистця, справжня кольористична поема. Недарма львівська критика сприйняла їх із захопленням і широко писала про них у тодішній пресі. З львівських часів походять його вартісні проєкти костюмів до п'єси Гольдони “Самодури”, виконані гвашем, зокрема костюми для Феліче, Маріни, Маргарити й Лючієти, в яких Дмитренко виявився як глибокий знавець драматичного мистецтва.

На жаль, не довго щастило нашому мистцеві виявлятися на рідних землях, бо навесні 1944 р., коли московські полчища знову посунулися на західноукраїнські землі, йому довелося втікати на Захід, щоб зберегти себе для майбутнього. Після війни він опинився на скитальщині в Німеччині, де розвинув свій великий талент на весь творчий діапазон.

Коли в січні 1947 р. була зорганізована в Мюнхені Українська Спілка Образотворчих Мистців, Дмитренка обрали секретарем. Цей обов'язок він сповняв аж до виїзду за океан. Тоді виявився як виняткової енергії організатор мистецького життя, керівник фестивалів “Тижня Української Культури” в Регенсбургу та Мюнхені, організатор виставок і член редакційної колегії, що видала два числа альманаху “Українське мистецтво”. Він був теж автором цінних статей, в одній з них писав: “Ми, мистці, повинні бути в курсі всіх досягнень мистецького світу, а водночас живитися соками нашої землі, тобто власними очима й нашим українським серцем відчувати дійсність. Не вирішувати мистецьких проблем, щоб їх робити нашими, а вирішувати наші мистецькі проблеми так, щоб вони стали світовими. Оце наше завдання”. До речі, мистець виконав прекрасну обкладинку для “Українського мистецтва”. Його проєкту був плякат до фестивалю “Тиждень Української Культури”. Брав участь у всіх виставках УСОМ, завжди з успіхами.

1950 р. Дмитренко переїхав до Канади, де широко розгорнувся як мистець виняткової міри, а 1960 р. помадрував до ЗДА. Осів у Детройті і там розвинув до верхів'я свою багатогранну мистецьку творчість. Дмитренко створює тут високої якості картини: “Портрет Марусі Бек”, “Портрет Ільзи Грушки”, “Кука Гвоздецька”, “Зірка Козак”, “Жінка з вахлярем”, “Жінка в турбані”, “Дівчина з

червоним волоссям", "Мартуся" та інші. Виняткову вартість мають "Дівчина з голубом", "Дівчина в національному одязі", "Дівчина в червоних коралах", "Дівчина з ящіркою", "Жнива", "Осінь" та ряд інших, що оригінальною стилізацією, кольористичним та композиційним розв'язанням, незрівняною гармонією й ритмом, своїм національним характером належать до найкращих здобутків сучасної української портретистики. Не меншої вартості є інші жіночі портрети Дмитренка: "Артистка Віра Левицька", "Співачка Лідія Черних", "Аліція Серединська", "Мишка в синьому", "Ліда", "Ромця" та інші, а з чоловічих — "Бандурист Б. Коссак", "Оперовий співак Орест Руснак", "Молодий бас В. Руснак", композиційні портрети "Гуцул з Річки", "Гуцул з кукурудзою", портрети наших мистців В. Кивелюка, М. Білінського, О. Танасевича, а зокрема прекрасні портрети синів мистця, Ореста й Марка. Є в нього ще й інші олійні твори — "На студії", "Свідок слави", "Ранок", "Безіменна творчість" та інші, що своєю майстерністю показують його як першорядного маляра композицій. Твори Дмитренка позначені досконалим реалістичним рисунком та імпресіоністичним кольоритом. Мистець уже давно знайшов свою власну творчу мову.

Другою блискучою сторінкою творчості Михайла Дмитренка є монументальне малярство, що в ньому він дійсно дійшов до верхів'я. Це не випадкове явище, що мистець виявився в цій галузі побіч портретової. Ще за часів німецької окупації волею митрополита Андрея Шептицького було розмалювано церкву Благовіщення в Городку Ягайлонському, а проєкти було доручено виконати мистцям Василеві Дядинюкові й Михайлові Дмитренкові. З 34-ох проєктів, Дмитренко виконав 17 — поодинокі композиції темперовою технікою: "Розп'яття", "Нагробний плач", "Хрещення в Йордані", "Воскресіння", "Апостоли", "Янголи з символами Христа" та інші, у своєрідному українському візантиці. На жаль, через воєнні дії не довелося реалізувати їх на стінах.

Уже в Канаді почастило мистцеві проявитися в церковному мистецтві, коли він разом із мистцями І. Кубарським та В. Валясом розмалював катедру св. Володимира в Торонті й виконав для неї іконостас. Тоді він сам створив коло 40 настінних композицій. Церква ця й сьогодні належить до найкращих зразків церковного мистецтва в Канаді. А вже далеко ширше розвинувся Дмитренко, створивши велетенські проєкти для мозаїк і вітражів католицької катедри св. Колумба в Янгтауні, Огайо. Глянути б хоча на проєкт акварелею "Божа Мати благословляє національні групи" (60 x 24 стіп), що з нього виконали мозаїчний образ у Венеції. Створив тоді 14 проєктів для великих вітражів на теми з життя Апостолів, 16 менших на теми "Бірую" та "Св. Таїнства" і всі фігури 49-ти секцій — рисунки для вітражів. Підхід до цих композицій наскрізь модерний — до великих форм спрощені фігури пов'язано лінійно пересіченими гранями конструктивних площин, що створюють прекрасну декоративну цілість. Дмитренко, як добрий знавець архітектури, застосував легкий пастелевий кольорит і цим оптично задержав внутрішній велетенський простір катедри.

В подібному стилі Дмитренко створив для церкви св. Антона в Савт Бенд, Індіана, проєкти трьох вітражів, головний на тему

“Життя св. Антонія з Падуї” й бічні на теми “Вірую” та “Марія”, що відзначаються особливою гармонією кольорів й незрівняним композиційним розв’язанням.

У Детройті наш мистець виконав колосального розміру проєкт мозаїки “Епізоди з життя о. Габрієля Річарда” для вестибюлю “Грейгавнд Бас Термінал”, що приніс мистцеві широку славу. Він підійшов до цієї композиції з пункту пересічі площин і в них прекрасно зобразив духову велич і багатогранну діяльність цього великого місіонера, що діяв на терені Детройту.

Для польського костела св. Андрія в Детройті виконав Дмитренко 14 проєктів “Хресної Дороги” в мозаїці. На жаль, вони дещо спотворені невмілим виконанням недосвідчених майстрів.

До верхів’я монументального мalarства дійшла праця Дмитренка над поліхромією церкви Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії в Гемтремку в Детройті, що над нею мистець працював повних чотири роки. Велетенська поліхромія цієї церкви складається з 53-ох великих композицій та з 20-ох мотивів орнаментики. Дмитренко збагнув до самих основ внутрішню архітектоніку церкви і конгеніально поєднав з нею мальовила в одну органічну цілість. Він ґрунтовно підготувався до цього великого завдання, простудіювавши пильно історію Старого й Нового Завітів. Могутнє враження на глядача робить розмалювання пресвітерії, німсна ікона Пречистої Діви Марії. Головну куполу Дмитренко прямо віртуозно закомпонував погрудним зображенням Христа-Пантократора в колі. Обличчям Євангелістів мистець надав українського характеру.

Особливо вражають глядача 14 великих настінних композицій, зв’язаних із життям Матері Божої. Це “Різдво Матері Божої”, “Введення в храм”, “Благовіщення”, “Зустріч Марії з Єлисаветою”, “Різдво Христове”, “Утеча до Єгипту”, “Дискусія Ісуса з книжниками й фарисеями”, “Розп’яття”, “Пієта”, “Сошествіє Св. Духа”, “Покрова”, “Успення Богородиці”, “Коронація Матері Божої” та інші. Досконалим рисунком, незрівняним композиційним умінням багатий і прекрасно згармонізований кольорит, що надає картинам особливо-го чару. Глибоке одуховлення персонажів та подивутібно скоплений відповідний настрій захоплюють вірних до глибини душі, відривають їх від приземного життя і підносять у безмежні простори Вічності. Композиційну цілість поліхромії прекрасно пов’язують багаті, стилізовані орнаменти, що в них, як і в фігуральних композиціях, зустрічаємо елементи візантики, українського барокко й народні мотиви, що вже століттями вживалися в церковному мистецтві. І все це мистець зумів поєднати в чудову синтезу своєрідного і тільки йому притаманного стилю.

Цю неповторну з мистецького погляду поліхромію конгеніально завершує іконостас велетенського розміру (13 стіп висоти й 29 стіп довжини). Оскільки іконостас мусить бути короною церковної декорації, Дмитренко не тільки виконав його проєкт, але й кожний кусник дерева у різьбі, всі орнаментальні різьби й позолоту. Навіть кожну повторну частину, що їх виконував різьбар-ремісник, наш мистець перевірював долотом сам — аж до мистецького викінчення!

Взагалі іконостас, зроблений з магонового дерева та японського ясеню, своєю пишністю й мистецькою вишуканістю нагадує козаць-

ке барокко. Приступаючи до цієї праці, Дмитренко турбувався передусім тим, щоб не стати енігоном, щоб не повторити себе самого. Побокювання виявились безпідставними, бо вдалося досягнути бажану мету. Тому поліхромія церкви та іконостас будуть справжньою гордістю нашої образотворчості перед світом і великим тріумфом їх автора.

Багатогранний талант Дмитренка виявився теж у графіці, зокрема книжковій і плякатній. Наш мистець — дуже добрий ілюстратор українських видань. Він оформив поему Т. Осьмачки “Поет”, “Білий світ” В. Барки з поодинокими розділами — “Світання”, “Рідні душі”, “Правда і кривда”, “Ясність”, “Голубиний міст”, “Думи мандрівника”, “Цареборець” і “Вірші віри”. Високої якості є його оформлення збірки поезій “Правдоносці” Яра Славутича, читанки “Золоті ворота” М. Овчаренко, роману “Серця і буревії” В. Несторювича. Дмитренко довгий час ілюстрував дитячий часопис “Веселка”, зробив плякат та оформив каталог для мистецької виставки з нагоди “Першої зустрічі українських мистців Канади й Америки”. Майстерно виконав низку емблем, зокрема для УСОМ, для музичного фестивалю, герб Яра Славутича, багато видавничих і друкарських знаків. У своїй графіці Дмитренко шукав опору серед менторів козацького барокко, у свого великого попередника Василя Кричевського, а також в Юрія Нарбута. На їхній основі виробив свою самостійну графічну мову.

Підсумки творчості Михайла Дмитренка досить поважні, високомистецькі. Він виразно причинився до формування обличчя сучасного українського мистецтва, залишаючи тривалі сліди своїх творчих змагань. Мистцеві сповняється 60 років у той час, коли його буйний талант досягає верховин свого розвитку.

Стефанія ПАУШ

БІБЛІОТЕКА ПРИ КАТЕДРІ СВ. ІВАНА В ЕДМОНТОНІ

Бібліотеку при Катедрі Св. Івана започатковано ще 1926 р., коли зорганізовано відділ Союзу Українок Канади. Невибagliaва й скромна була вона тоді. Біля сцени, в Інституті ім. М. Грушевського, стояла старенька шафа зі скляними дверцятами. У ній приміщено було невеличке число книжок, старанно понумерованих і записаних в обліковій книжці. Першою бібліотекаркою була пані Марія Михайлишина, тепер почесна членкиня відділу. Цей обов'язок вона виконувала совісно понад двадцять років! На кожних зборах чи нараді вона була присутня, щоб зібрати прочитані чи позичити нові книжки зацікавленим читачам. Книжки ці подарували свідомі члени громади; іноді управа докуповувала потрібні видання.

Хоча кількість книжок була мала, зате майже кожна родина цікавилася читанням доброї книжки, звідки черпали знання про історію України, про свою Церкву. У повістях І. Франка, О. Кобилянської, В. Стефаника читачі переживали незабутні дні минулого життя по селах і містах своїх предків, заглиблювалися в поезії Т. Шевченка, Лесі Українки, Ю. Федьковича та інших... Самі ці давні книжки є гідними свідками того, що сотні рук торкалися їхніх сто-

рінок, сотні очей жадібно прочитували надруковане слово. Навіть діти цікавилися українською літературою й читали позичені книжки разом із батьками. Можна сміливо сказати, що в піонерські роки було більше зацікавлення читанням, ніж тепер, коли маємо вигідне приміщення, а полиці в шафах наповнені добрими, гарно опрацьованими томами, що стоять недіткнені, нечитані... Великою мірою читання "рідного слова" зберегло українську душу в Канаді, виплекало гордість зі свого походження.

Коли збудували нову Катедру Св. Івана, членкині перенесли бібліотеку до залі під Церквою. Бібліотекарками кілька років були п. Ольга Слюсарчук і п. Емілія Костева.

Восени 1966 р. членкині відділу вирішили гідно вшанувати Сторіччя Канади, що припадало на 1967 р. Так виникла думка про створення більшої бібліотеки. Головою комітету була вибрана бібліотекарка Ольга Лукомська. Думку про книгозбірню подав бл. п. д-р Іван Верхомин, відомий громадський діяч і щирый жертводавець, який заповів тисячу доларів на устаткування бібліотеки. Тому що кошти обладнання були дуже високі, п. Емма Верхомин, дружина покійного добродія, сама покрила всі додаткові видатки. Пані О. Лукомська заповідливо працювала зі своїм комітетом та управою громади. Уже за рік були готові велика шафа на книжки, стіл та вигідні крісла. Бібліотеку приміщено в кімнаті музею в новій аудиторії при Катедрі. Нараховує вона понад тисячу книжок із кожної галузі українського життя, зокрема з релігії, мистецтва, історії тощо. На полицях меншої шафи пишається гарна збірка дитячої літератури. Це справді великий дорібок, якого таке мале число українських громад у Канаді досягнуло.

Збіркою грошей на закуп книжок займалися пані О. Лукомська, Марія Гавриш і Марія Гринчук. Пані Гавриш ми завдячуємо несподівано гарні успіхи в цьому важкому завданні!

3-го березня 1968 р. відбулося врочисте відкриття новоприміщеної бібліотеки, з участю духовенства й великого числа гостей. Програму провадила п. О. Лукомська. Головну доповідь виголосила пані Дарія Яндова, яка ще раніше склала велику пожертву на устаткування бібліотеки. Отже маємо все, що тільки потрібне для збереження й розвитку високого культурного рівня нашої громади. Залишається вести належну "пропаганду", щоб заохочувати старших і молодь до читання української літератури!

П. Е. Верхомина відкриває бібліотеку. Справа — п. М. Михайлишина, перша бібліотекарка.

Учительський семінар в Едмонтоні 1969 р. У першому ряду: п. Рома Франко (четверта), вчителька з Саскатуну, п. Д. Лонг, методист видавництва Дідьє-Чілтон, і д-р Яр Славутич, автор підручника "Українська мова за зорово-слуховою метою". Зняток Т. Федорука.

СЕМІНАР ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В Інституті Св. Івана в Едмонтоні відбувся семінар для вчителів української мови за зорово-слуховою метою. Семінар тривав від 23 до 27 червня 1969 р. включно.

Як відомо, на запрошення видавництва Дідьє-Чілтона і за посередництвом Комітету Українців Канади д-р Яр Славутич приготував 1968 р. підручник з української мови за зорово-слуховою метою. Видавництво випустило його в світ разом із фільмами та звукозаписом. Тепер за цим підручником навчають у державних школах провінцій Альберта, Саскачеван і Манітоба. 1968-69 навчального року було коло 4,000 учнів (від сьомої класи). Наступного року навчання поширюється. У зв'язку з цим видавництво Дідьє-Чілтона прислало з Філадельфії свого методиста п. Дж. Лонга, що разом із учителькою Ромою Франко (Саскатун) протягом одного тижня всебічно ілюстрував усі можливі ситуації в навчанні за згаданою метою.

Подібні методичні курси відбулися в Саскатуні (1968 р.) й Вінніпезі. На едмонтонському семінарі було 32 зареєстровані вчителі — від наймолодшого двадцятирічного Богдана Славутича до пенсіонера М. Флорії: 24 особи репрезентували "публічні" школи, лише 7 — "сепаратні" і дві особи — "парохіяльні" школи. Кілька керівних виховників — С. Горецький, В. Косташ і М. Фляк — також були присутні на семінарі, що його влаштовано заходами українського відділу (голова — п. Й. Мельничук) Товариства Новітніх і Клясичних мов в Альберті.

УКРАЇНСЬКА МОВА В ШКОЛАХ ЗАХІДНЬОЇ КАНАДИ

Українська мова в державних школах західних провінцій поволі, але впевнено зростає. Як показує статистика, перед веде провінція Саскачеван, де навчання провадиться вже понад 20 років (див. "П. с.", II): 1961-62 — 694 учні, 1962-63 — 893, 1963-64 — 1,074, 1964-65 — 1,171, 1965-66 — 1,368, 1966-67 — 1,832, останні два роки — понад 2,000 учнів щороку. До 1965 навчання було в 9 - 12 класах, тепер — у 7 - 12 класах.

В Альберті (див. "П. с.", I-II — відомості за роки 1959-64): 1964-65 — 554 учні, 1965-66 — 619, 1966-67 — 650, 1967-68 — 697, 1968-69 — 675 учнів. У Манітобі було 1,032 учні (1968-1969).

УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ В ПОЕЗІЇ

(1917 — 1967)

Складена нами бібліографія — це перша спроба охопити поетичні твори, що їх темою є події та люди Української Національної Революції 1917 - 1922 років. Сюди входять твори українською мовою, надруковані в антологіях та окремих збірках, що з'явилися протягом останніх п'ятдесяти років.

Поза засягом цієї бібліографії залишаються поетичні твори, надруковані в щоденній пресі та інших періодичних виданнях, а також вірші, призначені для дітей дошкільного та шкільного віку, що становлять окрему категорію і вимагають окремого опрацювання.

Біля кожного твору позначене джерело — видання, в якому даний твір надруковано. У випадку, коли твір друкувався в різних виданнях, — із практичних міркувань подаємо те джерело, яке в наш час найприступніше, тобто не першодрук, а навпаки, найновіший передрук.

Відсутність індексів та інших бібліографічних показників, як і труднощі в добуванні потрібних матеріалів значно гальмують бібліографічну роботу в кожній українознавчій ділянці. Тому ця перша спроба бібліографії поезії Української Національної Революції не може бути вичерпною і досконалою. Всетаки, сподіваємося, що навіть у цьому первісному виді наша праця буде корисною для тих, хто досліджує тему, як також для громадських працівників, учителів і виховників, що шукають відповідних матеріалів для національних свят.

Просимо всіх зацікавлених, зокрема авторів, бібліотекарів та вчителів, своїми заввагами й додатками допомогти поширити та вдосконалити цю бібліографію.

1. Анонім: "Пісня про Петлюру" (То ж не сонце засвітило, не зорі засяли). Ріпецький, Богдан, ред. Українське Січове Стрілецтво. Нью-Йорк, Червона калина, 1956, 338.
2. Антонич, Богдан Ігор: "Заповіт листопаду" (Не закопати до могил). Його ж *Зібрані твори*, зред. Святослав Гординський і Богдан Рубчак. Нью-Йорк, Слово, 1967, 211-212.
3. Антонич, Богдан Ігор: "Стяги в куряві" (Гудки патруль над ранком дзвонять в білім місті). Там же, 134-135.
4. Антонич, Богдан Ігор: "Слово про полк ліхоти" (Ми молодість тверду і кучеряву). Державин, Володимир, ред. *Антологія української поезії*. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 488-489.
5. Бабій, Олесь: "Батько і діти" (Як зайде ласкаве сонце за горою). Кумка, Михайло, ред. *Сніп, український декламатор*. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 24.
6. Бабій, Олесь: "В день відвороту" (Боже! З країни сліз, ридання). Його ж *Ненависть і любов*. Львів, Русалка, 1921, 28-29.
7. Бабій, Олесь: "Ворог іде" (Іде військо, має хоругов). Там же, 10-12.

8. Бабій, Олесь: "Листопадова ніч" (Північ. На Марійській вежі). Його ж **Жнива**. Авгсбург, 1946, 53-57.
9. Бабій, Олесь: "Молитва поборених" (Не покидай нас, о надії). Його ж **Ненависть і любов**. Львів, Русалка, 1921, 26.
10. Бабій, Олесь: "На Київ" (Гей, волинськими шляхами). **Там же**, 6-7.
11. Бабій, Олесь: "На нашій Голгофті" (Народ утомлений в боях). **Там же**, 23.
12. Бабій, Олесь: "На фронті" (Із царства тьми). **Там же**, 21-23.
13. Бабій, Олесь: "Під Крутами" (Ще тільки вчора родилась воля). Овчаренко, Марія, ред. **Золоті ворота**. Нью-Йорк, Шкільна Рада, 1962, 157-158.
14. Бабій, Олесь: "Степові вірли", уривок з поеми "Гуцульський курінь" (І дочекались втіхи ми, діждалися і свята ми). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декляматор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 87-90.
15. Багрянний, Іван: "Гуляй-поле" (Лежить Гуляй-поле в крові). Його ж **Золотий бумеранг**. Новий Ульм, Прометей, 1946, 162-168.
16. Білозерський, О.: "Бій під Крутами" (Вийшов-вийшов Івась рано-рано із хати). Кумка, М. ред. **Сніп, український декляматор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 128-129.
17. Вільшина, М.: "Листопад" (Та ніч була така, така відмінна). **Там же**, 42.
18. Гарасевич, Андрій: "Крути" (Земля дрижала. Схід вогнем горів). Його ж **До вершин**. Нью-Йорк, Молоде життя, 1959, 38.
19. Гординський, Святослав: "Листопад" (Знов під ногами шарудять листки). Державин, Володимир, ред. **Антологія української поезії**. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 420-421.
20. Герета, О.: "З наших воскресних днів" (Це величний був час). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декляматор**. Вінніпег, Український голос, 1938, 29-30.
21. Гренджа-Донський, Василь: "Тобі, рідний краю, і честь, і любов". Державин, Володимир, ред. **Антологія української поезії**. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 310.
22. Єндик, Ростислав: "Квітчасте нині свято, свято крові". Його ж **Тріюлети**. Мюнхен, Винне гроно, 1953, 19.
23. Карманський, Петро: "В роковини листопада" (Благословенна будь, священна хвиля). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декляматор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, стор. 40.
24. Карманський, Петро: "І досі мріємо". **Там же**, 80.
25. Клен, Юрій: "Божа матір" (Йшла степами й питала). Його ж **Каравели**. Прага, В-во Ю. Тищенка, 1943, 105-107.
26. Кобець, Олекса: "Герої Базару" (Рушали не на гулянку). Його ж **Сходить сонце**. Нью-Йорк, Об'єднання Українських Письменників "Слово", 1961, 204-205.
27. Кобець, Олекса: "Крути" (Я перед сном Олегові-синкові). **Там же**, 196-197.
28. Кобець, Олекса: "На Крути" (Надворі холодна сувора зима). **Там же**, 198-199.
29. Кравців, Богдан: "Перше листопада" (Кривавим листом котить падолист). Його ж **Кораблі**. Байройт, 1948, 77.

30. Кравченко, Уляна: "22.1.1919" (То не сон). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декламатор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.8, 94-96.
31. Кравченко, Уляна: "1.11.1918" (В той день, в той день, в день слави). Там же, 52-53.
32. Кравченко, Уляна: "Під Крутами" (Радуйся земле чорна, кріпка). Там же, 123-124.
33. Купчинський, Роман: "Дума про Хведора Черника" (Ой у неділеньку святую дуже рано). Ріпецький, Степан, ред. **Українське Січове Стрілецтво**. Нью-Йорк, Червона калина, 1956, 339-342.
34. Купчинський, Роман: "Листопад" (Пожовкле листя). Нагірна, С., ред. **Український декламатор для дітей і молоді**. Нью-Йорк, Український Народний Фонд, 1952, 56.
35. Купчинський, Роман: "Перше листопада" (Ніби тіні, ніби хтось, поплід мур). Овчаренко, Марія, ред. **Золоті ворота**. Нью-Йорк, Шкільна Рада, 1962, 159.
36. Купчинський, Роман: "Чи я ще сплю, чи я маячу", уривок із поеми **Скоропад**. Нью-Йорк, Червона Калина, 1965, 32-36.
37. Лепкий, Богдан: "До 359" (Спіть, хлопці, спіть). Нагірна, С., ред. **Український декламатор для дітей і молоді**. Нью-Йорк, Український Народний Фонд, 1952, 46-47.
38. Липа, Юрій: "Могила незнаного бійця" (Могило незнаного бійця, що впав в Україні). Кравців, Богдан, ред. **Обірвані струни**. Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1955, 292-293.
39. Липа, Юрій: "З поеми „Сімнадцятий“, уривок" (Вперед, Україно! В тебе тяжкі стопи). Там же, 294.
40. Липа, Юрій: "Сімнадцятий, II" (Я вірю в Великий Наказ). Державин, Володимир, ред. **Антологія української поезії**. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 364.
41. Маланюк, Євген: "Баляда про Василя Тютюнника, уривок" (Ходом руш! І рівний наступ). Там же, 313-314.
42. Маланюк, Євген: "Вояки" (Хай нерухомо ми стоїм). Його ж **Поезії в одному томі**. Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1954, 183.
43. Маланюк, Євген: "З Чорної Еллади" (Відійшли у негоду, у розталь). Там же, 73-74.
44. Маланюк, Євген: "Листопад" (Ось іще одна осінь, як сум навісна). Там же, 216-217.
45. Маланюк, Євген: "Напередодні" (Передгрозова тиша передреволюції). Його ж **Остання весна**. Нью-Йорк, Вісник, 1959, 18.
46. Маланюк, Євген: "Перший подув весни і твій віддих вже знову зо мною". Його ж **Поезії в одному томі**. Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1954, 95.
47. Маланюк, Євген: "Побачення, 2. Уривок" (Не спалося. Осінній місяць пряв). Там же, 202-206.
48. Маланюк, Євген: **П'ята симфонія**, поема. Філядельфія, Київ, 1954, 1-16.
49. Маланюк, Євген: "Спогад" (Окоп сливе пустий. Так мало нас зосталось). Його ж **Поезії в одному томі**. Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1954, 179.

50. Маланюк, Євген: "13 листопада 1920 р." (Степ тремтів від залізного зойку війни). Там же, 47-48.
51. Мисик, Василь: "Блакитний міст" (Партизанські прориви — й набіги, гей). Кравців, Богдан, ред. **Обірвані струни**, Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1955, 391-392.
52. Невестюк, Ф.: "День злуки" (Ген за Дніпром гудуть гармати). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декламатор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, стор. 96-97.
53. Невестюк, Ф.: "Стрільці" (Пісня з-за садів). Там же, 57.
54. Олександрів, Борис: "359" (Припадав до землі стоголосий буряк). Його ж **Мої дні**. Зальцбург, Нові дні, 1946, 66.
55. Олесь, Олександр: "В роковини проголошення самостійності України" (Вітри і бурі весняні). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декламатор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 104-105.
56. Олесь, Олександр: "Він ждав і все не вірив крику ран". Його ж **Поезії**, кн.5, вид.2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 150.
57. Олесь, Олександр: "Воля? Воля? Сниться, може?". Там же, 133.
58. Олесь, Олександр: "Воля України" (Крики, усміхи привітні). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декламатор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, стор. 92.
59. Олесь, Олександр: "Вона прийшла, як мрія довгождана". Його ж **Поезії**, кн. 5. Вид. 2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 146.
60. Олесь, Олександр: "Вчорашні спільники на нас здіймають зброю". Там же, 148.
61. Олесь, Олександр: "О, воленько, билинонько моя". Там же, 151.
62. Олесь, Олександр: "Одступає військо. Поле порожніє". Його ж **Чужиною**, кн.7. Відень, Дніпросоюз, 19??, 31.
63. Олесь, Олександр: "Пам'яті Д. Вітовського" (Схилимо голови... Нова труна). Ріпечкий, Степан, ред. **Українське Січове Стрілецтво**. Нью-Йорк, Червона калина, 1956, 337.
64. Олесь, Олександр: "Після довгих літ мовчання" Його ж **Поезії**, кн.5. Вид.2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 147.
65. Олесь, Олександр: "Пісня" (Живи, Україно). Його ж **Айстри**. Чікаго, Об'єднання Американсько-Українських Ветеринарних Лікарів, 1954, 61.
66. Олесь, Олександр: "Пішли, корогви розгорнули". Державин, Володимир, ред. **Антологія української поезії**. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 182.
67. Олесь, Олександр: "Про світ ви марили". Його ж **Айстри**. Чікаго, Об'єднання Американсько-Українських Ветеринарних Лікарів, 1954, 60.
68. Олесь, Олександр: "Прощай, улюблена". Там же, 50.
69. Олесь, Олександр: "Радійте, співайте пісні голосні". Його ж **Поезії**, кн.5. Вид.2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 152.
70. Олесь, Олександр: "Ранок, ранок! Час світання". Державин, Володимир, ред. **Антологія української поезії**. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 183.
71. Олесь, Олександр: "Сміється хтось, плює нам в рани". Його ж **Поезії**, кн.5, вид.2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 150.

72. Олесь, Олександр: "Схід сонця зустріти я вийшов у поле". Там же, 134.
73. Олесь, Олександр: "Тепер лише над нами сходить сонце". Його ж **Чужиною**, кн.7. Відень, Дніпросоюз, 19??, 87.
74. Олесь, Олександр: "Українське військо, мов з могили встало". Його ж **Поезії**, кн.5. Вид.2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 137.
75. Олесь, Олександр: "Хто з вас вийде, хто з вас скаже". Там же, 149.
76. Олесь, Олександр: "Ще не прийшла весна, хоч вже гримлять потоки". Його ж **Чужиною**, кн.7. Відень, Дніпросоюз, 19??, 92.
77. Олесь, Олександр: "Юнацька пісня" (Розпались кайдани, минула зима). Його ж **Поезії**, кн.5. Вид.2. Відень, Дніпросоюз, 19??, 128-129.
78. Олесь, Олександр: "Яка краса відродження країни". Його ж **Айстри**. Чикаго, Об'єднання Американсько-Українських Ветеринарних Лікарів, 1954, 15.
79. Ольжич, Олег: "Зимовий похід" (Ці кілометри щедрі без числа). Його ж **Поезії**, книжка перша. Нью-Йорк, О. Лащенко, 1956, 94.
80. Ольжич, Олег: "Революція" (Сховалось равликом місто). Державин, Володимир, ред. **Автологія української поезії**. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 476.
81. Ольжич, Олег: "Розкрийте зіниці, розкрийте серця". Там же, 480.
82. Орлюк, С.: "На Софійській площі" (Хвилює радісний майдан). Овчаренко, Марія, ред. **Золоті ворота**. Нью-Йорк, Шкільна Рада, 1962, 148.
83. Осъмачка, Теодосій: "Дума про Зінька Самгородського" (Самгородок спав у зелені). Його ж **Із-під світу**. Нью-Йорк, Українська Вільна Академія Наук у США, 1954, 295-312.
84. Осъмачка, Теодосій: "Прощання" (Із-за гори та високої). Там же, 212-217.
85. Пачовський, Василь: "Дума про Івана Цепка, Петра Шеремету і Стефана Мельничука" (Не орли злетіли з вітром з-поза Збруча). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декламатор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 46.
86. Плужник, Євген: "Косивши дядько на узліссі жито". Славутич, Яр, ред. **Модерна українська поезія, 1900-1950**. Філядельфія, Америка, 1950, 27-28.
87. Поліщук, Клим: "Бунтарні стежі" (І стали не одним). Кравців, Богдан, ред. **Обірвані струни**. Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1955, 189.
88. Поліщук, Клим: "Скільки наречених не ввійдуть у двері". Там же, 190.
89. Поліщук, Клим: "Сьогодні день, можливо, вже останній". Там же, 193.
90. Поліщук, Клим: "Як згорить останнє — стану сам". Там же, 192.
91. Славутич, Яр: "Бунт" (Чорне море, сатанинське море). Його ж **Трофеї, 1938-1963**. Едмонтон, Славутич, 1963, 137-138.
92. Славутич, Яр: "Отаман Клепач" (Признавайтесь, піймані! Скільки кулеметів?). Там же, 141.

93. Славутич, Яр: "Нестор Махно" (Не крик гайвороння, не клекіт шулік). Там же, 139-140.
94. Славутич, Яр: "359 — ораторія" (Не хурделиця вихрує). Його ж **Правдоносці**. Мюнхен, Золота брама, 1948, 133-137.
95. Стефанович, Олекса: "Круті" (В мороці неладу, в п'їтмі підлот). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декляматор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 129-131.
96. Тарнавський, Остап: "Вірш про отамана Петлюру" (Над Києвом молитва дзвонів). Його ж **Мости**. Нью-Йорк, Об'єднання Українських Письменників "Слово", 1956, 41-44.
97. Тарнавський, Остап: "Листопадова містерія" (Вдягнулось місто в червінь листопаду). Його ж **Слова і мрії**, Зальцбург, 1948, 15-16.
98. Тичина, Павло: "Золотий гомін" (Над Києвом — золотий гомін). Лавріненко, Юрій, ред. **Розстріляне відродження**. Париж, Інститут Літеракі, 1959, 22-27.
99. Тичина, Павло: "Одчиняйте двері". Там же, 21.
100. Тичина, Павло: "Пам'яті тридцяти" (На Аскольдовій могилі). Там же, 27-28.
101. Тичина, Павло: "Проголошення Української Народної Республіки", дума. (Ой, що в Софійському заграли дзвони, затремтіли). Нагірна, С., ред. **Український декляматор для дітей і молоді**. Нью-Йорк, Український Народний Фонд, 1952, 52-53.
102. Тичина, Павло: "Скорбна мати" (Проходила по полю). Лавріненко, Юрій, ред. **Розстріляне відродження**. Париж, Інститут Літеракі, 1959, 28-31.
103. Тичина, Павло: "Сон" (з поезії "Війна") (Кладусь я спать). Овчаренко, Марія, ред. **Золоті ворота**. Нью-Йорк, Шкільна Рада, 1962, 173.
104. Трух, Григорій: "Червона калина" (У неділю рано-вранці). Кумка, Михайло, ред. **Сніп, український декляматор**. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 28.
105. Фальківський, Дмитро: "Одна нога в стременах". Славутич, Яр, ред. **Розстріляна муза**. Детройт, Прометей, 1955, 72.
106. Храплива, Леся: "Листопадове" (Деся далеко, в півсутінку давньої мрії). Її ж **Іскри**. Клівленд, 1 пластовий курінь українських сеньйорів ім. С. Тисовського, 1955, 30.
107. Храплива, Леся: "Листопадові роковини" (Коли розкине павутиння біле). Там же, 16.
108. Черкасенко, Спиридон: "Бранка, балаяда" (Над сонце, над квіти, над ранню росу). Його ж **Твори**. Київ-Відень, Дзвін, 1920, т.1, 109-110.
109. Черкасенко, Спиридон: "Вартуймо" (Усюди зрада, зрада, зрада). Там же, 103-104.
110. Черкасенко, Спиридон: "Весна, стрілецький марш" (Раз-два! Раз-два! Вітер віє). Там же, 171-172.
111. Черкасенко, Спиридон: "Війна" (Не снопами на стернях). Там же, 155.
112. Черкасенко, Спиридон: "Воля" (Віками ми до волі йшли). Там же, 111-112.
113. Черкасенко, Спиридон: "Гайдамаки" (Ми — козаки! Лицарським духом). Там же, 143.

114. Черкасенко, Спиридон: "Гей, не гоймо давніх ран". Там же, т.2 193.
115. Черкасенко, Спиридон: "Дайте жити" (В хуртовинах мій край). Там же, т.1, 129.
116. Черкасенко, Спиридон: "Дев'ятий бурун" (До жертв нас кличе рідний край). Там же, 128.
117. Черкасенко, Спиридон: "За рідний край" (Ми любим рідний край). Там же, 100-101.
118. Черкасенко, Спиридон: "Заклик" (В офіру все — і душу і життя). Там же, 127.
119. Черкасенко, Спиридон: "Запорожці" (Рідний край в ярмі, в неволі). Там же, 141-142.
120. Черкасенко, Спиридон: "Зеленожупанник" (На зеленій на траві). Там же, 144-145.
121. Черкасенко, Спиридон: "Козацька пісня" (Гей, на горі йдуть стрільці). Там же, 117.
122. Черкасенко, Спиридон: "Край в пожежі, край в неволі". Там же, 115.
123. Черкасенко, Спиридон: "Ми йдемо і йдемо: ми — хвилі в морі" Там же, 118.
124. Черкасенко, Спиридон: "Мрія весняна" (Чи знаєте ви весну на Україні). Державин, Володимир, ред. Антологія української поезії. Лондон, Спілка Української Молоді у Великій Британії, 1957, 180.
125. Черкасенко, Спиридон: "На варту всі" (З усіх країв скажені пси). Його ж Твори. Київ-Відень, Дзвін, 1920, т.1, 107.
126. Черкасенко, Спиридон: "На руїнах" (Ще кобзи наші у руках). Там же, 105-106.
127. Черкасенко, Спиридон: "На хрестнім шляху" (О, нене рідна, ще не край). Там же, 120.
128. Черкасенко, Спиридон: "Найвища краса" (Народ мій — велетень в кайданах). Там же, 122.
129. Черкасенко, Спиридон: "Народ — Антей, народ — титан". Там же, 121.
130. Черкасенко, Спиридон: "Наша міць" (Збігом синіх блискавиць). Там же, 102.
131. Черкасенко, Спиридон: "Не вгашайте духа" (Не тлжко, ні, упасти на війні). Там же, 108.
132. Черкасенко, Спиридон: "Не спить і будьте на сторожі". Там же, 98.
133. Черкасенко, Спиридон: "Останній бій" (Гей, над нами круки кричуть). Там же, 158.
134. Черкасенко, Спиридон: "Пекельний вальс" (Гей, позліталися сили пекельні). Там же, 159-160.
135. Черкасенко, Спиридон: "Перед боєм" (Останній час, остання мить). Там же, 157.
136. Черкасенко, Спиридон: "Пісня" (Ворон криче, ворон криче). Там же, 148-149.
137. Черкасенко, Спиридон: "Повстанський табір" (Гей під лісом темна нічка). Там же, 146-147.

138. Черкасенко, Спиридон: "Поклик" (У свій ми рідний край). Кумка, Михайло, ред. Сніп, український декламатор. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 83-84.
139. Черкасенко, Спиридон: "Стрілецький марш" (Ми з гір, ми з полонин). Його ж Твори. Київ-Відень, Дзвін, 1920, т.1, 165-166.
140. Черкасенко, Спиридон: "Стрільці" (Потоки з гір зелених). Там же, 163.
141. Черкасенко, Спиридон: "У день першого листопаду" (І знов — який це вже раз). Нагірна, С., ред. Український декламатор для дітей і молоді. Нью-Йорк, Український Народний Фонд, 1952, 50-51.
142. Черкасенко, Спиридон: "Україна" (Бадьоро має ще наш стяг). Його ж Твори. Київ-Відень, Дзвін, 1920, т.1, 97.
143. Черкасенко, Спиридон: "Червоні й чорні" (Вони ідуть, червоні й чорні). Там же, 116.
144. Черкасенко, Спиридон: "Чи винні ми, що ллється кров". Там же, 124.
145. Черкасенко, Спиридон: "Шляху назад для нас нема", Там же, 125.
146. Чупринка, Грицько, "Великий храм" (Огнем небесним осіяний). Кравців, Богдан, ред. Обірвані струни. Нью-Йорк, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 1955, 66.
147. Чупринка, Грицько: "Маніфест" (Тобі — зневірений, розбитий). Там же, 67.
148. Чупринка, Грицько: "Пісня ночі" (День зайнявся! Схід в огні). Там же, 64-65.
149. Чупринка, Грицько: "Привіт" (Моя відновлена країна). Там же, 68-69.
150. Щербак, Микола: "Крути" (Тоді на площу вийшла вся столиця). Його ж П'яний чебрець. Торонто, Євшан-зілля, 1953, 29-31.
151. Щербак, Микола: "Отаман Петлюра" (Як змалювати образ отамана?). Там же, 23-24.
152. Янів, Володимир: "З братських могил" (Заворушилися тіні в могилах). Його ж Шляхи. Мюнхен, Молоде Життя, 1951, 58-61.
153. Янів, Володимир: "Крути" (Зоріла золота заграва). Кумка, Михайло, ред. Сніп, український декламатор. Вінніпег, Український голос, 1938, т.2, ч.3, 121-122.

ПОЗДОРОВЛЕННЯ ЮВІЛЯРАМ

Видавництво „Славути” щиро поздоровляє авторів літературно-мистецького альманаху “Північне сяйво” з їхніми ювілеями, а саме: письменника Фотія Мелешка (з нагоди 80-річчя), мовознавця Пантелеймона Копалева (з нагоди 70-річчя), письменницю Докію Гуменну (з нагоди 65-річчя), письменника Василя Гайдарівського (з нагоди 60-річчя), мовознавця Юрія Шевельова (з нагоди 60-річчя) і письменника Ігоря Качуровського та літературознавця Володимира Жилу (з нагоди 50-річчя).

НЕВОЛЕНИЙ НАРОД

Примітка. Американський часопис *Oakland Enquirer* (Окленд, Каліф.) надрукував свого часу листа о. Агапія Гончаренка, першого українського емігранта в США. У своєму числі за 23 лютого 1899 р. "Свобода" вмістила його в українському перекладі. З нагоди 70-річчя появи листа передруковуємо його повністю, виправляючи лише правопис, але зберігаючи особливості мови. Правдоподібно переклад зроблено автором. Хоч деякі історичні дані про походження козаків-українців гіпотетичні, зате характеристика московського руйнування в Україні правдива.

Чимало єсть ще таких людей, що козаків уважають за дикунів, розбшпак та хижих звірюк. Щоб увіковічнити насильства на поляках і жидах, грізний цар Москви вжив ним найманих дикунів, називаючи їх козаками. Ті звірюки єуть в дійсності татари, калмуки й москалі. Властиві козаки охотно не служили пажерливому цареві, щоб поповняти чорні вчянки; се був народ вищого полету духа й високо розвиненої моралі.

Після розгрому перської армії під проводом Дарія (331 перед Хр.) через Олександра Великого, частина єго (Дарія) войська осіла вкінці на північних берегах Чорного моря, одушевляючись так красною країною. Між ними було чимало греків. Ті поселенці знані були під назвою скитів. Геродот, грецький історик, оглядав їх край і описав єго. Они стали звістні на Акрополісі в Атенах якo бесідники й філософи. Різьбарство, що було вироблюване в козацьких селитьбах України (давніше край скитів) показує лучність з грецькою і єгипетською цивілізацією. В вересні 1855 р. в скалі, в Києві, відкрито печеру, на котрій каменистій стіні знайдено гієрогліфічні написи в мавританськім стилі, з часів Рамзеса II. Подібна плоскорізьба єсть в посіданню російської православної церкви, котра обстає, що там (в печері) не повинно бути другої. Князь Васильчиков, губернатор Києва, і митрополит Філарет приказали знищити печеру і всі останки, що свідчили про сліди давніх козаків з єгипетською цивілізацією. Безперестанний вандалізм — се засада москалів. Они нищать всі пам'ятки великих документів кожного ними неволеного народу, щоб потомки тих підданих племен не дізнались про своє походження та вкінці назвали себе москалями. Єсли б москалі, замість того, вглублялись в пам'ятники історичного народу, як і чому він постав, они були б мудрішими, більше людськими, а менше звірськими, якими єуть досі. Як іспанці під Пісаром вигубили інків в Перу, збуривши їх святині, пам'ятники, а навіть цілі міста, те саме вчинили москалі в Україні.

Москалі хотять вмовити в цілий світ, що козаки не єуть лучшими від шмати, о котру обтираєсь ноги, але козари, або козаки, мешканці України, мали свою маринарку (військову флоту — ред.) перед мурами Візантії і далеко перед заняттям москалями Аляски, козаки з Камчатки відвідали Сан Дієго й Мендоціно. Рільничий промисл козаків становив перед тим славні століття. Їх шовк і полотняні вироби звістні цілому світові. Архітектура дійшла до великої досконалости. Їх міста були чисті, а їх мешканці промислові і браві. Они ніколи не узнавали іншої форми правління, лиш демократичну. Суспільне життя козаків стояло і стоїть вище від московського. В тім

лежить їх сила. Як в одній з їх пісень кажеться: „Козацька сила стала могуча, бо наші смільчаки мають одну душу й одне серце”. Вигляд козаків разячо різниться від породи московської, се так, як італіянець від німця. Їх ранішня й вечірня молитва — за Магціні й Гарібальді, щоб їх визволив з-під московського ярма. Козаки бились все мужньо в обороні давленої людськості. Їх широкі груди були покриті численними ранами, бо повздержували азійські орди перед напливом в Європу й хоронили європейську цивілізацію перед варварством. Простягаючи по-приятельськи руки до зрадливого, московського царя Алексія, в ім'я релігії, але не народности, наш характер померк через московських тиранів. Ми тепер поділені й давлені, не маючи ні імени, ні краю.

Число козаків числить під ту пору 25 мільонів. Від Уралу аж до Карпат, цілий край над берегами Чорного моря належить до них. Вони се знають і чують, що та Україна, доки краплиночка крові лишиться в їх жилах, належить до них. Вони знають і те, що москалі за розмислом грабували козацький нарід і скривали від світа багаті скарби їх предків.

Ми невдоволені з московського ярма і готові повстати в обороні нашої незалежності. Наші чувства суть нескоренні. Нашою теперішньою релігією єсть релігія мучеництва; завтра буде вона релігією перемоги.

Я вірю, що працювати для звільнення козаків значить тільки, що відкрити джерела загальної свободи і поступу. Ми поручаємось молитвам всіх народів.

Агапій Гончаренко,
козак вільної України

НА ІМЕННИНІ ГОНЧАРЕНКА

(Уривок)

Вдармо ж, хлопці, тропака
Навприсядки й гопака,
Щоб доля веселилась,
Щоб воля чепурилась,
Щоб батько Гончаренко
Підскакував помаленько,
Бо він щирий козак
І розказує нам так,
Щоб ми мали причину
Співать про неньку Вкраїну.

Многі літа Тобі, милий
Голубчику ти наш сивий,
Старий Гончаренку!
Ти нам писав про Шевченка,
Потішав наші серденька,
Підскакуй же помаленько!

О. П.

(“Свобода”, 14 вересня 1899,
Мт. Кармель)

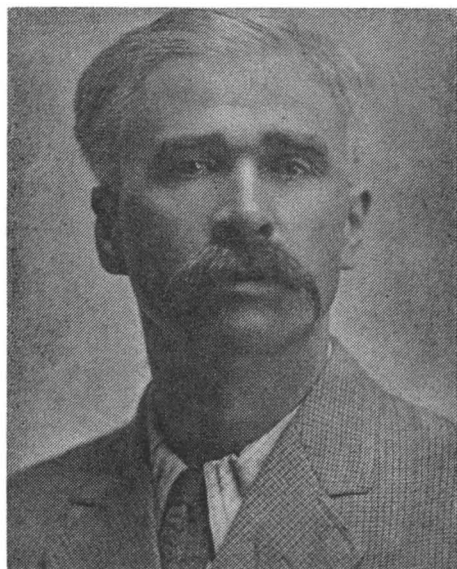
СТОРИЧЧЯ ALASKA-HERALD

Прибувши на захід, о. Агапій Гончаренко видавав у 1868-69 роках у Сан-Франціско часопис Alaska-Herald. Перше число з'явилося 1 березня 1968 р. англійською та російською мовами. Друкувалися в часописі також твори Т. Шевченка українською мовою.

ЛИСТКИ З ЗАПИСНИКА

Примітка. Містимо уривки з записника Федора Немирського, українця з Галичини, що називав себе лише русином. Приїхав він до Канади наприкінці минулого сторіччя, а почав свій родовідний записник 1920 р. в Альберті. Мова Ф. Немирського — мішанина живої мови з Галичини та язичія. Зберігаємо її повністю, випраеляючи лише правопис. При цій нагоді дякуємо Томі Немирському, синові автора, та Маріяні й Тарасові Мельничукам за дозвіл користуватися записником. Гадаємо, що наведені тут уривки стануть важливим джерелом для вивчення походження й життя перших українських поселенців у Канаді. Ред.

ПІЗНАЙ СЕБЕ!

Федір Немирський (1912)

На сторінках сеї книжки я хочу постаратися написати з минувшини бодай вкоротці з мого родоводу й отчини.

Знаніє свого родоводу й родимого краю — то значить познаніє самого себе, а познаніє самого себе — то найважлише условіє к розбуженію національного самопознанія, к согрітію в серці теплих чувств любви для отчини, для св. віри й свого народу. Отже, коли ми хочемо знати о славних подвигах предків наших, коли ми будемо знати о пережитій добрій і лихій долі Руси, тоді ми увидимо, що були часи, де Русь значенієм своїм, силою і славою була впереді межи другими народами, тогди то ми возмужасьма і величатися будемо

тим, що ми є Русини, діти тої колись то славної Руси, потомки того сильного й великого народу. . .

...необходимим есть для нас, Русинів, знанне нашої історії, щоби ми знали, чим колись ми були, чим ми тепер є і чим ми в будучності повинні бути... Ми повинні старших шанувати...

Я постановив свій родовід, що ще можу, собрати або другими словами свою сімейную історію описати... кому інтересованому попало б до рук сию книжочку читати, то най простить за скупість... неточності, бо при сих обстоятельствах в Канаді не мав од кого більше почерпнути свідиній... Що я міг собрати, то найбільше од своєї матері, коли вже стояли перед дверима гробу. Дано в Wostok, Альберта, дня 16 марта н. с. 1920 року.

ПРАПРАДІД, ЯКІВ ГРАДОВИЙ. Прапрадідом мені по прабабі Анні або рідний отець мій прабабі Анні. Прабаба Анна була жінка мого прадіда Дмитра Немирського. Я не міг довідатися, аби хто знав про таких або фамілію Градових в Більчу... певно, що був временню зайшлий... уже може був жонатий, бо се випукано з метрики, а сей спомин... яких 200 літ назад. Греко-католичеського віроісповіданія (в унії).

ПРАБАБА, АННА НЕМИРСЬКА. Донька прапрадіда Якова Градового... Мала три сини — Гриць, Танасій, Матій...

РОДОВІД НЕМИРСЬКИХ

...Мій рід по фамілії не є певно ізвісним, бо не мож ствердити, чи мій прадід був з роду Немирський. Може собі прибрав таке ім'я, як зайшов до Більча...

Мені моя мати розказувала, що мій прадід був зайшлий, а власливо єго був завіз Юліян Потоцький. Сей великий магнат був власителем много дібр (сел) в Галичині і в Росії, тож і наше Більче до него належало. Потоцький мого прадіда завіз із Росії (України - ред.) з села Грицькова. Був козаком у Потоцького... Таких козаків тримав Потоцький дванадцять... вони йому парадували верхи на конях, як куди їхав. Розказують, що тоті козаки ходили в якихось козацьких жупанах, носили широкі шаравари (штани) і ще до того мали прибрані козацькі назви, як Хмара, Сулима й т.д. Але в Більчу в метричеських документах вписано „Немирський”.

Мій брат Кость розказує, що як одного разу якісь археологи в Більчу одшукували давні могили по полі, то вже буде яких коло сорок три роки тому (мабуть, це було 1877 р. - ред.). Я пам'ятаю, бо і я бігав за ними, а вони мені давали по шустці (10 крейцарів) і одкопували тоті могили й знаходили старинні річі. Я сам видів, що знаходили... череп'яні горшки, а в тих горшках був попіл і перепалена глина, навіть часом і металічеські знаряди, як ніби ножі, долото або щось подібне. Вони нам товкували, що умерших покойників палили на попіл і в таких горшках хоронили.

...Тоді археологи говорили, що рід і фамілія Немирських походить по Немирові... Значить, що мій прадід зайшлий з Немирова...

ДІД, ГРИГОРІЙ: ГРИЦЬ НЕМИРСЬКИЙ. Родився в Більчу дня 14 ноябрю н.с. 1794 року. Таїнство святого хрещенія совершив священик Николай Брилинський, до хреста тримали хресний батько Михайло Бурдей і кресна matka Настася Миськова. Було два брати: Танасій і Матій. Мав шестеро дітей: штири хлопці і дві дівчині...

Мій дід служив при війську в австрійській армії... Прожив мій дід шістдесят і штири роки. Похорон відбувся 2 февраля н.с. 1858 року. Погребеніє совершив священик Стрільбицький.

БАБА, АННА НЕМИРСЬКА, донька Юрка Припхана, жінка мого діда Гриця. Мала одного брата, Василя, й сестру, Катерину.

МАРІЯ МАГДАЛИНА, донька Петра Данильчука, моя рідна мати народилася в Більчу 4 августа 1835 року, вийшла замуж 16 новембрю 1851 року, а померла 24 февруарія 1920 року нового стилю... зачало рости так як дике м'ясо, показалося, що то рак. (Тут подано детальний опис хвороби, операції в Ламонті, смерті й похорону — ред.)

ПРОКОПИИ (ПРОЦЬ), мій отець, син діда мого Немирського, родився в Більчу Золотім року 1831, 18 юліан н.с. Хрестив о. Григорій Верхратський... тримали до хреста Петро Луцик і Гафія, донька Олексі Шийчука, а бабила (приймала дитину — ред.) Марія Максимчук.

Мій отець помер 29 октября 1890 року, хоронив о. вікарій з Дوبرокута Е. Хлібовицький... Причина смерті — здається, був ревматизм у ногах. Всього 59 літ прожив. Мої родичі (батьки — ред.) жили вбого, свої худоби не мали, хліба неставало, за дрова було тяжко... Люде купували брис, збирали по панських ланах гнилі, порохняві бараболі, жолудь з дуба, кору з дерева... шавник, квасок — хто що міг... сушили, мололи на жорнах і пекли чи варили й тим жили. Говорили, що котрі їли жолудь, то таки пухли й мерли... друга біда: власті наставляли, аби нову церков будувати, до того ще муровану з каменю... прилучився уряд в порозумінні з попом, брали з обори послідню худобину, забирали з хати одержу, кожухи, сапдаки, подушки, шмате і що могли взяти. То все продавалося на ліцитації... за полудармо... Той самий поневолений нарід ішов до тих самих... п'явок і солено викупував... ґрунт забирали... Тоту всю кервавицю піп у свої руки забирав і у Львові до банку на своє ім'я вкладав. Піп називався Стрільбицький. Отже, церков розпочали (будувати — ред.), але кончити не було чим, а піп далі каже, що грошей треба... громада вдалася до князя Сапіги і предложила свою скаргу... І показалося, що тоті всі гроші, що піп зібрав, пропали...

Мій отець в той самий час заплутався в процес, що тягнувся дванадцять літ за ґрунт. Хотя той ґрунт виграв, то вже не користав ані з виграного, ані з свого власного, бо все поле було заставлене за довги. Податки треба оплачувати, а жити не було з чого...

Мені тоді було десять літ, мій отець пішов у Басарабію в Росії. То було на самого пророка Іллі 1-го августа 1879 р. — мені дуже вбилося в пам'ять... Тато збиралися в неізнану нам дорогу зраня. Було нам усім, а особливо мені самому дуже тяжко на душі: дивився, як мій рідний отець збирався десь у світ заочі, нас лишачучи на власну долю.

Я пам'ятаю, отець вийшли з хати, попрощалися з нами з розпукою на сердцях і со слезами на очах, а мені такий був жаль і розпука, що я тепер того не годен описати. Отець пішли просто через город напрямці... Я вийшов за ними на горол і дивився, куди будуть іти. Город засаджений тютюном. Отець перейшли город... зникли з-перед очей, аж знов їх постеріг... Я стояв і дивився за ними на горолі й розпучливо плакав і ридав — аж заснув у тютюні...

Восени того року вернувся отець з Басарабії й приніс із собою поверх тридцять рублей серебром. То вже була для нас неабияка радість.

На другу весну — то було року 1880 — я вже мав одинадцять літ. Ми з цілим домом вибралися до Басарабії служби шукати. Ой, гірка ж тога наша вандрівщина була!.. більше пішки йшли... весна була холодна, саме тоді сніги топилися й снігові води розігралися. Я в тій дорозі так був змучений... думав, що вже загину. Як-

ми вибралися до Басарабії, то я тоді ще лиш був перейшов до другої класи сільської школи, дуже мізерну науку посідав.

Мій брат Кость там найшов службу за гуменного за восьмдесят рублей на рік, а отець мій — за пасішника за шістдесят рублей на рік...

Як мені було дев'ятнадцять літ, то ми вернули назад до Білпча, приїхали своїми кінями, привезли з собов пасіку, привезли вовни, кукурудзи, сала і всякого добра. Тепер ми вже од довгів були чисті ще й гроші мали. Як ми були в Басарабії, то будинки були понищені, плоти опустошені комірниками. Взялися до роботи; плоти, паркани й будинки — все наново будувати.

Року 1890 мене навесні, в марті, асептерували до піхоти, а десть в маю пішов уже служити. Восени 29 октября мій отець померли, а моя мати лишилися самі на ґрунті. Нема кому робити, бо я при війську, а брат Кость в Басарабії... В мого отця було нас п'ять синів, доньок не було...

Мій отець був середнього росту... голос мали легкий, тихий, тютюну не курили, ані табаки не нюхали, горілку пили лиш на Великдень та на святий вечір і то лиш малу порцію. Любили читати церковного змісту книги й молилися завше... ходили на поклоненіє по святих містах — до Почасва, Києва і в святий град Єрусалим, много знали розказувати про святі міста, як Почаїв, Київ, а найбільше про святий град Єрусалим, Назарет, Вифлеєм, Константинополь, Яфу, Смирну, Афон.

Нераз у свято поприходять любителі послухати з умиленієм їх оповідань. Я собі пригадую, як мій отець оповідали про Йорданську купіль.

Одного разу то було в Різдвяні свята. Адам Сапіга прийшов до свого сина Леона на полювання. Із ним було много таких самих магнатів... Дали знати з двора татові, що князь Сапіга з своїми гостями хочуть загостити до мого отця. Мій отець стривожений задумався, як тут таке панство встрітити. Але час не стоїть — уже йдуть! Люди зглядаються, як на яке диво. Прийшов Сапіга — тато його привітали, поздоровили. Сапіга подякував і зачав розпитувати мого отця про святі міста. І за град Єрусалим питав — чи не виділи його підпису в городі (саду — ред.) Гетсиманським, що було вирите на камені. Друге панство прислухувалося їх розмові...

Мій отець любив письмо й книжки, але за тих часів школи не було. Аж мій отець оженився, тоді почав ходити до дяка — Рудан називався — і вчився церковного письма. Навчився був читати й писати...

ТЕОДОР (ФЕДІР), наймолодший син у свого отця Прокопія Немирського, я родився в Уляшківцях дня 18 юлія н.с. 1869 р., того самого дня, що й мій отець. Тримали мене до хреста хресний батько й matka, Антоній Сирота й Марія, жінка Павла Чайковського. Хрещеніє совершив єромонах і адміністратор чина св. Василя Великого П. Ісидор Коржияський. Хрещеніє совершилось в Уляшківцях, а метричеськая запись вписана в метричеських книгах у Милівцях.

Оженився року 1898, 12 юлія... Прийняв горожанство канадійське дня 16 місяця октября 1899 року...

Коли мені було сім літ, то мене вже посилали до школи. Наука йшла до полудня на руському, а пополудні на польському язиці перших два роки. Якийсь старий професор дуже ліниво учив, діти лиш пересиджували в школі...

Дещо розказати про наші гаразди в нашій Галичині під австрійським пануванням. Польські пани-дідичі були безграничними володителями над нашим порабощеним селянином. Конституція була тільки на папері написана, а бідний селянин цього не користав... Не смів селянин, хочайби ріка пливла его ґрунтом або громадським ґрунтом, рибу ловити, не смів полювати, ніхто не смів на своїм ґрунті млин побудувати, а коршма, хотьби була на громадським ґрунті побудована, то все була власністю панів, за що пани-дідичі оренду побирали... Жодна парафія не сміла священника прийняти без согласія пана-дідича... На полі просвітнім шкіл не було, бо вчитися наші предвічні вороги, польські пани та ляхи, не дозволяли; польські дідичі народ у темноті та в страшній неволі тримали, невиносиму панщину накладали... Пани-дідичі оддавали в оренду жидам коршми, млини, ліси...

Чи могли турки або татари ужаснішого та страшнішого допуститися, як такі наш слов'янин поляк ще й християнин. Турки ніколи нашу церков на поруговисько не виставляли...

1894 року в Галичині люде мерли на холеру, я также хорував на ту слабість, уже був близько смерті... наш цілий дім був під карантною, а два вартівники коло мене вартували... три доктори відвідували хворих, а дваїцять і один жандарм патрулювали село і надзирали над санітарними порядками. Ой, як же тоді було в селі сумно!..

Сего самого року був виїхав Йосиф Олеськів з Дорундяком до Канади... в цілі оглянути канадійські степові землі, пізнати клімат, познакомитися з політичеськими властями й законами, чи би не надалися канадійські степи на заселення нашими галичанами й буковинцями. Наколи повернувся з Канади Олеськів з Дорундяком, то зараз була випущена книжочка за місяць декабрь року 1895-го, число 221, під заглавієм "О еміграції" обществом імени Михайла Качковського в Львові. Я состояв членом того же общества, то тая брошурка зараз по появленію на світ була в мене в руках. Наколи я перечитав, так і заінтересувався Канадою. Не тратячи часу, переїхали ми з братом Костем до Дорундякового брата Михайла, що був адвокатом у Борщеві — порадитися. М. Дорундяк нас од Канади не одражував, тільки... радив нам одвідати самого очевидця самої Канади, т. є. его рідного брата... Так ми й зробили... запрягли коні до саней і поїхали до Дорундяка, очевидця Канади, в Вербіжі коло Коломиї. Сей чоловік дуже радо нас прийняв і угостив, чим лиш міг. Коні вмістив у теплій стайні, нас самих примістив у своїй хаті — в осібній станції, котра була чиста й багато прибрана гущульськими килимами та диванами. По його поводженню в часі нашого побуту можна було переконатися, що то був вище образований чоловік. По вечері засів з нами Дорундяк обговорити справу про Канаду... подав нам ближчі інформації о еміграції, подав нам декотрі необхідні адреси й навіть сипярську мапу Альберти (на-

писано з м'яким знаком — ред.), про сипярські землі й гомстеди. Тоді ми з великим удовольством одправилися додому, бо почувувалися вже канадійцями, хотя ми ще (були — ред.) не в Канаді. Затим узялися переписуватися до Гамбургу в Німеччині з агентами паракходних компаній, а притім разом і шукали купців на поле й ґрунт. Поле ще тоді продали по добрій ціні, бо ми зачали перший рух до Канади... Пів шнура в Рокитно купив Олекса Костюк за 158 ринських. Пів шнура на Стежці купив Ливонтій Луцак за 140 ринських. Штири сажні в Кадовба купив Іван Судийко за 95 ринських...

Ми вже навесні, 6 апріля, 1896-го р. вибралися здому до Канади. Наш дім складався з дев'ятьох душ: я, мама, брат Кость, Марця (єго жінка), єго діти Василь, Параска, Александра, Панько й Іван. Книгиня Сатіжина дала під нас свої фіри й одставила нас до Чорткова... — штири австрійських милі... В Чорткові сіли на колію до Львова. У Львові чекав на нас д-р Йосиф Олесків, зібрав нас у транспорт і вислав з нами свого брата Владимира аж до Канади, до Вінніпегу. Як ми зійшлися в Львові всі докупи, то було нас осемнайцять фамілій і п'ять самотних, кавалерів або полишивших свої фамілії вдома... З нами їхали Федь Рудик, Іван Лакуста, Іван Гавриленко, Антоній Савка, Юзько Дзівенька, Левко Проциньський, Юзько Проциньський, Федір Фур, Павло Куберський, Николай Лакуста, Гринь Андрухів, Дмитир Мациборський...

Зі Львова виїхали ми через Мисловиці до Гамбургу на адрес агента Спіро, перебули ми в Гамбургу щось пару день, полагодили свої справи, деңо купили на дорогу, виміняли наші ринські на американські долари поплатили шифкарти до Канади. Притім уже була вчислена канадійська колія, куди хто хотів разом з пакунками... од дорослої особи сімдесят і два ринських з Гамбурга аж до Едмонтону... Нас завезли на шифу "Христіянія". Шифа двинулася з нами з Гамбургу до Антверпену в Бельгії... Перебули ми в Антверпені три дні... (бачили, як — ред.) тут ладували до Америки день і ніч величезні штаби заліза, якесь збіжжя і ще хто знає що.

Стародавнє місто Антверпен має много історій по собі... був на вежі катедри, навіть рахував по сходах ступені й нарахував 516... а то не було аж на самім верху вежі — тільки до циферблята вежового зигарка. Цей зигар пречудно виграє квадранс й години на дзвонах... Сеї славної вежі, здається, вже нема, бо доносили газети, що німецькі гармати в сій світовій війні знищили.

По трьох днях ми збралися до свого велита, і наша "Христіянія" дала знак своїм героїчним ревом, кинула величезними клубами диму й направила свою путь через Атлантичеський океан до берегів Америки. Ми всі перехрестилися й просили Божого благословення... одні зачали молитися, письменні — читати акафісти, треті — набожні пісні співати... Так собі наша "Христіянія" пліяла щось три дні дуже лагідно, а на четвертий день зачала собі жартувати, чим раз, то гірше, море почало щось негудувати. Так ми, хоти не хоти, полишили свою прогульку на палубі й поховалися до своїх кают, матроси также взялися приготуватися до борби так сильного суперника, величезні плахти на отвори понакладали, великі штаби заліза на плахти понатягали, клинами позаклинковували і так чисто якби нас

живих погребли. Наслужаємо, що далі буде, а поспитати нема кого, матроси по русській (мові — ред.) не знали, а лиш трьох могли розмовитися з ними по німецькій, декотрі сміличаки з нетерпеливості виривалися на поклад подивитися, що на тім Божім світі діється. Я перший з них був... Господи, що тут за страх, що тут діється! Дивишся, а тут збоку велика язвина вода проступає, а ціла шифа так і летить в тоту пропасть — мало що не цілим плазом ся звернула, а тут нараз велика гора з великим шумом і клекотом хвиль вдаряє в шифу і переливається через верх на другий бік... втікаєш назад до середини... тоті, що весело розмовляли, набожні пісні співали, акафісти читали, — всі помовкли, тільки потиху молитви шепчуть та хвиля за хвилю кончини чекають, бо ніхто не вірив, що ми таку морську грозу перебудем. Декотрі собі очі зав'язували, аби ся на той страх не дивити, а сами ся руками постелей тримали, аби не випали, а тут нараз вода вриває згори до середини, переливається од стіни до стіни, а люди в лементі — одні плачуть, другі нарікають, що їм було добре і в краю...

Висіли ми на берегах Канади в найстаршій портовій городі Квебеку, по такій довго утомительній дорозі. Мало нас інтересував сей так історичний город Канади, бо ніхто з нас себе не чувствував в добрім расположенію духа, бо все насувалися якісь мрачніє мислі...

Перестояли ми тут щось через день, зайшов Си-Пі-Яр (представник залізничної компанії - ред.) — і далі з нами через онтарійські скалисті гори. Тут вдруге кожне лиш посоловіло, одно другого попитує, що то буде, як ліпшої землі не буде... аж на голові дубом волос стає, бож не оден собі думає, ануж і мене в таке затаскають...

У Вінніпегу перепочили щось через тиждень і даліше рушили аж до Кальгар. Тут ми знов перестояли через один день... на другий день, у понеділок гайда до Страткони. Тут нам сказали, що вже кінець нашої їзди... Заквартирували нас тут до імміграційного дому. Тепер вибрали ми зпомежи себе пару розумніших гадаїв, аби пішли наперед оглянути землі й вибрати фарми, з лендсосуісу назначили проводиря... Джана Борвика і за тлумача одного німця Йоганна Кребса, і разом пішли, а решта — жінки й діти — осталися в імміграційнім домі в Стратконі, чекаючи, що даліше скажуть. Вернулися наші з фарми й довідалися, що в околиці Бівер Крік і Лайм Стон Лейк земля несогірша, і тут фарми вибрали. До того нам сказали, що тут уже є наші — замешкали перед нами тому два роки, з Небилова Стрийського повіту. То були бойки, котрих ми назвали гупулами — Михайло Мельник, Никола Мельник, Василь Феняк, Никола Тичковський, Михайло Полишій — прозвали Цюрик, Штефан Чичак і Прокопчук. Сих послідних два мали свої фарми недалеко форту Саскачевану...

Тут декотрі вже купили коні, воли, вози й другі річі... брат Кость также купив воли — заплатив сорок долярів... поплатили фарми... мені фарма вдалась добра, але декотрі ошукалися... 22 мая очутилися вже на фармах. Але, не знаючи меж своїх фармів, ..ми остановилися над якимсь ровом, де вода пливла. То було в п'ятницю перед зеленими святами. Як снігова вода зійшла, то сей рів висох... Переночували ми тут під голим небом, а на другий день взялись розглядати, де ми є й шукати за пальками, що інженери при помірі по-

били... Пересиділи ми над цим ровом щось з тиждень, а як уже знали, де й чия фарма, тоді кожен — на свою. Першу зиму я тулювся з Машов коло брата Костя, але першого літа я вже поставив хату... з дерева... Отже навесні 1897 року я вже зоп'яв якусь буду, накрив... Сего літа пішов на секцію С.П.Р. трохи гроша заробити.

Я зробив просьбу (про відкриття пошти - ред.), просьба була прийнята, і з першим днем януарія 1899 року вже була отворена. Я назвав (пошту - ред.) Восток. То була перша пошта межи нашими палицькими поселенцями в цілій Канаді... я сам був поштарем... сам і охрестив на Восток... 1912 р. зайшла переміна в політиці, бо консервативна партія побідила ліберальну при виборах. Я належав до лібералів — од мене пошту отняли... перенесли...

Фармував я на своїм гомстеді аж до 1905-го року...

(Уривки взято зі сторінок 1 - 86 у записнику. Якщо буде змога, продовжимо друкування в наступній книзі. Федір Немирський помер 1946 р. Поховали його у Востокі в Альберті).

Михайло ДРОБНЯК

РУСИНСЬКИЙ ЕПЛОГ

Безхребетні, як ліани;
без коріння, як вітер;
і темні,
як праліси індіців...
Такими нині сталися русини.
Безликости й байдужости
наїлися з миски сторіч,
відваги живицю розтринькали
по своїх смужках поту і мозолів,
по різних судах, правотіннях
та "іцикових" корчмах.
Навіть зброю,
хоч і без пороху,
кинули покірно,
як зозуля кидає в чужі гнізда свої яєчка,
до ніг чужих, ворожих.
Були велетні, слава й звитяга,
співала ніжно Маковиця
й ланцюги спокою рвав Бескид, —
світом ішов русинський нарід...
Тепер там тихо.
Смутку імлі оповили полонини,
сльози жалю знечистили
джерельні потічки,
дрімають в непокої могили предків, пам'ятники...
І справді, чому таке тихо?
Чи перед бурею,
чи як наслідок смерті?

Примітка. М. Дробняк, талановитий поет Пряшівщини, хоч ніколи не бував на заході Канади, дуже добре окреслив тутешніх русинів. Вірш узято з додатку "Літературне слово" до часопису "Руске слово", що виходить у Руському Керестурі в Югославії.

ОГЛЯД УКРАЇНСЬКИХ ВИДАНЬ У КАНАДІ

Кого вважати за першого українського письменника в Канаді? П. Кравчук уважав за такого С. Паламарюка (вірш „Пісня про Канаду” — 1903). У другій книзі „Північного сльва” ми висловили думку, що таким був Михайло Говда (вірші з 1901 р.). М. Марунчак віддав пальму першости Саві Чернецькому (його вірші з 1900 р.). Останнім часом нам пощастило виявити, що Іван Збура написав свій вірш „Канадійськи емігранти” ще раніше за всіх згаданих, а саме в містечку Бівер Крік, Альберта, 30 грудня 1898 р. і надрукував його в єдиному тоді українському часописі „Свобода” за 2 лютого 1899 р. (див. уривок у цій книзі). Щоправда з усіх згаданих С. Чернецький виявив себе найкраще, залишивши поважний літературний доробок. Однак можна й треба сподіватися, що майбутні дослідники перенесуть дату 1898 на якусь ранішу.

Досі українську літературу в Канаді, включно з місцевим фольклором, досліджували, наскільки відомо, С. Ковбель, О. Івах, В. Кіркконнелл, Я. Рудницький, П. Кравчук, М. Марунчак, О. Войценко і Яр Славутіч. Проте найкращого, найповнішого, найбільш опрацьованого огляду діждалася ця ділянка від д-ра Микити І. Мандрики, що приготував і заходами Української Вільної Академії Наук у Канаді видав 1968 р. у Вінніпезі

HISTORY OF UKRAINIAN LITERATURE IN CANADA

Книга має 247 сторінок, близько 50 знятків і робить враження солідної монографії. Написано її англійською мовою з огляду на те, що автор мав наукову стипендію від Канадської Ради. Крім того, настала невідкладна потреба детально познайомити англомовного читача з літературними осягами Канадської України.

Своє завдання М. Мандрика виконав дуже добре. Будучи діяльним поетом непересічної міри, літературознавцем за освітою та ще більше з практики, проживши в Канаді понад сорок років, М. Мандрика був безумовно найкращим кандидатом для написання цієї праці. Суворий плян книги, чіткий виклад думок, багатий фактичний матеріал та щедрі цитати зразків творчості (в перекладі англійською мовою), — все це задовольняє вимоги, що їх ставлять перед фаховим дослідником.

М. Мандрика ділить українську літературу в Канаді на чотири основні періоди: 1) початки, 2) пізня піонерська доба (властивий початок літератури), 3) нові обрії та нові осяги і 4) наплив нових інтелектуалізмів (після другої світової війни). Було б краще, якби перші два періоди об'єднати в один, як це ми зробили в нашій *Ukrainian Literature in Canada* (1966). Адже Сава Чернецький, особливо як автор оповідання „З глибини пропасти” (1900), ані трохи не гірший за С. Ковбля, який у М. Мандрики починає другий період чи пак властивий початок української літератури в Канаді. Позадим періодизація цілком вірна, вона віддзеркалює дійсний стан. Зокрема, дуже подобається те, що період нових обріїв та осягів почи-

нає дослідник І. Данильчуком, поезію якого власне й треба вважати новим, оригінальним словом в історії нашої тутешньої літератури. Належно схарактеризовано О. Іваха, І. Кмету-Ічнянського, Т. Шевчук, особливо ж І. Киріяка та О. Лугового. Про останнього можна було б сказати більше — з огляду на його велику й різноманітну продуктивність, хоч не вся вона високої якості. Добре, що є в книзі Д. Дорошенка, Л. Білецький, Митрополит Іларіон, Яр. Рудницький, К. Віда.

Чи є недогадження в монографії М. Мандрики? Гадаємо, що так. Недооцінено Уласа Самчука. Справді, ще недавно цей письменник не включався в суто канадське життя, але після появи роману „На твердій землі” не можна вже називати його письменником-гостем у Канаді. Треба було б згадати журналіста Д. Лобая, що займався також літературною критикою. Дуже мало сказано про М. Ірчана, визначного письменника, хоч і комуніста. З інших недоліків зазначимо такі: у транслітерації назов українських книжок треба писати з великої літери лише перше слово, місцеві назви, імена та прізвища, а не кожне слово, як це робимо в англійських творах; збірка „Світає день” І. Данильчука вийшла в світ не 1920, а 1929 р.; Івахова англomовна антологія української лірики — не 1931, а 1933. Крім того, треба нарешті усталити дату смерті І. Данильчука — одні подають 1942, інші — 1944. Яка дата правильна?

Поза цими дрібними огріхами книга М. Мандрики — великий і цінний вклад у вивчення української літератури в Канаді. Це перший вагомий внесок у важливу ділянку мозаїчного, як слушно твердить сенатор П. Юзик, культурного життя цієї країни. Ми повинні бути вдячні дослідникові, що показав нас перед англomовним світом у правдивому світлі — зі знанням справи та з великою любов'ю.

Д-р М. Мандрика

Д-р М. Марунчак

“СТУДІЇ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ”

Під такою назвою заходами УВАН з'явилися три томи досліджень д-ра Михайла Марунчака — т.І, 1964-65, 255 стор.; т.ІІ, 1966-67, 544 стор.; т.ІІІ, 1968-69, 284 стор. Які багатющі матеріали до історії громадського, релігійного, освітнього й культурного життя українських поселенців у Канаді! Яка муравлина працьовитість дослідника! Просто дивуєшся, що він може мати стільки невичерпної енергії, стільки зняткового вміння віднаходити джерела, стільки непомилкового відчуття правдивості одних фактів і помилковості інших.

“Студії...” щедро ілюстровані знятками перших поселенців, громад, діячів, письменників, мистців, церков, шкіл, учителів, клубів, хорів, драматичних гуртків, з'їздів, пам'ятників, документів, часописів, книжок, оголошень, програмок, репродукціями картин і т.д. й т.п. Досі такого не було за майже вісімдесят років українського життя в Канаді. Усе це — позитивна риса досліджень М. Марунчака. Його погляд на Канадську Україну дуже тверезий. Хоче бути він суворим, безстороннім суддею подій і фактів, бути максимально об'єктивним, не вдаватися в полеміку, не наражувати себе на обвинувачення, часто протилежних за поглядами, середовищ.

Однак “Студіям...” можна багато чого закинути. Передусім, бракує чіткої організації багатющого матеріалу. Виклад не завжди послідовний, іноді просто хаотичний. Автор подає все це якимось експресіоністично, мазками, перескакуючи з теми до теми, забігаючи наперед, повертаючись назад. Мовостиль усієї трилогії справляє враження скоріше журнальних нарисів, аніж вишуканої, шліфованої наукової праці. На всьому видно поспіх. Марунчакова лексика відбігає від літературної норми. Майже на кожній сторінці натрапляємо на діалектні, неукраїнські слова, що можуть бути використані письменником, але не в праці під фірмою УВАН. Без перебільшення скажемо, що “Студії...” треба було спершу мовно відредувати, а потім уже давати до друку. Тоді й речення були б стрункішими, не траплялися б часті повторення того самого слова, були б вилучені “вищофався” (ІІ, 487), “довги” (І, 167) та іншіш неясніший мовний вантаж, яким переповнені всі три томи. Ми певні, що д-р М. Марунчак не образиться на нас за такий суворий осуд його мови й стилю. А може пробачити йому все це заради величезної праці, яку він уклав у збирання фактичного матеріалу? Адже мова й правопис М. Грушевського, за певного часу, були не на висоті. Цінімо М. Грушевського, як цінимо й труд М. Марунчака. Але пам'ятаймо, що живемо в добу, коли людина літає на Місяць.

Треба визнати, що без одних “Студій...” не обійдеться жоден український дослідник. Підкреслимо власні знахідки М. Марунчака, взяті лише з третього тому, де мова йде про історію “преси, літератури і друку піонерської доби”. Шановний дослідник розшукав автентичні відомості до біографії С. Чернецького (стор. 148-151), правильно окреслюючи цього “модерного українця-державника” (стор. 151), по суті відкрив М. Щербинина (стор. 191), автора першої англomовної праці про українців у Канаді (1906 р.), на основі документальних даних довів, що покищо треба вважати першою українською книжкою, надрукованою в Канаді, “Катехизм” — 1904 р. (стор. 208).

Таких відкрить має М. Марунчак немало. У цьому велика заслуга невтомного дослідника, що є також автором книжки "Українці в Румунії, Чехословаччині, Польщі, Югославії" (1969) та ряду інших видань. Він же редагує й видає у Вінніпезі цінну серію "Пашкевичяна".

"СЛОВО І ЗБРОЯ"

Торонто має право пишатися цим гарним виданням 1968 р. В антології зібрано поезію, присвячену Українській Повстанській Армії та „революційно-визвольній боротьбі”. Понад 70 авторів (по дві-три поезії) репрезентовано в книзі на 415 сторінок — від В. Пачовського, О. Олеса, Є. Маланюка, Ю. Липи, О. Ольжича та О. Теліги через багатьох поетів середнього покоління до вісімнадцятирічної Оксани Киянки, що народилася на чужині. Леонід Полтава, упорядник антології, багато попрацював, добираючи поезії та складаючи біо-бібліографічні дані. Дуже добре, що збережені від забуття Герась Соколенко та Олесь Квітневий (Всеволод Біленко), безслідно зниклі з овиду в рік закінчення війни.

Книга має три основні розділи: „Передвісники створення збройної сили національної України”, „Слово поетів-упівців” та „Українські поети за кордоном про УПА...” Їх завершують „Відомості про співавторів антології”. До окремих поетів першого розділу можна застереження: Т. Осьмачка та інші майстри слова підвищують мистецький рівень книги, але могли б у ній не бути: Осьмаччині „Селяни”, написані ще 1929 р., зовсім не відносяться до УПА. Те ж саме можна твердити й про вміщені твори В. Барки. Зате добре, що є тут поети-вісниківці, які справді були передвісниками нової доби.

Другий розділ широко репрезентує поетів-упівців, переважно поляглих на полі слави. Маркові Босславу слушно відведено найбільше місце, але 100 сторінок у книзі такі, мабуть, забагато. Тим більше, що цей поет-воїн писав свої поезії лише в перервах між боями і не мав часу на вдосконалення — не всі вони на належному рівні, хоч їхній автор мав дар Божий. Погоджуємося з упорядником, що твори цього поета мають „не лише документальну вартість, а й мистецьку” (стор. 357). Але замість давати всі твори М. Босслава, для яких місце в окремій збірці, краще було б обмежитися до найбільш репрезентативних зразків. Не завжди високої якості й поезії Петра Гетьманця, хоч вони переважно вправніші. Напр., „Кисву” — це гарний зразок історіософічної літератури. Загнався цей автор далеко з приводу В. Сосюри, називаючи його “підлим байстрюком України”. Доля Сосюри, як Тичини, Рильського й Бажана, варта скоріше певного співчуття, аніж тотального осуду. Безсторонній нащадок читатиме їхні твори, очищені від намулу “культу особи”, може, з більшою насолодою, ніж твори самого Гетьманця, якому, звичайно, не дорікаємо — підчас бою такі вислови, як у нього, самозрозумілі. Зате упорядник мусив би подбати про відповідну примітку для читачів у книзі — під фірмою Наукового Товариства ім. Шевченка! Поширюють тематику антології також упівці Н. Орелець, Іван Хміль, Степан Хрін, Марта Гай, Павло Євтушенко та безіменні творці віршів, пісень і сатири, чия бібліографія видань наведена в розділі (краще б умістити її наприкінці книги або принаймні петитом).

Те, чого не можуть робити поети в Україні, з успіхом виконали автори третього розділу — належно прославили героїчних упівців, учасників новітньої визвольної боротьби, що наснажила українську націю. Тут упорядник подбав про жанрове багатство: крім звичайних віршів, є баллади й поеми, навіть драматична інсценізація едмонтонця Дана Мура. Це з-під його пера вийшли ось ці афористичні рядки:

Нові, автоматом, мережу квітки
На грудях наїздника-ката! (Стор. 304)

Не будемо згадувати всіх авторів, уміщених в антології — немає на це місця, як не було його і в видавців на оповідання та п'єси про УПА. І таку — прозову — антологію краще треба скласти й видати. Оповідання Й. Позичанюка та Ю. Липи, п'єса „Жовтосил” Л. Ромена, не згадуючи інших, варті передруку в окремому виданні. Л. Полтава, що добре впорався з цією книгою, напевне зміг би продовжити працю.

Не можемо не згадати трьох жертвовних організацій, що склалися на це корисне видання. У 50-річчя Української Національної Революції ти в 25-річчя створення УПА їхні члени вшанували полаглих побратимів і саму ідею, за яку воювали. Їхні назви: Товариство колишніх вояків УПА в Канаді, Товариство кол. вояків УПА ім. ген.-хор. Романа Шухевича — Т. Чупринки та Братство кол. вояків УПА ім. Св. Юрія Переможця в Європі. Друкарня „Гомону України” подбала про чіткий друк (щоправда окремі знятки нечіткі) і добру опрацю в мистецькому оформленні В. Ласовського. І ще одна похвала: як добре, що упорядник послуховав нашої поради і дав книзі назву „Слово і зброя” замість довгої попередньої! І назва, і зміст цієї антології заперечили відомий вислів про те, що коли гримлять гармати, тоді мовчать музи. За це подяка українським поетам не лише від українського читача, а й від усіх інших народів, що борються за своє визволення.

“АНТОЛОГІЯ КВЕБЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ”

Віднині франкомовна поезія Канади стає доступною українському читачеві. Антологію, де репрезентовано 18 поетів, упорядкував К. Біда, професор Оттавського університету, що й видав цю чітко надруковану, в гарній обкладинці Мирона Левицького, книгу на 215 стор.

Кожному перекладові передус французький оригінал. Разом уміщено 39 переважно коротких поезій таких авторів: Роберт Шокет, Анна Гебер, Ален Гранбуа, Альфонс Піше, Ріна Ляньє, Жіль Гено, Гастон Мірон, Ролян Жігер, Рональд Депре, Фернан Дюмон, Жан Гі Пільон, Гасьєн Ляпуент, Жіль Віньйо, Сільвен Гарно, Сесіля Клютє, Сюзанна Параді, Поль Шамберлян, Жак Бро. Імена перекладачів: Г. Сірко, К. Дмитрик, Б. Олександрів, І. Качуровський, І. Костецький, К. Біда, Р. Шульгин, М. Мандрика, Р. Карпак. Змістовну передмову написала Сесіля Клютє-Войцеховська.

Поезія Квебеку тепер у повному розквіті: кожного року друкується близько сорока збірок, хоч вони й тоненькі, а поети “до певної міри аскети”, як зазначено в передмові. У Франції “бачимо спроби

відмолодити правильний вірш", у Квебеку "регулярне віршування" вживається все менше й менше. Модернізм повністю панує в усьому. Для зразка наведемо два типові вірші С. Клютьє:

ФОНТАН

Скелет
З води
Рука
Розбила
Застиглу вічність
Твого руху (стор. 159)

МІСТО

Деревами фіксоване
Будовами раховане
Провулками межоване
Прийми
Ще
Лук моста (стор. 161).

Перший вірш краще було б назвати "Водограй", хоч переклади й непогано зробив Б. Олександрів, якого по-палажківському пащекувата Ганна Черінь у "Молодії України" за червень 1969 вихваляє (родич же!) на всі заставки, мовляв, переклади кращі за оригінали. Ми цього не сказали б.

Тематика антології різноманітна — безперечна заслуга упорядника Г. Мірон і Ж. Бро виявляють своєрідні визвольні мотиви. Перший метафорично боронить квебецьку націю: "зникання народу — злочин супроти людства, бо це — позбавляти людство окремішнього вияву" (переклад І. Костецького). Другий прославляє свій край, "початий наново" (переклад Г. Сірка). А Піше в ніби традиційних віршах, навіть римованих, констатує "круг людський", у який ми входимо "під крик звіриного ества". А. Гранбуа з великим тактом, естетично вдається до еротики ("Твоя сукня").

На жаль, обмежене місце в альманасі не дозволяє входити в детальний аналіз цієї різноманітної, цінної антології. К. Біда зробив дуже вдалий почин. Його продовжує В. Бургардт своїми перекладами в „Сучасності” (1969). Тепер черга на антологію англomовної поезії Канади в українському перекладі. Здається, О. Гай-Головка готує таке видання. Перекладає також Л. Мурович. Не завадило б зібрати в окрему книгу кращі зразки українomовної Канади. Зрадімо ваш намір — видавництво „Славу́та” підготовляє таку антологію до друку.

AN ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Велику прогалину виповнює етимологічний словник української мови, якого з'явилося вже вісім зошитів під фірмою УВАН: перший — 1962 р., восьмий — 1969 (разом 776 стор.). Упорядник — д-р Ярослав Б. Рудницький, визначний мовознавець, член багатьох наукових установ. Покищо охоплено гасла на літери А — Г. Можна думати, що це лише четвертина всієї праці.

Словник Я. Рудницького має вже свою історію. Упорядник почав складати гасла ще в Празі 1941 р. Війна перешкодила нормальній праці. Проте 1945 р. було 25,000 готових карток. Невідрадли умови в таборах переміщених осіб також не сприяли вченому. Лише після переїзду до Канади 1949 р. він продовжує працюю. З огляду на відсутність будь-якого слов'янського етимологічного словника англійською мовою перекладає всі гасла, властиво починає все з початку — на суворих, найновіших наукових засадах! У серії "Славістика" (Вінніпег, 1962, ч. 44) з'являється його "етимологічна фор-

мула". Після обговорення на лінгвістичних конференціях учений доповнює її різновидами і вміщує в *Die Welt der Slaven* (Бісбаден, 1963).

Етимологічний словник охоплює багатющу лексику, включно з архаїзмами й діалектизмами. Вживаючи порівняльної методи, автор подає повну, або майже повну, документацію, зазначаючи, де слово вперше вжите, де повторювалось і в яких морфологічних формах. Про велетенську працю вченого може дати уяву гасло "біда" (стор. 130-131). З огляду на відсутність "ятя" та інших знаків транслітеруємо це слово за сучасним правописом. Уперше з'являється воно як "біди" в XI-му сторіччі, повторене — "в бідах" (XII-е ст.), "бідю" (XIV-е ст.), "во всіх бідах" (1489), "біда" (1596), "біда" (XVII-е ст.), "в біді" (XVIII-е ст.), "біди" (1630). Далі йдуть відповідники з білоруської, російської, болгарської, церковнослов'янської, македонської, сербсько-хорватської, чеської й давньочеської, польської й давньопольської, верхньо- й нижньолужицької мов. Похідні слова, як "бідак" і "бідний", сягають поза 30, наведено вісім прізвищ із коренем цього слова, як "Бідняк" (включно з трьома з XV-XVII сторіч), зазначено місцеві назви "Бідилівка" й "Бідівка", подано одинадцять синонімів слова; потім іде мова про його походження: "біда" виводиться з протослов'янської форми та індоєвропейського кореня слова, яке порівнюється зі спорідненими в албанській, готській, давньоісландській, англосаксонській та давньверхньонімецькій мовах. При деяких словах наводиться навіть частота вживання. Напр., "Ганна" вжито 73 рази в "Пом'янику" 1484 р. Взагалі кажучи, історичний аспект словника дуже багатий. Щодо вигуків — то це найбагатша колекція гуцульських, лемківських, бойківських та галицьких слів!

Одним словом, такої всеохопності, вичерпної документації ще не було в українському словникарстві. Зрештою, досі не було в нас етимологічного словника. Яких 15 років тому заповідали в Україні, що видадуть працю Р. Кравчука, але й досі нічого не з'явилося, а самого автора, як зачуvasмо, переселено в іншу республіку, щоб не мав змоги займатися дослідженням української мови.

Етимологічний словник Я. Рудницького — епохальна праця. Рецензенти вже не раз високо його оцінювали в нашій (К. Біда) та чужомовній пресі (В. Кіпарський, Б. Унбегау, В. Свобода та інші). Була й гостра критика О. Горбача в "Сучасності" (1962), мовляв, діалектна лексика заступлена недостатньо, а деякі активні слова пропущені. Нам здається, що праця такого типу, як цей словник, в еміграційних умовах не може бути повною. Українські архіви нам недоступні, немає повного історичного словника української мови (Тимченків охоплює лише перші дев'ять літер), а словників діалектної лексики — кіт наплакав! Крім того, чи є потреба в тому, щоб у наших скромних видавничих обставинах охопити в с і слова української мови? Гадаємо, ліпше йти шляхом добору — обмежитися до сучасної активної, типово української лексики (включно з колись активною, що тепер призабута). У словнику є, напр., "базник" (бузина) і "веревна" (ряд снопів у stodолі) — колись вони були вжиті, щоправда, раз чи двічі. Але тепер це дуже пасивні слова, майже нікому невідомі, бо їх витиснули загально поширені терміни. Замість

них, зайвого вантажу, краще б навести, для прикладу взявши, місцеві назви "Алушта", "Алупка" чи "Бахчисарай".

Ще один закид упорядників. Не завжди подано розмежування між нормативними й діалектними словами. А вже зовсім погано, коли Я. Рудницький дає права громадянства таким канадським покручам, як "бойсик", "гавз" і "гара". Адже "хлопчик", "будинок (дім, хата)", "авто" цілком вистачальні. Навіщо псувати нашу мову? Не дай, Боже, дійти до того, щоб ми говорили так: "Баворка загальтувала штрассебанку" (наш запис 1945 р. в Мюнхені), "Запаркував гару на корнері около драгстор" (записано нами в Едмонтоні 1960 р.). Перекладаємо наведені речення на "людську" мову: "Селянка зупинила трамвай", "Поставив авто на розі біля аптеки". Якщо допустити в нашу мову "бойсика", тоді, чого доброго, доведеться дати право громадянства іншим покручам на зразок "драгстор" чи "корнер". Потреби в цьому немає. Адже на ці поняття в нас уже є усталені терміни. Ми були б дуже обурені, якщо б у наступних зошитах появились "корнери", "стори" й т.п.

Поза цими дрібними недоліками етимологічний словник Я. Рудницького — дуже цінна праця, добре організована, методично вмотивована, науково виконана. Оскільки незабаром упорядників сповнитись 60 років, а іншого Рудницького в нас немає, радимо незаступному лінгвістові зосередитися на цьому словникові, щоб докінчити й видати його якнайскоріше — для поступу української мови, для поширення її авторитету в світі. А читачам радимо набувати словник.

"ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В КАНАДІ"

Ольга Войценко, що народилася в Канаді, старанною працею здобула собі звання літописця українських поселенців. Протягом шістдесятих років вийшли в світ, заходами видавництва "Тризуб" у Вінніпезі, чотири томи її виписок із часопису "Український голос". Перший том охоплює роки 1874-1918 (259 стор.), другий — 1919-1924 (395 стор.), третій — 1925-1929 (307 стор.), і четвертий — 1930-1939 (477 стор.). Кожна виписка — цінний інформативний матеріал про якусь подію з українського життя. Тематика дуже різноманітна. З'явиться ще кілька томів. Треба відзначити вміння дослідниці вибрати з тепер недоступних часописів цікаві відомості для історика й звичайного читача.

Не можемо не згадати англомовного нарису О. Войценко *The Ukrainians in Canada* (Вінніпег, 1967) на 270 стор., що належно знайомить з багатогранним українським вкладом у розбудову Канади.

CANADIAN ETHNIC STUDIES, I

Це англомовне видання (фотодрук, 163 стор.) Калгарського університету, за редакцією проф. Олександра Малицького, має більш як половину українознавчого матеріалу з галузі бібліографії: "Університетські дослідження про українців у Канаді — список дисертацій і тез" (28 позицій) та "Українські періодичні видання в Канаді" (список газет і журналів — разом 549 позицій) О. Малицького, "Українське красне письменство в Канаді" (список авторів із датами) О. Прокопової, О. Роїка та О. Малицького і "Бібліографія досліджень про українську літературу в Канаді" (24 позиції — книжки та статті) О. Малицького. Редактор та його співробітники вклали величезну

муравливу працю, щоб вибирати і впорядкувати ці довідкові матеріали — цінні джерела для кожного дослідника нашого життя в цій країні. Щоправда довідки покищо не всі повні: поряд деяких авторів бракує дат народження або смерті. Немає імені І. Збури.

Цінну передмову (лист) написав сенатор Павло Юзик, речник "третьої нації" в Канаді (поряд англійської та французької). Думки високодостойного сенатора ширше висловлені в його статті, розміщеній у журналі *Canada Month* за січень 1967 р.

SLAVS IN CANADA, II

Міжуніверситетський комітет у справах слов'ян у Канаді 1968 р. випустив у світ другий том досліджень — англомовні доповіді, що були прочитані на другій конференції в Оттаві. Перший том вийшов у світ 1966 р. У другому томі зміщено такі праці українських авторів: "Розвиток політичної соціалізації серед українців Альберти" С. І. Побігушого, "КУК та його значення в канадському суспільстві" І. Сирника, "Українські кредитівки в Канаді" М. Плав'юка, "Українські інженери в Онтаріо" В. Янішевського, "Науковий вклад українців в індустриальний розвиток Канади" А. Масляника й М. Хом'яка, "Бібліотечні можливості для слов'янських студій у Канаді" А. Григоровича, "УВАН у Канаді" Я. Рудницького, "Культурні рухи в Канаді" Л. Коссара, "Українська церковна архітектура в Канаді" Радослава Жука, "Дослідження української літератури в Канаді" Ореста Павлова, "Українська філологія в Канаді" Яра Славутича, "Перші випусники сільсько-господарських коледжів" В. Кисілевського (Кея), "Вклад українців у розвиток шкільництва в Альберті" М. Хом'яка. Редакторами другого тому були К. Біда (голова колегії), В. Буйняк, Р. Елвуд, Яр Славутич, Й. В. Стронг. Книга має 288 стор.

УКРАЇНЦІ, ЩО ПИШУТЬ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Серед синів і дочок українських поселенців, особливо серед другого й третього покоління, є немало талановитих поетів і письменників, що пишуть англійською мовою. Таких набереться більш як десять. Познайомимо наших читачів покищо з двома поетами та одним драматургом.

Павло Едвард Напора (нар. 1939 р. в Вегревілі, Альберта) — один із найдіяльніших канадських поетів. Свій 30-річний ювілей святкує наш едмонтонець п'ятьма книжками: *Poems and Passion* (1961), *The Cresset* (1963), *Hiroshima* (1965), *Auschwitz* (1967), *Death at Belsen* (1967). Наводимо зразок його вимовної динамічної творчості —

Cries of pain
could be heard as he gently
looked around and a sudden
sadness overtook him
for he knew he could
not escape. He was now
in a torture chamber
from which there
could be "no return!"
All too quickly the Nazi butchers
took his hands and

tied them and slowly,
very slowly, cut his body
to minute pieces of
flesh! — Towards the
end he whispered:
"Father! Father! have
mercy upon my
soul!..."
Moments later
he was gone.

Вінніпежанка Майра (Мирослава) Лазечко-Гаас (нар. 1920 р.) пише оригінальні модерні поезії. Деякі з них були поміщені в "Антології українського письменства в Канаді" (Вінніпег, 1941, стор. 146-149), в альманахах та журналах. Крім того, перекладає вона твори Т. Шевченка і взагалі використовує українську тематику в своїй творчості. Останні її поезії виявляють значне зростання:

LANDING, 1969

what i saw

was a metal praying mantis

man's photogenic boot
descending

great locust of lives and cities

there is nothing on the moon to devour

Myra Haas

Непогано говорить українською мовою едмонтонець Олег Купченко (нар. 1932 р. в Ламонті, Альберта), але свої п'єси пише англійською. Його вже двічі відзначали нагородами на конкурсах, що їх улаштовує едмонтонський щоденник "Джорнал". Там же були вони й надруковані. Деякі п'єси О. Купченка ставили в програмах телебачення. Тиждень "Українські вісті" в Едмонтоні 17 квітня 1969 р. надрукував його п'єсу «Троє над озером» у перекладі Т. Литвяка.

Наступного разу познайомимо наших читачів з іншими українцями, що пишуть англійською мовою.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Євген Маланюк, найвизначніший український поет на еміграції, відійшов у вічність 16 лютого 1968 р., в Нью-Йорку, на 72-му році свого життя. Стаття про творчість поета вміщена в третій книзі "П.с.", а зняток — у другій книзі.

Василь Пилипів, син першого українського поселенця в Канаді, помер на 85-му році життя. Поховано в м. Старі в Альберті, де спочивають його працьовиті батьки. Його син, Дан Пилипів, що живе в Едмонтоні, вшановуючи пам'ять батька, став патроном цієї книги альманаху.

Людмила Коваленко (1898 - 14 червня 1969), визначна письменниця, дружина М. Івченка, авторка збірки п'єс "В часі й просторі" (1956, а не 1950, як подали деякі часописи за помилковою датою "Енциклопедії українознавства"), збірки оповідань "Віта нова" (1957), фантастичного роману "Рік 2245" (дата не зазначена, мабуть, 1959), "Давні дні (1960), а також трилогії "Наша несвоя земля", що вийшла в світ у Вінніпезі 1964, 1966 і 1968 років. Поховано на цвинтарі Церкви-Пам'ятника в Бавнд Бруку, де спочивають Є. Маланюк, Т. Осмачка та інші українські письменники.

Михайло Фербей, засновник української книгарні в Едмонтоні (до речі, найстаршої української книгарні в світі, що проіснувала без перерви 60 років!) помер в Едмонтоні 25 лютого 1969 р. на 82-му році свого трудолюбивого життя, де й похований.

Олекса Запорізький (дійсне прізвище — Сенік), український письменник, автор байок і прозових творів, помер у місті Бофало (США) 20 травня 1968 р. Поховано його в Бавнд Бруку. Народився

сл. п. Ол. Запорізький 25 серпня 1915 р. в с. Миродубівці в Україні, якийсь час був у Німеччині, потім у Бразилії, звідки приїхав до США, де завершив студії в Сиракузькому університеті науковим званням "магістра славистики". Осиротив дружину й донечку, які тепер готують посмертне видання його творів.

Софія Парфанович, за фахом лікарка, авторка кількох книг прози, зокрема "Ціна життя" (1926), "Вірний приятель", "Такий він був", "Карусь і ми", а також порадника "Гігієна жінки", померла після важкої недуги 26 грудня 1968 р. на 70-му році життя. Поховано на цвинтарі Мовнт Олівет у Детройті (США).

Тома Томашевський (1884-1969), журналіст і видавець "Нової громади" (1911) помер в Едмонтоні. Поховано на цвинтарі Гленвуд. Покійний готував статтю "Українська преса в Західній Канаді" для цієї книги альманаху. На жаль, не пощастило докінчити.

Юліян Бупманюк (3 липня 1885 - 30 грудня 1967), мистець, помер в Едмонтоні. Залишив лизку портретів. Розмалював кілька церков у Канаді.

Олекса Варапа-Кобець (1889 - 1967), поет, автор пісні "Від сивого Дону до сивих Карпат" (муз. комп. Гайворонського) і спогадів "Записки полоненого" (1931, четверте вид. 1959 р.). Жив у США.

Аполлон Трембовецький помер 29 лютого 1968 р. на 55-му році життя. Дослідник життя й творчости М. Коцюбинського, автор спогадів про масові розстріли українців у Вінниці, громадський діяч.

Павло Савчук (1903 - 1969) — поет і драматург, автор кількох збірок віршів, зокрема "Вибрані твори" (1955) та п'єс "УПА в Карпатах" (1951), "Облога замку" (1952), "Сон матері" (1953) "Гетьман Мазепа" (1959) та інш. Поховано в Вавці Бруку.

Й. Якимів-Метан помер 1969 р. в Ванкувері.

ІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОРІВ «ПІВНІЧНОГО СЯЙВА»

Павло Маляр видав 1968 р. другу частину роману "Золотий дощ" — про колективізацію в Україні. У творі показано вітальну силу й витривалість української нації.

Посилено працює над українським етимологічним словником Яр Рудницький. Досі видано вісім зошитів — разом близько 800 стор. Яр Рудницький — президент Канадського Інституту Назвознавства та член королівської комісії у справах двомовності й двокультурності. Минулого року він висунув ідею обласних мов у Канаді: національні групи, що мають понад 10 відсотків населення в певних округах, мали б мати широкі права вживати свою мову. Це давало б великі привілеї для української мови у шкільництві (включно з українським університетом на кошт федерального уряду), в радіомовленні й телебаченні, як також у внутрішньому житті. Який шляхетний вчинок визначного українського науковця! Треба всебічно його підтримати.

О. Зуєвський разом із І. Костецьким підготували до друку велику збірку перекладів на українську мову творів С. Георге, що має вийти в світ у Німеччині.

Юрій Стефанік, син великого письменника, виступав із доповіддю про свого батька — в Нью-Йорку, Торонті та Едмонтоні. Він

доповідав також на тему "Шандровому роду немає переводу" — про рід Шандрів із Буковини (тепер понад 600 осіб), що прибув до Канади 1899 р. Шандри, які називають себе переважно русинами, живуть у містечку Шандро в Альберті, де мають свій музей.

У червні 1968 р. Яр Славутич зробив такі англomовні доповіді на наукових конференціях у Келгарі: "Українські місцеві назви в Альберті" (Канадський Інститут Назвознавства) і "Заарештована муза — нова поезія з України" (Канадська Асоціація Славістів). Його обрано секретарем Канадського Інституту Назвознавства і членом ради директорів Американського Назвознавчого Товариства.

Леонід Полтава, автор багатьох книжок, написав лібретто до опери "Анна Ярославна". Музику створив композитор Антін Рудницький. Прем'єра відбулася в травні 1969 р. в Нью-Йорку. З цієї нагоди видано лібретто окремою книжкою.

Театральний ансамбль в Едмонтоні під патронатом місцевого відділу КУК мав у квітні 1969 р. успішний концерт. Були виконані жіночим хором пісні: "Моя весна" (слова Д. Мура) і "Саскачеванка" (слова Яра Славутича), музику до яких написав композитор С. Яременко.

1969 р. з великим успіхом виступали в Едмонтоні та в інших містах Канади Капеля Бандуристів під орудою Г. Китастого і Кубанські Козаки (тріо танцюристів). Про останніх напишемо більше в п'ятій книзі альманаху.

Маючи наукову нагороду від канадського уряду (7,000 дол.) і дотацію від Альбертського університету, Яр Славутич провів осінь 1968 та зиму й весну 1969 р. в науковій відпустці — збирав матеріали до теми "Радянська мовна політика". Зокрема працював у бібліотеках Токіо, Тегерану, Мюнхену, Парижу, Лондону, Кембріджу, Нью-Йорку та Вашингтону. Це дало йому змогу відвідати багато країн Азії, Австралію, Північну Африку та Західню Європу. В Англії мав Яр Славутич три літературні вечори та доповідь про історіософію Є. Маланюка, в Австралії — чотири літературні вечори і кілька доповідей, в т. ч. дві англійською мовою в Мельбурнському й Монашському університетах (про поезію Караванського, Масютки та Осадчого). З читанням нових поезій та враженнями від подорожі довкола світу виступав у Лондоні, Нью-Йорку, Торонті, Вінніпезі, Едмонтоні та інших містах. Тепер він готує до друку "Мудрощі мандрів" — восьму збірку поезій.

Пані О. Прокопова у вересні 1968 р. захистила тезу на тему „Бояриня" Л. Українки" в Альбертському університеті та отримала науковий ступінь магістра. Наглядачем тези був проф. Яр Славутич.

200-РІЧЧЯ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Літературно-мистецький клуб в Едмонтоні готує велике відзначення 200-річчя Івана Котляревського. Крім доповіді, будуть декламації з „Енеїди" та музична частина (пісні з „Наталки Полтавки" тощо).

ТРОХИ ГУМОРУ

А. ГАЛАН

Ф. М. МЕЛЕНКО

Фотій Минович Мелешко,
Що на Йорк-Проспекті мешка,
Повний хисту та уміння
Народив три покоління.

Не фізично, зрозуміло
(Хай боронить Божя сила!).
Але й діти паперові
Узяли чимало крові.

І ті діти будуть жити
Чи не довж, як давні міти,
Бо вони отут, між нами,
Не старіються роками.

Хай же батькові цих типів,
Що за них він муки випив,
Бог дає здоров'я, сили
Та ще й вік Мафусаїлів!

ГЕДЗЬ

МИКОЛА ПОНЕДІЛОК

Хоч я звуся Понеділок,
Та люблю я усі дні.
Увівторок маю діло —
Бігти треба десь мені.
Середа — цей день для мене
Добрий тим, що я біжу
Теж кудись, немов шалений,
А куди — й сам не скажу.
У четвер біжу хапливо
В той чи інший я кінець,
Аж захекаюсь жакливо,
“Хай йому, кажу, вже грець”.
П'ятниця — у клюбі трохи,
На дівчаток подивлюсь, —
Трохи, бо боюся “охів”,
Закохатися боюсь.
А в суботу та неділю
Біганина без кінця...

Далі знову понеділок,
І знов пісенька оця.

ПЕТРО ГОЛУБЕНКО

Сумний я, та веселу
Вам “Енеїду” склав,
Щоб снились рідні села
Серед нью-йоркських справ.
Бо мій Еней — це рідний
Наш з України брат,
І гумор мій погідний,
А не сатири кат.

ВЕРБА-ЖУРБА

Скрипить-рипить стара верба,
Письмениця Журба,
Та тим найдужче дошкуляє,
Що свій правопис має.

1969

ВІД УПОРЯДНИКА

У 50-річчя новітньої Державности й Соборности Української Нації випускаємо четверту книгу літературно-мистецького альманаху “Північне саяво” — як скромне віддзеркалення різноманітного культурного життя українців на канадській землі. Запросили ми також деяких авторів із Сполучених Держав Америки (не зі „стейтів”, як запровадили псувачі української мови під орудою п. Вовка) та Австралії, де живуть наші брати в умовах, подібних до наших.

При цій нагоді щиро дякуємо всім меценатам і патронам, зазначеним на другій і третій сторінках обкладинки. Без їхньої допомоги ми не змогли б видати чотири книги альманаху. Попередні вийшли в світ у 1964, 1965 і 1967 роках. У п'ятій книзі плануємо надрукувати “Поклади золота”, досі невиданий роман В. Винниченка. Сподіваємося, що наші читачі попередніми замовленнями допоможуть нам у наших заходах.

З М І С Т

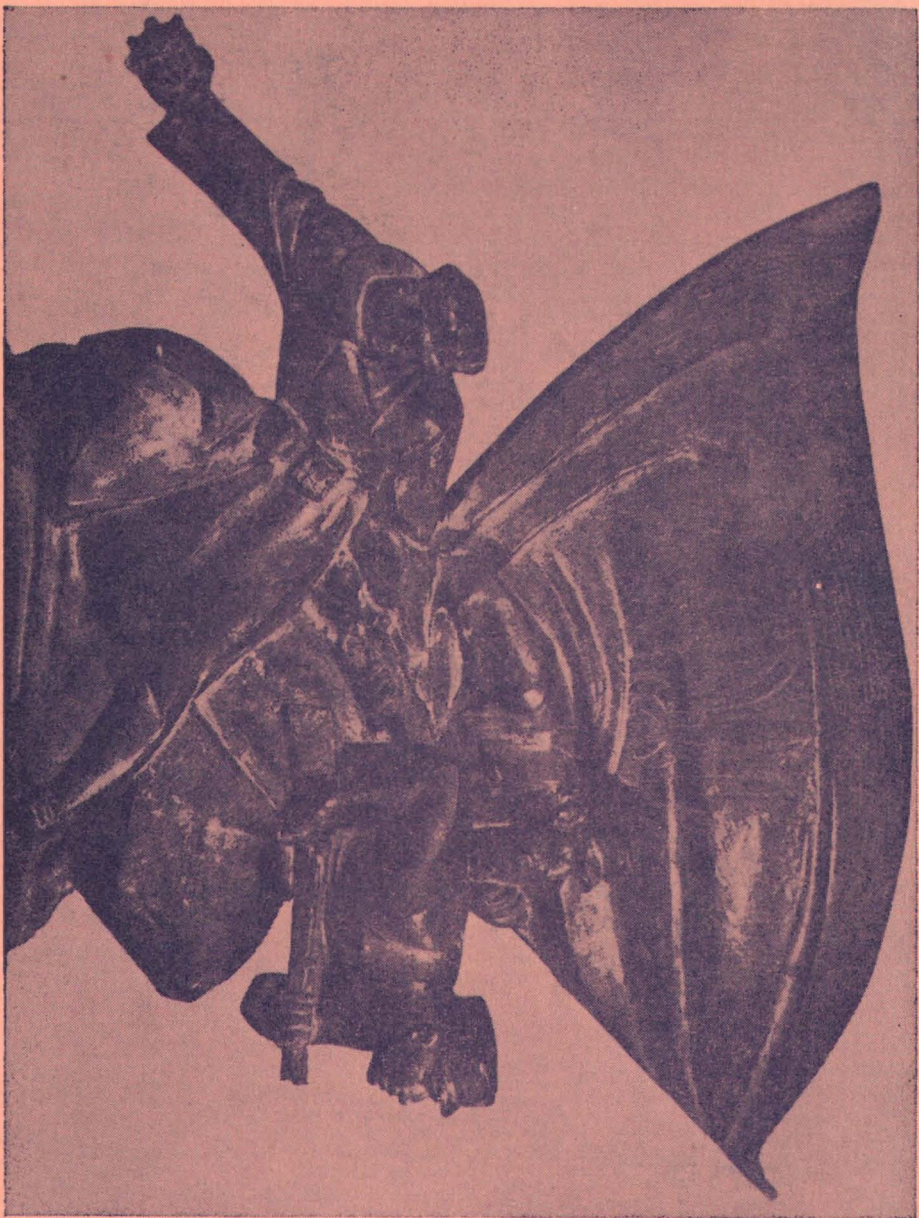
Євген Маланюк (зняток)	2
Дан Мур — Дух України (поезія)	5
І. Решетар — П'ятдесятиріччя Української Революції (стаття)	6
Привіт Прем'єра Трудю українською мовою	11
І. Сирник — Кредо українця в розпорошенні (стаття)	12
М. Щербак — Іван Нечуй-Левицький (поезія)	13
М. Степаненко — Едмонтон — канадська Полтава (з доп.)	14
І. Боднарчук — Заблукана берізка (оповіданнячко)	15
Є. Маланюк — Канадський сонет (поезія)	16
Українські мистці в Канаді — В. Курилик і П. Сидоренко (знятки)	17
Яр Славутич — Із книг "Завойовники пр." і "Мудрощі м."	17
П. Малляр — Як загинули райські птахи (з повісти)	22
Г. О. Діброва — Афоризми	24
А. Легіт — Павло Тичина та інші поезії	25
В. Гайдарівський — Під крилами чоловіка (з повісти)	27
Дан Мур — Поезія, Зеленим очам (поезії)	36
Л. Мурович — Гранд-Арабеска, Первісна печера (поезії)	37
Дмитро Чуб — Дві матері (оповідання)	38
І. Качуровський — Мініатюри	40
Т. Матвієнко — З поеми "Мій літопис"	41
І. Білич — На смерть матері та інші поезії	45
В. Чапленко — Його величність шлунок (оповідання)	47
Г. О. Діброва — До музи (поезія)	54
В. Мазепа — Із збірки "Полум'яні акорди"	55
М. А. Кейван — Його брат (оповідання)	56
В. Онуфрієнко — Поезії	60
И. Стрільчук — Як ми назвали "Антон Лейк" (спомини)	61
І. Кмета-Ічнянський — Земля рідна (поезія)	63
Українські поети в канадському радіо	63
Ю. Буряківець — Ряска (поезія)	64
К. Гіммельрайх — Тобі мій спогад (поезія)	64
В. Біляїв — Сподівання та інші поезії	65
С. Корбач — Павло Скоропадський як генерал (спомин)	66
В. Бойчук — Подорож з учителем (поезія)	68
М. Холодний — Захалавні поезії	69
І. Воробець-Карпатський — Слово про І. Ірлявського	71
І. Ірлявський — Похід (поезія)	70
В. Ворскло — Він воював (поезія)	70
С. Чорний — Історична тематика І. Кочерги (стаття)	71
К. Гіммельрайх — Дівчина з руською косою (поезія)	74
С. Погорілий — Недруковані романи В. Винниченка (стаття)	75
Е. Андрієвська — Летючі пасовиська, На весні (поезії)	77
І. Кейван — І. Франко та його творчість в укр. мист. (стаття)	78
О. Запорізький — У зоопарку (байка)	87
Л. Мурович — Поліна Джонсон (стаття)	88
В. Шекспір — Сонети (пер. В. Онуфрієнка)	93
Джон Донн — Із "Святих сонетів" (пер. Яра Славутича)	93
С. Георге — Поезії (пер. Олега Зуського)	94

Г. Армані — Сонет (пер. Ігоря Качуровського)	95
Е. А. Робінсон — Пагорби (пер. Яра Славутича)	95
І. Фізер — Ю. Шевельов як літературний критик (стаття)	96
Зоя Когут — Сумніви, Борщ та гопаки, Людина (поезії)	99
М. Мельничук — Володимир Купченко (стаття)	100
В. Купченко — Гей, Полтаво, наша славо (вірш)	101
М. Горішний — Пам'яті В. Купченка (вірш)	101
Перші українські поети в Канаді — І. Збура, М. Говда, В. Кудрик, О. Івах, І. Данильчук	102
Д. Могилляк — Моя земле кохана (поезія)	103
М. Верган — М. Горішний — народний поет (стаття)	104
Українці на наукових конференціях Канади	104
П. Ковалів — 3 української синтакси словосполучень (стаття)	105
І. Кейван — Золотий ювілей Яра Славутича (стаття)	109
Б. Олександрів — Мудрець (поезія)	111
З перебування Б. Олександрова в Едмонтоні (зняток)	111
Г. Братуненко — Показ укр. істор. одягу (стаття)	112
З виставки Богдана Мухина у Філадельфії 1968 р.	113
М. Дмитренко — репродукції нових творів	117
І. Кейван — Михайло Дмитренко (стаття)	125
С. Пауш — Бібліотека при Катедрі Св. Івана (стаття)	129
Пані Е. Верхомива відкриває бібліотеку (зняток)	130
Українська мова на Заході. Учительський семінар	131
М. Тарнавська — Укр. Нац. Революція в поезії (бібліогр.)	132
Поздоровлення ювілярам	139
Агапій Гончаренко — Неволений народ (стаття)	140
На іменини Гончаренка (вірш 1899 р.)	141
Федір Немирський — Листки з записника	142
Михайло Дробняк — Русинський епілог (поезія)	149
Яр Славутич — Огляд українських видань у Канаді, I	150
Українці, що пишуть англійською мовою	158
Посмертні згадки	159
Із діяльності авторів „Північного сяйва”	160
Трохи гумору	161
Від упорядника	162

ПАТРОНИ

(Continued)

Academy Photo Studio, 10876 - 97 St., Edmonton
Alberta Studios, 8618 - 118 Ave., Edmonton
Courtesy Tailors, 10855 - 82 Ave., Edmonton
Dr. W. Pawluk, 203 — 8225 - 105 St., Edmonton
R. Olekshy, 10826 - 82 Ave., Edmonton
Dr. B. G. Kindrachuk, 301 — 8225 - 105 St., Edmonton
Dr. V. A. Bayrock, 9617 - 111 Ave., Edmonton
J. Roik, 9914 - 82 Ave., Edmonton
J. M. Lazarenko, 420 Tegler Bldg., Edmonton
Lupul Meats, 10153 - 97 St., Edmonton
Danny's Service Sta., 9652 - 108A Ave., Edmonton
Stearling Memorial, 3916 - 118 Ave., Edmonton
Dr. D. Melnyk, 216 Northgate Bldg., Edmonton
Dr. W. Iwanec, 12911 - 114 Ave., Edmonton
Cwikilewycz Insurance Agency, 10960 - 75 Ave., Edmonton
Blazosek Travel Ltd., 10874 - 97 St., Edmonton
Central Alberta Meats, 12165 Fort Road, Edmonton
Shop Easy Grocery, 11606 - 129 Ave., Edmonton

А. ПАВЛОВ. ПАРТИЗАНИ